

Geza Kikić:

ANTOLOGIJA POEZIJE BUNJEVAČKIH HRVATA

U nastojanju da ukaže na dosad manje poznate ili zanemarene vrijednosti hrvatske književnosti, Matica hrvatska počinje objavljivati antologijske i slične izbore iz djela tzv. bačkih Hrvata.

Antologija poezije bunjevačkih Hrvata koju je sastavio Geza Kikić svakako će mnogo pridonijeti tome da se od sada pa ubuduće uvijek imaju na umu svi sastavni dijelovi hrvatske poezije bez obzira gdje su živjeli i stvarali pojedini pjesnici. Književnost se bunjevačkih Hrvata mukotrpno rađala i sporo razvijala, ali ona je usprkos tome, i baš zato, potresno svjedočanstvo o mogućnostima i duhovnim potencijalima hrvatskoga puka koji je stvarao i onda kada se morao ogorčeno boriti za vlastiti opstanak i očuvanje svoje nacionalne individualnosti.

Hrvatska poezija u Bačkoj naročito se intenzivno razvijala u posljednja dva stoljeća, jer prije toga možemo zapaziti njezin početak izvan Subotice i Sombora, čak možda najviše upravo u Budimu, gdje je kao uzor djelovala Kačićeva pjesnička riječ.

Izbor ponajboljih pjesnika i njihovih ostvarenja dolazi nam s malim zakašnjenjem ali ipak na vrijeme, da svakog objektivnog čitaoca uvjeri u istinu o vrijednosti književnosti bačkih Hrvata, koja postaje sve značajnija ne samo zbog nacionalnih razloga nego i zbog nedvojbenih estetskih kvaliteta.

Vrijednost je ove knjige i u tome, što sastavljač o svakom pjesniku daje najpotrebnije bio-bibliografske podatke, a u uvodnoj studiji i u nizu manjih eseja estetski valorizira ovu poeziju u cjelini, uzimajući u obzir također najkarakterističnije primjere narodne lirike.

ANTOLOGIJA POEZIJE BUNJEVAČKIH HRVATA

INDEX

MATICA HRVATSKA

ODABRANA DJELA BAČKIH HRVATA

UREDNIK

VLATKO PAVLETIĆ

TISAK: RIJEČKA TISKARA, RIJEKA 1971.

ANTOLOGIJA POEZIJE BUNJEVAČKIH HRVATA

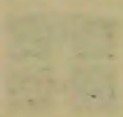
PRIREDIO
GEZA KIKIĆ

MATICA HRVATSKA
ZAGREB 1971

ANTOLOGJA POEZIJE
BUNJEVAČKI HRAVA

1920

IZDANJE
1920

REGIONALNA KNJIŽEVNOST
BUNJEVAČKIH HRVATA

I

Danas je već postala neodrživa dilema o postojanju ili nepostojanju regionalne književnosti bunjevačkih Hrvata, a isto je tako neprihvatljiva svaka težnja apriornog potcjenjivanja njenih svijetlih stranica u sklopu hrvatske književne povijesti. Ova se književnost mukotrpno rađala i sporo razvijala, što je samo dokaz više o objektivnim historijskim teškoćama u kojima se hrvatski puk borio za vlastiti opstanak i očuvanje svoje nacionalne individualnosti.

Krivudavi povijesni tijekovi njenog postanka u sklopu različitih kulturnih žarišta samo djelomično svjedoče o složenom procesu koji je pratio doseljavanje Hrvata u krajeve njihovih drevnih predaka, ali i o stalnoj denacionalizatorskoj tendenciji vladajućih hegemonna na područjima gdje su se gušće naselila dva hrvatska ogranka: Bunjevci i Šokci. Pod ovakvim povijesnim okolnostima jedino je moguće shvatiti akciono gašenje i iščezavanje njihovih duhovnih matica od Baje do Budima, te njihovo definiitvno pomicanje u Suboticu i Sombor, bačke gradove koji su tijekom više stoljeća bili pod tuđinskom vlašću i imali pretežno vojno-strategijsko obilježje. Takvi uvjeti nisu pogodovali razvoju općekulturnog života i ostvarivanju književnih htijenja, koja su bila dugo potiskivana i retardirana političkom supremacijom nacija s razvijenim građanstvom. Tek potkraj XIX stoljeća Subotica i Sombor postaju kulturna središta bunjevačkih Hrvata; tada se njihova književnost »definitivno uključila u općenit tok hrvatske književnosti«.

Hrvatska poezija u Bačkoj obilježila je svoje posebno mjesto u razvojnim strujanjima u sklopu povijesti književnosti tijekom posljednja dva stoljeća.

U drugoj polovici XVIII stoljeća ona se razvijala u Budimu, prvom znatnijem kulturnom središtu ovdašnjih Hrvata, gdje su u krugu učilišta franjevačke provincije »Bosnae Argentinae« izrasli skromni počeci pjesništva na uhodanim Kačićevim stazama. Sasvim je razumljivo da je i ovaj početak izvornog duhovnog stvaralaštva bio opterećen različitim smetnjama i iskušenjima, koja prate književno epigonstvo budimskog franjevca Mirka Pavića. Pavićevo epsko *Nadodanje* namijenjeno je puku za njegove elementarne kulturne potrebe, kako Pavić kaže: »Za korisno vreme potrošiti«, ali i u ovakvim plemenitim nastojanjima pjesnik nije mogao ostvariti svoju širu originalniju misiju jer je bio materijalno zavisan od rijetkih ili slučajnih mogućnika, o čemu nam svjedoče njegovi stihovi:

*Mogu reko mloga nadodati,
Uz tie kogod trošak dati.*

Očito je da su pobožna djela za potrebe crkve i vjernika uvijek imala apsolutnu prednost u odnosu prema čisto književnim ostvarenjima, koja su obično iščekivala svoje buduće mecene. Doduše, o prvim pokroviteljima tiskanja pjesničkih kronika i prijevoda još nemamo pouzdanih izvora iz vremena prvog književnog razdoblja, ali Pavić nam pruža uvjerljive indicije da su se polagale ozbiljnije nade u nesebične poklonike poezije i lijepe knjige, jer je u svom književnom radu sigurno nailazio na podršku imućnih pojedinaca u promicanju i širenju kačićevske tradicije u hrvatskoj književnosti.

Kulturne tekovine budimskih franjevaca nastavljaju se u Baji kao novom kulturnom središtu bunjevačkih Hrvata. Etnički kompaktnija sredina pogodovala je širem svjetovnom književnom zamahu, pogotovo u vrijeme pjesničkog rada bajskog franjevca i doktora filozofije Grgura Peštalića. Iako je Peštalić još uvijek pod

znatnim utjecajem usmene narodne poezije i Kačićevog djela, njegov prvijenac — prigodni ep *Dostojna plemennite Bačke*. . . otkriva najviši pjesnički domet prvog književnog razdoblja. Ali, u toj poeziji ne nalazimo bitnije elemente idejno-estetskih struktura suvremenih pjesničkih djela, što je, uostalom, karakteristično za čitavu poetsku produkciju XVIII stoljeća. Ipak, Peštalićev je pjesnički jezik znatno slobodniji i osebniji u slikanju epskih događaja kroz prizmu osobnih doživljaja, u didaktičkim digresijama o nepovoljnim odnosima među Slavenima uopće. Takvim širokim i slikovitim razvijanjem vlastitih idejnih i etičkih koncepcija Peštalić nedvojbeno pruža autentična svjedočanstva s dubljim poetskim težnjama da se umjetnički adekvatno izrazi sjetnim asonancama, budeći uspavanu vilu među Hrvatima Bačke:

*Što je jadna mukom zamuknula
Što li, dugo mučec, ustupnula?*

ili borbenim aliteracijama ohrabri svoje sunarodnike:

*Bubnji grmu, svirale sviraju,
Trublje trubu da Turke tiraju.*

To su skromni primjeri glazbenog usavršavanja pjesničkog jezika koji je odjekivao u svijesti hrvatskog puka zbog čega su, vjerojatno, i tako nemilice spaljivana njegova djela prije nego što bi došla u ruke čitatelja.

Prva polovica XIX stoljeća predstavlja najteži period u povijesti bunjevačkih Hrvata, koji su tijekom XVIII stoljeća imali dva »slobodna kraljevska grada«. Iako su postojali zreli politički uvjeti sve do potkraj XVIII stoljeća, kada su Bunjevci na čitavom subotičkom području držali općinsku i gradsku upravu u svojim rukama, oni te mogućnosti nisu iskoristili za svestraniji kulturni i nacionalni prosperitet putem podizanja vlastitog naraštaja građanske inteligencije. Nagla kolonizacija stranog življa iz Njemačke i Mađarske, oportunitizam bunjevačkog vojnog plemstva i crkvene hijerarhije pridonijeli su svojim posrednim ili neposrednim politič-

kim stavovima da se zaustavi proces nacionalnog buđenja i pučkog prosvjećivanja, koji su dobili tako širokog maha u Hrvatskoj u periodu ilirskog pokreta. Malobrojne pristalice hrvatskog preporoda u Subotici ostali su nemoćni za javne kulturne akcije u svojoj sredini, utoliko više što je proces mađarizacije sve više dobivao maha i putem škola i putem crkava u koje su planski odašiljani mađarski učitelji i svećenici. Tako je proces denacionalizacije dobivao sve očitije oznake političke legalnosti u svakodnevnom životu naroda. To je u hrvatskoj povijesti jedinstven primjer zloupotrebe kulture i civilizacije za sustavno odnarođivanje i nacionalno tlačenje bunjevačkih Hrvata.

U nepovoljnim političkim uvjetima književno stvaralaštvo na maternjem jeziku je potpuno zamrlo i tek 1862. javljaju se prvi znaci književne obnove pokretanjem lista »Seljak«, a kasnije i »Bunjevačkog kalendara« (1867) inicijativom vojvođanskih Srba — Đorđa Radića i Đorđa Popovića. Međutim, pravi korijeni Antunovićevog preporoda nalaze se u širem političkom otporu Narodne stranke u Hrvatskoj protiv nagodbe. Boza Šarčević, jedan od glavnijih suradnika Ivana Antunovića, održavao je pismeni kontakt s urednikom »Zatočnika« Josipom Miškatovićem, kojega je obavijestio da je za petnaest-šesnaest dana okupio »300 pridbrojnika samo u Subotici« za tjednik »Bunjevačke i šokačke novine«. Šarčević konstatira činjenicu da tako brojni upisnici za novine nisu bili gospoda velikaši i inteligencija, već je »ovo dilo samoga prostoga naroda: prosti Bunjevci su kupili upisnike...«. Zahvaljujući takvoj podršci Hrvata-Bunjevaca Ivan Antunović je sa svojim gorljivim suradnicima ostvario zamisao o pokretanju prvog tjednika »Bunjevačke i šokačke novine« u Kaloči 1870, postavljajući trajan temelj nacionalnog preporoda na krajnjem rubu hrvatskog etničkog područja u Bačkoj.

Preostala tri desetljeća XIX stoljeća ispunjena su poletnim političkim i prosvjetiteljskim radom na buđenju narodne svijesti Hrvata i izrastanjem preporditeljske književnosti u kojoj se afirmiralo prvo i najjače pokoljenje pisaca iz redova mladog hrvatskog gra-

đanstva. U okviru »Bunjevačkih i šokačkih novina« pojavile su se skromne stranice književnog dodatka »Bunjevačka i šokačka vila«, na čijim su stranicama odjeknuli prvi stihovi strasnog i iskrenog domoljublja kao izraz otvorenog negodovanja i borbenog otpora protivnicima hrvatskih preporoditeljskih ideja. Blaž Modrošić je bio stalno najangažiraniji suradnik novina, a 1875. postaje urednikom »Bunjevačke i šokačke vile«. Njegujući sve književne forme Modrošić se prvi javno idejno suočio s protivničkim težnjama da se hrvatski preporod zaustavi i obezvrijedi, jer »zašto da se Bunjevac i Šokac rogobori za svoj narodni jezik, kad je njemački i mađarski i savršeniji i izobraženiji i dostojniji i nuždniji naše nauke? Kad je prosvjeta u krilu inog, a ne našeg naroda? Zašto da si domovinu stežemo na užje, nego biti može? Svijet će nam se rugati ako se uvučemo u narodnost svoju ko kornjača u koru!« (»Bunjevačke i šokačke novine«, 1872)

Takav primitivni i samozadovoljni oportunistički nacionalni inteligenata u dosluhu s mađarskim vlastodršcima presudno je utjecao da se Antunovićeve »Novine«, ovo dugo očekivano glasilo, ugasilo i »izdahnuo veliki duh svoj«, koji je prvi omogućio put istini »da se preko stotih gorah i triuh morah čuje naše jedno stanje u dvore braće jednokrvne«. Ali, to su ostali samo pokušaji da se likvidiraju političke i kulturne tekovine postignute upornom borbom za nacionalnu ravnopravnost, da se uspori i neutralizira književno-prosvjetiteljski rad. Usprkos slabostima jezično-kulturnog programa još nerazvijenog bunjevačkog građanstva, Antunovićeve pokret se nastavio na jednoj široj nacionalno-političkoj programskoj orijentaciji i društveno organiziranim otporu daljoj mađarizaciji. Osnovane su prve društvene ustanove Hrvata u Subotici, kao na primjer, »Pučka kasina« 1878, zatim »Kolo mladeži« 1896, dok su u međuvremenu pokrenuti: najznačajniji književni časopis »Neven« 1884. i kalendar Subotička »Danica« 1884, koji okupljaju sve hrvatske književnike i kulturne radnike.

Čim su stvoreni realni uvjeti za kontinuirani kulturni procvat, počinju se javljati prvi književni pregaoci

različitih mogućnosti i afiniteta. Njeguje se poezija i proza, ali već prva godišta »Nevena« prezentirala su obilnije prozne priloge. Lirska je pjesma u odnosu na rani preporodni val bila jedno vrijeme u zastoju. Ovo višegodišnje poetsko zatišje bilo je u najneposrednijoj vezi s prestankom književnog lista »Vila« u Baji, koja je gubila svoju kulturno-umjetničku ulogu među hrvatskim živiljem, da bi se postupno ali trajno prenijela preko Kačmara i Sombora u Suboticu.

Sama činjenica da je umjetničko pjesništvo bunjevačkih Hrvata bilo relativno dosta produktivno za minula dva stoljeća, koja su nam ostavila pjesničku baštinu od više tisuća lirskih i epskih pjesama, još nam ne daje opravdanje da ga kvalificiramo atributima u svemu autentičnog pjesničkog stvaralaštva, ali niti da ga jednostrano omalovažimo, ili negiramo. To je potrebno istaći više s razloga što su neke simptomatične pojave lokalne i konvencionalne zagriženosti bile prisutne u književnosti bačkih Hrvata. Nije ni čudo što je jedan skroman kritičar konstatirao odsustvo smisla u ovoj sredini za slobodarsku iskrenost pjesnika, pa je zabrinuto ali i realno uočio slijedeću fatalnu dilemu: »Kako će Subotica književno disati na našem jeziku, kada i oni ljudi koji imaju talenta, začute odmah čim im prve stvari nepovoljno primaju pojedine individue« (»Bunjevačko kolo«, 1934, str. 411).

Pored nepatvorenih pjesnika uvijek je bilo i nadobudnih stihotvoraca, pogotovu u manjim i nedovoljno razvijenijim kulturnim sredinama u kojima je ubrzanim tempom izrastala književnost sa zakašnjelim romantičarskim odjecima i pobudama. S obzirom na ove okolnosti književnog zaostajanja i trajnijeg deficita stvaralačkog iskustva, iskrsava pitanje: kako prići hrvatskoj poeziji u Bačkoj — da li kao pukom i neplodnom stihotvorstvu ili kao osrednjoj poeziji s autentičnom snagom umjetničkog svjedočanstva, koja je ostvarila i nezaobilazne domete u hrvatskoj književnosti uopće?

Prije svega, moramo se osloboditi preživjelih »zagriženosti« i konvencija u ime kojih su se često postavljale problematične teze o nesamoniklosti pjesničke kreacije, kao i o formalno-sadržajnom imitatorstvu. Na takav način unaprijed se stvaraju umjetne ograde za dublje doživljavanje neomeđenih prostora izvorne pjesničke imaginacije jednog naroda, koji je u svojim nje drima odnjegovao i sačuvao osebuju no usmeno pjesničko i prozno stvaralaštvo.

U hrvatskoj regionalnoj književnosti razvijala se u različitom intenzitetu i kvaliteti osebuju na poezija kako u formalnim oblicima tako i u sadržajnim odlikama. Vezani je stih bio dominantan kod većine pjesnika do tridesetih godina našeg stoljeća, kada se javljaju prvi slobodni stihovi u pjesmama napredne studentske omladine oko »Bunjevačkog kola«. Poslije oslobođenja paralelno i ravnomjerno njeguje se klasična i moderna pjesnička struktura, ali je vrijedno spomena da do šezdesetih godina nailazimo na više primjera pasioniranog oblikovanja soneta kod Jakova Kopilovića i Lazara Merkovića.

U pogledu sadržaja i poetskih ostvarenja evolutivni je proces življi i kompleksniji, naročito kada je u pitanju lirsko prevladavanje tematske ograničenosti u ideološkim i estetskim preokupacijama pojedinih pjesnika. U početnoj fazi preporoda dominiraju lirski motivi na temu domoljublja s vrlo izrazitom didaktičnom i religioznom tendencijom. Međutim, kod kasnijih pjesnika znatno se proširuju dimenzije rodoljublja složenijom tematikom i originalnijom pjesničkom invencijom u oblikovanju motiva. Moderniji i buntovniji aspekt rodoljublja došao je do izražaja kod Ante Evetovića, Nikole Kujundžića, Ivana Petreša i Petra Pekića, a kao socijalni prosvjed protiv nepravde i nečovječnosti doživljujemo angažirano rodoljublje pjesnika Balinta Vujkova, Blaška H. Vojnića i Alekse Kokića. U novije vrijeme poezija je proširila svoja obzorja zorama i sutonima šarolikog pejzaža bačkih nizina, satiričkom kritikom kulturnih prilika i neprilika, egzistencijalnim problemima suvremenosti i čovjekovim modernim težnjama da pronikne totalitet vremena i prostora.

Promotrimo li detaljnije rodoljubivu poeziju preporodne književnosti lako ćemo uočiti njenu glavnu inspirativnu nit koja je izvirala na vrelima povijesnih događaja u borbi hrvatskog naroda za njegovo konačno nacionalno priznanje i slobodno stvaralačko afirmiranje vlastite nacionalne individualnosti. Preko stotinu objavljenih pjesama u »Vili« karakterizira kult rodoljublja kao dominantna lirska preokupacija, ali ne u ekstremima mržnje i nacionalne isključivosti, već prvenstveno u obrani pred stranim tlačiteljima, denacionalizatorima i asimilatorima. Osnovni motivi rodoljubivog osjećanja prožeti su iskrenom ljubavlju prema žuđenoj slobodi i tlačenom narodu, ugroženom domu i zapostavljenom jeziku. Iako ovi stihovi nemaju većih pjesničkih pretenzija od zavičajnog domotužja, oni nisu idejno i emotivno izopačeni nezdravim fanatizmom i nerealnim ambicijama. Životni imperativ borbe za vlastito samoodržanje, kao glavna motivska i ideološka komponenta, dobio je kod većine hrvatskih pjesnika vidnog izraza u gradaciji samosvjesnog i beskompromisnog stava kada je u pitanju ljubav i nesebična odanost prema svome narodu:

*Ljubav rodu komu mila nije,
Bolje mu je da ga proždre vatra
I prokletstvo da ga od nas krije!*

(B. Modrošić)

Iznikla na pjesničkim uzorima hrvatskog i srpskog romantizma, poezija ranog preporodnog perioda nema pjesnika od trajnijeg umjetničkog značenja. Nastala u burnom i dinamičnom vremenu posvećenom isključivo ideološkim intencijama samog preporoda ona nam je ostavila mnoge idejne poruke kao pjesnička svjedočanstva romantičarski poletnog doživljaja kolektivnog nacionalnog preporodaja. Tek će slijedeća pjesnička generacija protkati hrvatsku poeziju novim lirskim bojama i individualno osvještenim tonovima, širim i produbljenim poznavanjem zavičajnih odlika kakvu nalazimo u lirici elegične kantilene Ante Evetovića ili kod novijih raspjevanih pjesnika, kao što su: Balint Vujkov, Aleksa

Kokić, Jakov Kopilović, Lazar Merković i Ivan Pančić. Doduše, iz romantičarskog kolektivnog doživljaja rod-nog zavičaja razvila se najzrelija hrvatska estradno-budničarska poezija Nikole Kujundžića, koji je napisao desetak preljskih pjesama za recitiranje i pjevanje na godišnjim narodnim svečanostima pod imenom »Prelo«, a u okviru kulturno-zabavnog djelovanja »Pučke kasine« u Subotici. Preporodna rodoljubiva poezija bila je sva u znaku motivske prenatrpanosti i neprodubljenosti zbog čega su pjesme bile predugačke, bez čvršće kohezije misaonosti i osmišljenosti. Brojne strofe u većini pjesama obično se prepleću s religioznim motivima, ali samo kao pratećim poetskim rekvizitima koji ne mijenjaju ugođaj ponavljanja niti pojačavaju ljepotu poente i efekt pjesnikove poruke. Međutim, nepjesničke komponente sve se više gube kod mlađe generacije pjesnika ili se svode na snošljivu mjeru kod popularnih pučkih pjesnika.

Najznačajniji hrvatski lirski pjesnik Ante Evetović Miroljub, kao Antunovićev učenik, s punim žarom učestvuje u nacionalnom pokretu, nastavljaajući pozitivne tradicije u preporoditeljskoj književnosti. Već u svojim prvim pjesmama on je uspješno prevladao krizu početničkog iskušenja između stihotvorenja i poezije, koju je duboko proživljavao kao neotuđivi dio svoga životnog poziva. Njegova rodoljubiva poezija nosi bitno novi lirski senzibilitet koji je najintimnije produbljen i razuđen zavičajnim svijetom i kad pjeva o mrtvoj majci u elegičnoj pjesmi *Jorgovane, jorgovane...*

*Jorgovane, jorgovane,
Kad ti vidim tanke grane,
Žalosno je srce moje,
Ja se majke sjećam svoje.*

On nam dočarava svoje žive uspomene na rano djetinjstvo i mladost, na svaki detalj nezaboravnog pejzaža iz rodnog kraja, iz naninog dvora.

O toj iskonskoj privrženosti rodnoj grudi, poslije Miroljubove poezije, razgranat će se čitavo bujno stablo sa zdravim i jedrim lirskim plodovima, jer zavičaj je

nepresušan izvor nepatvorenog domoljublja: njegova prošlost i svijetla tradicija, navike i običaji, jezik i pjesme, njegova neprekidna borba za ljepši i slobodniji život da se dostojno uzdignemo nepovratnim koracima u našem hodu ka slućenim željama i nepoznatim vidicima. Bez darova poezije ne možemo ničim drugim ispuniti prazninu života, trenutke samoće i intimne tjeskobe. Narodnost i zavičaj su vječni izvori uspomena, a za pjesnike nadasve.

Iako svećenik, Evetović nije ograničio ni podredio svoje poetsko osjećanje isključivo vjerskoj pjesničkoj misiji. Doduše, on je oblikovao više pjesama s religioznim motivima, kao na primjer *Bog, Dođi nama Duše sveti, Ja se vječnom Bogu molim*, ali ni ova lirika nije uokvirena apologetskim i konfesionalnim dogmama. Ona ispovijeda iskren religiozan zanos u božansku silu što upravlja ljudskim svijetom i sudbinama, i kada pjesnik zaziva Duha svetog, on to čini u ime dobrobiti svoga naroda:

*Daj Hrvatskoj ljepše dane
Srećom roda obasjane.*

Ni kasniji pjesnici religioznih motiva: Aleksa Kokić i Ante Sekulić nisu bitnije odstupili u svojim vjerskim pjesmama od Evetovićevog svojevrsnog panteističkog stajališta:

*Vidim te tajni Bože,
U suncu sjaju,
U kapi biser-rose,
Na lista kraju.
Kad vjetrić miris cvijeće
Raznosi svijetom
Čudit' se moram tvojem
Imenu svetom.*

Brojne molitvene pjesme, koje se nalaze u religioznim ciklusima katoličkih pjesnika, oličenje su intimnih želja samih pjesnika da se prevlada neko ljudsko zlo i pokvarenost. Najvećim dijelom ove pjesme u diskret-

noj formi izražavaju didaktičke tendencije kojima se želi ublažiti životna tegoba u ovoj dolini suza, da bi se ispunile nade ljudi u jedan ljepši, imaginarni svijet duša.

Socijalna tematika dugo nije posebno njegovana u preporodnoj književnosti, ali već potkraj XIX stoljeća osjeća se u Bačkoj utjecaj socijalističkih ideja. I u tom kontekstu pučki pjesnik Staniša Neorčić objavio je prvu izrazito socijalnu pjesmu *Poslidnja utiha sidog radnika*, ali time još nije ozbiljnije označen period socijalne lirike, koja će tako silovito odjeknuti u četvrtoj deceniji XX stoljeća u pjesmama *Parodija najsvršenijeg bića*, *Srce sa željama*, *Vjetrovi*, Balinta Vujkova, a i neke pjesme Blaška H. Vojnića i Alekse Kokića. U svojoj litomontaži *Sto godina vjeri i narodu* 1936. u Zagrebu, Kokić je dao slijedeći opis socijalnog stanja hrvatskog seljaka u Bačkoj:

Kraj svih političkih borbi i socijalnih nepravdi najviše je stradao naš seljak. Ograđen od visoke gospode, ostavljen na zapuštenom i neprosvijetljenom selu, iskorištavan i zapostavljen od najvišeg do najnižeg činovnika, izrabljivan od raznih političkih stranaka on osjeća svu težinu i gorčinu života na rodnoj grudi... Kada žetva dođe, on žanje, ali mjesto veselja u njegovu se dušu uvlači tuga, jer ne žanje sebi, nego tuđinu...

Ljubavna se lirika najkasnije pojavila. Paradoksalno zvuči činjenica da je svećenik Ivan Petreš objavio prvu zbirku ljubavnih pjesama *Moje jadi* 1910, koja je zbilja postala nasušna potreba hrvatske omladine. Ova okolnost je pridonijela velikoj popularnosti pjesnika, pa se njegova pjesma *Pod prozorom procvatala ruža* i danas rado pjeva. Međutim, Petreš nije imao svojih neposrednih sljedbenika, jer tek sredinom treće decenije javljaju se nove zbirke ljubavnih pjesama, sada svjetovnih pjesnika Lazara Stipića i Petra Pekića, dok desetak godina kasnije mladi pjesnici Blaško H. Vojnić, Balint Vujkov i Franjo Bašić izdaju zajedničku zbirku *Pu-poljci* u kojoj je zastupljena njihova prva ljubavna lirika. Već poslije 1935. ljubavni motivi u poeziji iščezavaju.

vaju da bi ustupili mjesto angažiranoj poeziji, koja je naslutila nove ratne strahote i stradanja ljudskog roda tijekom drugog svjetskog rata.

Posljednje poratno pokoljenje hrvatskih pjesnika predstavljaju desetak autora među kojima nalazimo i solidnije afirmirane liričare kao što su: Kopilović, Merković, Zolnaić, Pančić i drugi. To su osebujni liričari modernog izraza i među njima zapažamo ne samo pjesnički nemir već i njihovu stalnu težnju da svoju lirsku imaginaciju duboko ukorijene u plodne brazde bačkih oranica, da oživotvore jedan svijet novim duhovnim bogatstvima i ljepotama umjetničkog kazivanja.

Sadašnji pjesnički trenutak bačkih Hrvata ne može se obuhvatiti tendencijama jednog isključivo ideološkog pokreta kao što je bilo primjera u prošlosti, ali je nedvojbeno da već afirmirani pjesnici i oni koji iskreno teže da se još uvijek vlastitim porukama i angažiranjem pjesnički potvrđuju, polaze od idejno-estetskih premisa koje su u središtu suvremenog i beskrajnog književnog stvaralaštva.

Subotica, 1. XII 1969.

II

Više od tri stoljeća u povijesti bunjevačkih Hrvata prisutno je s većim i manjim zastojima intenzivno književno djelovanje, koje u svojim vrhunskim ostvarenjima postaje umjetnički relevantno izvorno stvaralaštvo. Složena nacionalna struktura karakterizira geopolitičku specifičnost ove panonsko-slavenske regije, očitujući se i u životu hrvatskog narodnog kolektiva, u njegovu jeziku i književnosti, vjeri i običajima, njegovoj proizvodnji i mentalnim odlikama koje je ispoljavao u mnogostruko izukrštanim povijesnim tijekovima i objektivnim teškoćama. Etatističko-hegemonistički pritisci nudili su mu mukotrpan rad u održavanju gole egzistencije i samo najelementarniju osnovu za usvajanje suvremenih tekovina kulture i civilizacije.

Bez obzira na tempo i dinamiku stvaranja vlastite kulturne baštine i kulturološko ukrštavanje s bliskim slavenskim i neslavenskim narodima, Bunjevci su označili kakav-takav početak »na kojem se dalje izgrađivala regionalna književnost ovog odista posebnog kraja« (Vasa Stajić). Danas nas nimalo ne iznenađuje činjenica što prve znanstvene i književne korake započinju isključivo crkveni ljudi — franjevci, koji su prema svojim vjerskim nazorima i praktičnim nastojanjima bili uvijek najbliži širokim narodnim slojevima, lišenim najosnovnijih prava za održavanje vlastitog etničkog kolektiva pod vladavinom stranog i domaćeg visokog plemstva. Franjevci su bili dovoljno rigorozni da afirmiraju svoje konfesionalne ciljeve, ali i dovoljno elastični da svoju ideološku funkciju održe na književno-prosvjetnom polju, te da se u razdoblju od 17. do 19.

stoljeća stvaralački afirmiraju, i to ne samo u okvirima svojih sunarodnika već i u širem smislu južnoslavenske borbene i bratske solidarnosti.

Počeci hrvatske regionalne književnosti bunjevačkih Hrvata obilježeni su djelima koje nam je ostavio fra Mihajlo Radnić (1639—1707) iz Kaloče. Kao rukopis ostala nam je u Vatikanskoj biblioteci Radnićevo *Kristijada*, prijepis (bosančicom) poznatog epa Junija Palmotića. Prvo Radnićevo književno djelo je tiskano u Rimu 1683. pod naslovom *Razmiscglagna pribogomiona od gliubavi Boxye* i prijevod djela Didaka Stelle *De contemptu mundi* pod naslovom *Pogargjegne izpraznosti od svieta*. Iako je riječ o pobožnim djelima, važno je napomenuti da je svoju drugu knjigu posvetio »braći rođenoj, sarajlijami, plemićem Bosanskijem...« jer je njihova pomoć i oslonac u njegovom radu i promicanju sigurno bila takve prirode da ju je bilo korisno isticati u ono vrijeme kada je borba za očuvanje vjerske pripadnosti podrazumijevala otpor odnarođivanju i izrabljivanju naroda. Radnića poznajemo i kao aktivnog pohoditelja (*vizitatora*) koji se na licu mjesta često mogao osvjedočiti o težini turskog ropstva, pa iz Dubrovnika, 1684. piše u Rim tajniku kongregacije de Propaganda: »...đok je Turčin prije bio prestrašen, sada se još jače uzoholio, a oni jadni kršćani, koji se pouzdano priključili kršćanskim knezovima i ostavili svoj imetak u Turskoj, sada ovdje stoje neki bez posla neki posve izgubljeni. Radi toga, kojega od njih Turci uhvate, toga okrutno muče, a isto čeka i nas redovnike...« Kao Bunjevac, Radnić je rođeni ikavac, ali u djelima na hrvatskom jeziku miješa tekst ijekavskim narječjem, što se može pozitivno rasvijetliti kad znamo da je prevodio obiman hrvatski rukopis J. Palmotića ijekavicom, a kao gvardijan u Olovu, te kustos i provincijal po Bosni stalno dolazi s njom u dodir, djelomično je prihvaćajući i pri svom načinu pismenog izražavanja, ali ne u tolikoj mjeri da bi potpuno napustio svoju zavičajnu ikavicu.

Književna preokupacija 18. stoljeća ne iscrpljuje se više samo pobožnim djelima i usmenom narodnom književnošću nego se javljaju i prvi jezikoslovni naponi da se otvori nesmetani put književnom prosvjećivanju na-

roda i podizanju nove generacije darovitih književnika. Na platformi nove orijentacije javljaju se dvojica pisaca iz Budima — Lovro Bračuljević (1685—1737) i Stjepan Vilov (potkraj 17. stoljeća — 1743), koji rade kao prvi profesori filozofije i bogoslovije na franjevačkom učilištu u Budimu, te istodobno pišu svoja djela u kojima neposredno oblikuju ortografska pravila na fonetskim načelima, jer je u ono vrijeme to bio prioritetni znanstveno-književni zadatak na jedinstvenom širenju knjige: priručnika, kalendara, molitvenika radi efikasnijeg vjerskog i prosvjetnog djelovanja među malobrojnima i neiskusnim čitateljima na širokim prostranstvima franjevačke redodržave. Već slijedeća generacija pisaca i prvih pjesnika Kačićevih sljedbenika stvara književna djela na uhodanim stazama vrijednih jezikoslovaca, tako da poetska komponenta u radu Pavića i Peštalića postaje osjetna dominanta — strogo primjenjuju ustaljeni tip u građenju stiha: paralelno slikovani deseterac umjesto mjestimice rimovanog deseteračkog katrena.

I preporoditeljska kao i suvremena književnost u mnogo manjoj mjeri pokreću stare jezikoslovne teme, ali se zato sada češće raspravlja pitanje upotrebe hrvatskog jezika. Ovaj problem još ni danas nije definitivno riješen, bar što se tiče rođenih ikavaca koji tek u školama treba da usvoje hrvatskosrpski književni jezik. Ovo je utoliko važno podvući što svako inzistiranje na apriornom opredjeljivanju — za ili protiv — guši volju i napor da se kulturnim i odgojnim sredstvima premoste objektivne jezične teškoće.

Jezična neujednačenost i raznolikost, koja je uvjetovana upotrebom sva tri narječja, održavala se sve do sredine XX st., tako da u sadašnjoj književnoj situaciji nailazimo samo na tekstove pisane hrvatskosrpskim odnosno srpskohrvatskim jezikom. Heterogeno jezičko stanje ipak ne može odlučnije utjecati na to da se vodi u pitanje unutarnje jedinstvo motivsko-tematske strukture regionalne književnosti bunjevačkih Hrvata. I prozaici i pjesnici su duboko ukorijenjeni u šaroliki doživljajni svijet svoga zavičaja, te kao što je bilo vrsnih pjesnika od Evetovića i Petreša do Vujkova i Ko-

kića, koji su razvijali svoj pjesnički izraz na dva ili tri narječja, tako imamo isto solidnih pjesnika koji se služe samo jednim narječjem. Jezično ravnopravna koegzistencija u svim sredstvima javnih komunikacija i kulturnom životu pruža jednaku mogućnost svakom književniku da obogaćuje i usavršuje svoj umjetnički stil, izgrađujući ga originalnom leksičkom i frazeološkom osebujnošću, kao npr. u poeziji Jašo Kopilović i Ivan Pančić, ili u književnoj prozi Balint Vujkov i Petko Vojnić Purčar.

Mnogo delikatniji problem očekuje hrvatske pisce u domeni njihovih latentnih i potencijalnih čitatelja, jer bunjevački književnici još ne uživaju adekvatno uvažavanje i podršku kulturne javnosti, a još manje u širokim slojevima naroda grada i sela. Doduše, Matija Poljaković se trajno afirmirao na subotičkoj sceni svojim dramama i popularnim komedijama, kao i B. Vujkov čitavim svojim originalnim i sakupljačkim proznim opusom. U tom pravcu ih slijede afirmirani pjesnici J. Kopilović, L. Merković, I. Pančić, Petko Vojnić Purčar, autor popularnih epigrama Pavao Bačić, koji se konstantno potvrđuju svojim novim djelima, stičući sve širi krug poštovalaca i čitalaca. To je dovoljan razlog za uvažavanje njihovog umjetničkog i društveno opravdanog angažiranja.

Odsutnost imalo ozbiljnije i sustavnije kritičke riječi u časopisima i novinarstvu može se objasniti dijelom kao neopravdano ignoriranje uopće svih regionalnih književnosti u našim razvijenim kulturnim središtima, dok je većim dijelom plod lokalne ograničenosti i narcisoidnog samozadovoljstva koje odbojno djeluje prema kritičkim težnjama, prije svega, etiketiranjem svakog razložnog nezadovoljstva sa stagniranjem ove regionalne književnosti. Takav odnos prema otvorenoj i javnoj kritici jedan je od glavnih uzroka stvaralačke nezainteresiranosti i monopolnih tendencija u književnom životu. Prevladavanje sklerotičnih stanja u zatišju pasivne duhovne atmosfere danas je, više nego ikada, nezaobilazan stvaralački imperativ pred svakim iskrenim književnim pregaočem hrvatske regionalne književnosti.

Geza Kikić

POEZIJA BUNJEVAČKIH
HRVATA

PJESNIČKO BLAGO BUNJEVAČKIH HRVATA

Narodno usmeno pjesništvo bunjevačkih Hrvata mnogo se ranije počelo sakupljati nego pripovijetke. Još u drugoj polovini 19. st. i sve do pedesetih godina našeg vijeka bila mu je ukazivana posebna pažnja ne samo od strane passioniranih sakupljača (Blaška Rajića, Ive Prčića, Milivoja V. Kneževića, Josipa Pašića, Marka Peića) već i među povijesnim i književnim interpretatorima lirske i epske poezije Bunjevaca. Osebužno bogatstvo pjesničkog izraza u sklopu mnogostrukog i raznolikog sadržajnog svijeta narodne mašte, usmena poezija nam pruža realnu mogućnost u otkrivanju tajnih izvora njenog postanka i njen stoljetni razvojni kontinuitet koji je obilježen kako starijim tako i novijim oblicima usmene narodne književnosti. Iako se usmena književnost prirodno uklapa u regionalnu umjetničku književnost, ona nije zbog toga manje vrijedna od drugih nacionalnih književnosti. Naprotiv, ona svojim umjetničkim vrednotama i ljepotama ulazi u vrhunski red nacionalnog pjesničkog ostvarenja, čineći jednu od najznačajnijih dominantni regionalne književnosti bačkih Hrvata.

Prve napore na sakupljanju usmenog blaga nalazimo 1869. i 1870. u »Bunjevačkom i šokačkom kalendaru«, koji je uređivao Ambrozije Šarčević, a od 1873—1876. godine također imamo veoma lijepe primjere sakupljanja lirskih pjesama (tridesetak kraljičkih) u »Bunjevačkoj i šokačkoj Vili« koja je tih godina bila jedini list za zabavu i pouku od književnog značaja, pa je razumljivo što su njeni urednici i suradnici već tada ozbiljno cijenili i sakupljali pjesničko blago naših predaka. Poslije »Vile« Subotička »Danica« od 1884—1946. je u svojim pedesetak kalendara najistrajnije i najpotpunije posvećivala svoje stranice prikupljenoj pjesničkoj i proznoj građi usmene književnosti. U

takve sustavne napore »Danice« prirodno se uklapa doprinos naših poznatih sakupljača, kao Blaška Rajića (1878—1951) koji je ujedno izdao prvu zbirku »Narodnog blaga« 1910. i u proširenoj drugoj nakladi 1923. godine, kad je izišla zbog velikog zanimanja za bunjevačke groktalice, jer su prve knjige prošle »kao rane trešnje«. U uvodnoj riječi Rajić napominje da je cilj njegova sakupljanja bio u tome da spasi te davne ali i sada jasno rječite svjedoke pjesničkoga, darovitoga i dosjetljivoga duha naroda našega. Još u početnoj i pionirskoj fazi sakupljačkog rada Rajić je znalački uočio da je bunjevačko pjesničko blago vrsta starih narodnih pjesama, koje on opravdano uspoređuje s najljepšim engleskim baladama i najdivnijim španjolskim romancama, jer: »Malo u kojoj nećeš naći, ako je balada, čistu baladsku pravednost, gdje grijeh pokaran biva a dobrota naplaćena. U jednostavnosti ovih pjesama nalazi čovjek toliko nježnosti, finoće, iz njih čuje živi jauk naroda, u njima zvuči srebrn glas narodnoga ponosa, u njima bujaju čelik-mišice narodne snage, u njima nalazi čovjek pravi kraj milih naših narodnih običaja tako, da su one po komad narodne povijesti i slike narodne kulture otaca naših.«

Rajić nam nije ostavio mnogo detaljnijih podataka o tehnici pjevanja groktalice, ali pouzdano ističe da su se pjevale u svatovima, a u novije vrijeme i u domu, najviše — djeci, što je i razumljivo s obzirom da su u najvećem broju žene znale kazivati i pjevati groktalice. Na osnovi Rajićevih podataka Milivoj V. Knežević je prihvatio i razvio tezu da groktalice ne pjevaju muškarci nego samo starije žene, obično u svatovima radi utjecanja pjesmom na buduće supruge, a i radi uveseljavanja gostiju najrazličitijeg uzrasta. Ova okolnost uobičajenog pjevanja groktalice ipak nije dovoljan i uvjerljiv razlog da se one svrstavaju u »svatovske« pjesme, koje samostalno postoje u više karakterističnih oblika, ali isključivo kao običajne. Groktalice su po svom ustaljenom deseteračkom obliku i po svojem sadržaju uobličile cjelokupna narodna iskustva iz borbi tijekom burnih historijskih zbivanja i izrazile glavne životne nazore, etička shvaćanja društvenih odnosa i ponašanja čovjeka u zlu i dobru, poštenju i pokvarenosti, ljubavi i mržnji, u bogatstvu i siromaštvu, u ropstvu i slobodi. Kako naš narod u svojoj prošlosti nikada nije mogao pisanim riječju zadovoljiti svoje književno-umjetničke potrebe, on je vrlo dugo uporno prenosio od usta do usta pjesmu žića i borbe, stvarajući i nove oblike usmene narodne knji-

ževnosti sve do danas, jer su u širokim narodnim slojevima intenzivno živa poetsko-emotivna reagiranja na svaki-dajšnje društvene pojave i životnu zbilju uopće.

Problem oko pjevača bunjevačkih epskih pjesama tzv. groktalica za književnu povijest više ne predstavlja neku nerješivu teškoću. Nesumnjivo je da su groktalice u prošlosti pjevali muškarci uz gusle kao i ostale epske pjesme uz instrumentalnu pratnju i vokalnu interpretaciju, ali su se u drugoj polovici 19. stoljeća time bavili samo rijetki pojedinci, dok su žene u patrijarhalnoj zadruzi i proširenoj obitelji bile dominantno angažirane na čuvanju i prenošenju kulta tradicionalnog usmenog književnog pjevanja. Stoga danas više ne iznenađuje činjenica što među registriranim kazivačima groktalica imamo najviše žena, kao: Teza Crnković, Jela Jaramazović, Liza Prčić, sve tri iz Subotice, dok je od muških poznatiji slijepi pjevač Stipe, franjevački kantor u Subotici, i naročito Ive Prčić, koji je istodobno i najznatniji njihov sakupljač. Očito je da je riječ o izmjeni prioriteta muškaraca u njegovanju i stvaranju pjesničke tradicije, što je moguće protumačiti i bitnom promjenom životnih uvjeta i rada ratara s niskim proizvodnim stupnjem pod vrlo nepovoljnim najamničkim odnosima između brojne sirotinje i imućnih posjednika. Konačno, »ti ljudi, često zatvoreni u sebe, prirasli za rodnu brazdu, teško su dizali pogled sa nje« (B. Vujkov). Na osnovi takvog novog položaja muškaraca u radnom procesu moguće je shvatiti pojavu pojačane uloge žena u usmenom pjesništvu naroda, ali ne uz gusle koje su bile uvelike iščezle, već čisto vokalnom interpretacijom pa se obično kazivalo za žene »tako piva da sve grokti«. Osim žena, i mlađi naraštaji imali su vidnog udjela u procvatu omladinskih lirskih pjesama i šaljivo-posprdnih minijatura: bećaraca, šaranaca i šalajdana. To najraskošnije cvijeće usmene poezije, koje nikada uvenuti neće, sačinjava njenu najsvježiju i najzreliju jezgru u ovoj lirskoj oblasti tematski skoro neograničenoj.

Svaki je usmeni kazivač samo jedna karika u dugom lancu stoljeća, koji povezuje našu samosvijest s iščezlim generacijama u našoj nacionalnoj prošlosti. I bunjevački bezimni pjevači razvijali su pjesničku tradiciju odabranim izražajnim sredstvima poetskog jezika, kao na primjer: ustaljeni stilski obrati i hiperbolizam, gradacija sa svim kontrastima u razvoju događaja do njegove zaključne poante u prikazivanju simboličnih likova i pojava, tako da su njihove pripovijedne i epske pjesme tvorevine od neprolazne umjetničke vrijednosti. Hrvatske pričalice s temati-

kom iz osobnog i obiteljskog života kao u baladama *Marula divojka*, *Divojka i sunce*, *Momak kuša djevojku*, *Dva Latinovića i Šuićkinja Mara* su nehistorijske pjesme sa snažnim emotivnim tonovima, s kompletnošću intime glavnih osoba, čija je ljubav sretna ili nesretna, sudbina vedra ili tragično tužna zbog jakih strasti koje spajaju ljude nevidljivim sponama ili razdvajaju nepremostivim ponorima. Međutim, epske pjesme o junačkim događajima s povijesnom pozadinom, kao na primjer: *Luka kapetan i Ljuba barjaktar*, *Marko Kraljević i Musa Arbamusa* ili *Ženidba Vidaka kapetana* pružaju nam dragocjena svjedočanstva o malo poznatim odlikama u našoj cjelokupnoj epici. Tako iz epskih pjesama doznajemo da je u ovim krajevima Bunjevka neposredno učestvovala u bojevima, čak i kao Ljuba barjaktar. To nas tim manje začuđuje kad se sjetimo masovnog učestvovanja djevojaka iz ovih krajeva u vojvođanskim brigadama u NOB. Pjesma *Ženidba Vidaka kapetana* je svojom povijesnom podlogom najzanimljivija od svih jer nam daje široku pjesničku sliku o događajima vezanim za seobe Bunjevaca iz Hercegovine, kojima je bio dojadio turski zulum, pa se odlučuju da pod vodstvom Vidaka kapetana nađu sigurnije mjesto u novoj postojbini. U pjesmu je utkan motiv vjerne ljubavi kćeri župana Sučića iz grada »bile Bune«, koju je zaprosio Juraj Vidaković i tek poslije sedam godina dolazi iz Ugarske po ljepoticu Maru. Ipak, njima je žao ostaviti rodnu grudu:

*Konji ržu, a junaci viču,
Dica plaču, a žene jauču,
I studen bi kamen proplakao.*

Dakle, sadržajem i lokalitetom postanka mnoge pjesme jasno govore o svom podrijetlu iz ranijeg zavičaja, jer su i nakon seoba i silnih ratova s Turcima očuvane od zaborava. Tako je balada *Dva Latinovića i Šuićkinja Mara* vezana za nekadašnju postojbinu u centralnoj Bosni, na Kupreškom polju, koje je omeđeno planinskim visovima među kojima je vrh Malovana ponajviši i nadmaša visinu i tri Keopsove piramide. U samom podnožju Malovana su dva seoceta (Donji i Gornji Malovan) kraj kojih prolazi cesta da bi spojila dva povećća naselja s hrvatskim življem, Šuicu i Kupres (otuda Šuićkinja Mara). Snažna ljubav mladih Latinovića i Mare daje svojevrsnu verziju tragedije šekspirovskih razmjera. Na sličan nam način i svaka druga groktalica otkriva tajne svakog »komada narodne povijesti i slike narodne kulture«.

Lirske pjesme predstavljaju takvo obilje vrsta, i po sadržaju i po obliku, da se mogu ubrojiti među narazvijenije i najbogatije pjesničko blago ne samo hrvatskog naroda nego i ostalih južnoslavenskih naroda. Smrcu (1959) Ive Prčića izgubili smo najvrednijeg sakupljača svih oblika usmene književnosti, a posebno narodne lirike i veselih minijatura. On je izdao dvije zbirke: *Bunjevačke narodne pisme* 1939. i *Hrvatske narodne pjesme — grokralice*, X knjiga, Matica hrvatska, 1942. godine, dok mu je višestruko opreznija ostavština još neobjavljena.

Među lirskim pjesmama svakako su najbrojnije kraljičke, zatim svatovske, ljubavne, koledarske i malo poznata varijanta tužbalica, koje se kod Bunjevaca zovu oproštajne ili »mrtvačka oprašćanja« a sastavljaju ih pjevači iz naroda na osnovi dobijenih podataka o pokojniku i njegovim bližim i daljim srodnicima, tako da je svaka pjesma drugačija, iako im je kompoziciona struktura jednaka: uvodni spomen na pokojnika, pojedinačno oprašćanje pokojnika (posredstvom pjevača) od svojih najbližih i najposlije konačan rastanak od umrlog. Središnji je dio najdulji i najrazličitiji.

Od najkraćih vrsta lirskih pjesama valja spomenuti bećarac čiji naziv potječe od turske riječi *bekjar* = momak, neoženjen čovjek. Ali od osnovnog značenja za čovjeka koji nije vezan za ženu, prešla je riječ na beskućnika koji se skita i od nadnice živi i pije — bećari se. Prema *bećar* imamo i riječ *bećaruša* = djevojka za koju narod kaže »puna trunja i trnja«, sposobna uvijek za peckanja i dobacivanja. Posrijedi su isto stare pjesme koje su se pjevale i u staroj domaji uz kapljicu dobrog vina ili ljute rakije, ali one se lako obnavljaju i sadržajno aktualiziraju zbog jednostavnosti njihove metričke i ritmičke strukture. Njihova glavna karakteristika proistječe iz optimističkog raspoloženja i u najcrnijim danima narodnog života kada se traži kakav-takav odušak u lakim i vječno nasmijanim stihovima, razdraganog i zajedljivog odgovaranja ili pitanja, kao i groteskno-posprdnog ruganja. Umjetnički raspon bećarca je veoma rastegljiv: od iskrenog samokritičkog priznanja, nezlobnog humora i blage ironije do oštre satire i invektivne rugalice. Ako se deseterački dvostih motivski razvija najčešće u katren, onda se u narodu ovako izolirane čitave bećarske strofe nazivaju šaranac, negdje i namiguše, jer šaranci i namiguše po svojoj idejno-estetskoj funkciji znatno su produbljeniji u svojim htijenjima i porukama upućenim drugoj strani — djevojačkoj ako pjevaju momci, ili momačkoj strani ako pjevaju djevojke. Dakle, odluču-

jući moment je osoba koja pjeva, kao i u trećoj vrsti kratkih pjesama šalajdan, koji je uvijek šalom nabijen da probije i najtvrdje brane za slobodan slap smijeha i buru radosti. Pripjev šalaj kao da želi smiriti protivnu stranu konstatacijom da je sve to samo šala, pa je tako treba i primiti. Šalajdani su naročito duhoviti i podsjećaju na umjetničke epigrame i svojom jednostavnom kompozicijom i lapidarnošću izraza. Forma šalajdana se sastoji od osmeračkog uvodnog dvostiha poslije čega slijedi iznenađenje, žaoka ili vesela poanta življeg sedmeračkog dvostiha, u stvari, kombiniranog katrena u fiksiranoj metričkoj strukturi stiha u jednoj ili više motivski povezanih strofa.

Na kraju da spomenemo i posebnu vrstu epske pjesme — stogodišnji gatalac, koji se uobičajeno nalazio na prvim tekstualnim stranama kalendara da čitaocu stvori raspoloženje za novu godinu koja stoji pred njim u punoj neizvjesnosti. Gatanje je obično u vedrom tonu i često je potkrijepljeno zbiljskim činjenicama iz prošlosti i sadašnjosti narodne. Stogodišnji je gatalac najčešće u pravom epskom obliku i ničim se ne razlikuje od usmenog narodnog kazivanja, iako se obično znaju sastavljati, kao na primjer: Stjepan Grgić Krunoslav.

Geza Kikić

MARULA DIVOJKA

Majka Maru na Krajinu dala,
Na Krajinu za Hercegovinu.
Neće Mara na Krajinu ići,
Krajina je i slatka i gorka:
Kažu ljudi da su pijanice.
Al besidi Marulina majka:
»Neb' te Mare na Krajinu dala,
Al te davno obećao babo,
Još malenu od sedam godina
I za te je silno isko blago:
Sedamdeset i sedam hiljada
I tvom babi konja i oružje,
Tvojoj majki suknu od skrleta,
Snaji Janji krunu od bisera,
A tvom bratu i kalpak i perje.«
Al besidi Marula divojka:
»A moj babo s konja vrat slomio,
A na majki suknja izgorila.
Snaji Janji kruna potavnula.
A moj bratac — njega neću kleti:
Zdrav nosio i kalpak i perje
U tavnici a u turskoj ruci.«
Pa govori Marula divojka:
»Boga tebi, ostarila majko,
Kad čuješ krajinske svatove,
Ti iznesi dugačke astale,
Na nji steri bijele čaršave
Pa me meći prid dvor na sunašce,
Pa zažali tanko glasovito,

Nek te čuju krajinski svatovi.«
Kad su došli krajinski svatovi,
Prid njih ide Marulina majka:
»Boga vami kićeni svatovi,
Uzalud ste svate sakupili
I tolike konje pomorili,
Kad je vaša umrla divojka.«
Sađe s konja mlađan đuvegija,
Pa on iđe u goru zelenu,
Da potraži zmiju šarovitu,
Pa je meće Mari oko vrata,
Ne bi li se Mara nasmijala,
Al se Mara nasmijati neće.
On uzima ugalj vatre žive
Pa ga meće Mari na srdašce
Ne bi li se Mara nasmijala,
Al se Mara nasmijati neće.
Al odoše kićeni svatovi
Nit svirajuć nit konje igrajuć.
Tad besidi Marulina majka:
»Boga tebi, Marulo divojko,
Koje su ti muke ponajteže?«
Al besidi Marula divojka:
»Kad metnuo zmiju oko vrata,
Mislila sam da je niz bisera.
Kad metnuo ugalj žive vatre,
Malo mi se srce zagrijalo.«

Kazivala *K. Stipić*

MOMAK KUŠA DJEVOJKU

Igra kolo pod dva turska grada,
Pod Bunićem i pod Radunićem,
I u kolu udovica Marta,
I njezina mezimica ćerka.
Na ćerki je čudo i zlamenje:

Sitan biser i drago kamenje.
To je čuo Terzić Marijane,
Pa on iđe svojoj miloj majki:
»Oblači me, moja mila majko,
Oblači me što god lipče možeš!
Ja ću ići u to kolo divno,
Da ja vidim lipotu divojku,
Na kojoj je čudo i zlamenje:
Sitan biser i drago kamenje.«
Lipo ga je opravila majka:
Na njegov meće i srebra i zlata.
Sinu dite kano sunce jarko,
Pa on ode u to kolo divno.
Dade konja kod kola momcima,
Pa se vaća u to kolo divno.
Kad se Marjan u kolo uvati,
Stalo kolo da gleda junaka,
Al besidi Terzić Marijane:
»Ne stoj, kolo, ne gledaj menekar!
Nisam došo kolo ustavljati,
Već sam došo da gledam divojku,
Na kojoj je čudo i zlamenje:
Sitan biser i drago kamenje.«
Ni se kolo triput okrenilo,
Stade Marta prosipati riči:
»Ne dam moju mizimicu ćerku,
Ja je ne dam takome junaku,
Koji ne mož' Dunav preplivati,
I na onu i na ovu stranu.«
Kad to čuo Terzić Marijane,
On zagazi u tu vodu ladnu,
Da pripliva Dunav vodu ladnu,
Pa pripliva Dunav vodu ladnu,
I zdravo se natrag povraćao.
Kad je došo nasrid vode ladne,
Stane tonit Terzić Marijane.
Kad to vidi lipota divojka,
Uze skute u bijele ruke,
Pa zagazi u tu vodu ladnu:
»Kada nema Terzić Marijana,
Neka nema ni mene divojke!«

Kad to vidi Terzić Marijane,
Al besidi Terzić Marijane:
»Ne budali, lipoto divojko!
Ja ne tonim, što ja plivat ne znam,
Već ja tonim da kušam divojku.«
Al besidi lipota divojka:
»Šta me kušaš, Terzić Marijane?
Volim tebe nego moju majku,
Moju majku udovicu Martu.«

Kazivala *Jela Jaramazović* iz Subotice

DVA LATINOVIĆA I ŠUIĆKINJA MARA

Čuva ovce Šuićkinja Mara
S njom poredi dva Latinovića.
Pere kaže: — Moja divojka. —
Stipe veli: — Nij' tvoja već moja. —
Al besidi Šuićkinja Mara:
— Oba mlada, oba ste mi draga,
Ako možem obam sela biti,
Ne možem vam obam ljuba biti,
Već stanite podno Malovana,
Ja ću stati na vr' Malovana
Pa ću ma'nit svilenom maramom,
Pa ko prija, onoga divojka,
A ko posli, onoga marama. —
To su oni poslušali Maru
I stali su podno Malovana.
A Mara je na vr' Malovana.
Oma'nila svilenom maramom.
Kad su bili na po Malovana,
Pere malo miče, ne odmiče,
A Stipe je divojki na ruki.
Kad vidio Latinović Pere,
Da je Stipe prieto divojku,

Trže nože iz svilen-pojasa
Pa udara sebe u srdašce.
— Kada nema Šuićkinje Mare
Neka nema ni mene mladoga! —
Kad vidio Latinović Stipe,
Šta uradi Pere, momče mlado,
Trže nože od svilen-pojasa,
Pa udara sebe u srdašce.
— Kada nema Pere brata moga,
Neka nema ni mene mladoga! —
Kad vidila Šuićkinja Mara,
Šta urade Pere i Stipane,
Trže nože iz svilenog pasa
Pa udara sebe u srdašce.
— Kada nema Pere i Stipana,
Neka nema ni mene divojke. —
Tri su groba na vr' Malovana,
Dva momačka, jedan divojački.
Tri se majke u crno zavile,
Dvi momačke, treća divojačka.

Kazivala *Kata Matoševa*

LUKA KAPETAN I LJUBA BARJAKTAR

Sinoć knjiga Luki Sučić stigla
Od Budima, od careva grada,
Da on iđe na carevu vojsku,
Da brez Luke vojevat s' ne more.
On će poći, ako će ne doći.
Al se Luka skoro oženio,
U njega je umiljata ljuba,
Moli mu se kô mizinče majki:
»Molim ti se, Luka gospodaru,
Povedi me sa sobom u vojsku!
Bit ću tebi barjaktar prid vojskom,

Nosit ću ti barjak o ramenu,
Britku sablju u desnici ruci,
Tursku pušku o svilen-pojasu.«
To je Luka poslušao ljubu,
Poveo je sa sobom na vojsku:
Bila mu je barjaktar prid vojskom,
Nosila mu barjak o ramenu,
Britku sablju u desnici ruci,
Tursku pušku o svilen-pojasu.
Vojska pada do Budima grada:
Konj do konja, junak do junaka,
Bojna koplja kô gora zelena,
A barjaci kano i oblaci.
Izlazile Budimke divojke,
Pa gledaju stasite junake,
I beside Budimke divojke:
»Otkako je Budim postanuo,
Još ovakve vojske ne vidismo,
Što je danas Luke kapetana
I njegova mlada barjaktara.
Dale bi mu pô Budima grada
I budimsku najlipču divojku.«
Al besidi ljuba barjaktare:
»Šta će meni pô Budima grada
I Budimka najlipča divojka,
Kad sam sama mlađana nevista,
Koja ljubim mladoga junaka
Mlad junaka Luku kapetana?«

*Zapisao Ilija Kujundžić, a čuo od slijepog
Stipe, franjevačkog pjevača u Subotici*

NAŠOM STRANOM

Našom stranom ukraj bašče
Šetao se lipi Vranje.
Šetao se desno livo
Bez da mu je kogod smeto.

Želio je mene ljubiti
Za mnom dušu srce gubiti.
Šetao je pivao je
Dok ne dobi srce moje!

Ali srcem srce strada
I ja evo venem mlada
Zato sam ti moja nane,
Neobična već od lane.

Tužna sam ti mila mati
Više nemoj me karati
Jer ja drugog ljubiti neću
Ma sutra mi žegli sviću.

»Danica« 1884.

KARAMFILU

Karamfilu cviće moje,
Lipi miris srce moje,
Još da mi je sime tvoje,
Ja bih znala što b' radila:
Mom dragomu sav dvor nakadila,
Karamfil cviće pod pendžer sadila
Na veselje moga dragog,
Kad se šeta nek se sića
Ko je ovo učinio, sav dvor nakadio,
Karamfil cviće pod pendžer usadio.
Zora svita, cviće cvata,
Divojčica oko vrata,
Ja je pitam da mi kaže
Da znam pravo da ne laže.
Karmfil cviće brala
Pa je meni dala,
Cviće dala i srce obećala.

»Danica« 1887.

KUŠNJA

Rod rodila višnjica
Više od roda;
Pod njom sidi mlad gospodar
I s njim gospoja:
Vino piju, šećer jidu
Ogledaju se,
Više njih su sitne tice,
Sitno žumbere.
Al' besidi mlad gospodar
Mladoj gospoji:
»Čuješ, dušo, čuješ, rano,
Šta tice vele? —
Tice vele i žumbere,
Da se ja ženim!«

»Žen' se, dušo, žen' se, rano,
Ja ti ne marim:
Tvoji konji ohromili,
Ne doveli je,
Tvoja majka oslipila,
Ne vidila je
A ti junak vrat slomio —
Ne ljubio je!«

Al' besidi mlad gospodar
Mladoj gospoji:
»Nemoj, dušo, nemoj, rano,
To se ja šalim.«
»Je l' je šala, je l' je maškara —
To ti j' blagoslov.«

»Danica« za 1893.

PISMA MLADOG PASTIRA

Mlado pastirče usnilo,
A što si se tako snuždilo?
Što ti je lice uvelo?
Valjda ti je stado nestalo?
Stado je moje potpuno,
Samo mi je srce klonulo. —

Treći dan ležim ja ovde,
A stado mi pase kraj vode.
Ne jidem ništa od bola,
Samo pijem vode s izvora.
Draga me moja odbila,
Koja me je vrlo volila. —
Poljana ječi od frule
Ona mene neće da čuje.
Odziv mi kaže iz luga
Da već ona ljubi drugoga.

Žalio nisam jagance
Dao bi joj dušu i srce. —
Bog nek' joj sudi po pravdi,
Zašt' da tako sa mnom uradi.
Bog neka dragu ubije.
Ja joj ne znam drugog sudije.

Saopćio *Jozo Kristiforović*

TUGA

Tuge, moje tuge!
Da su moje tuge,
Kao tuge druge!
Ali moje tuge
Jesu jako teške:

Kad bi samo male
Na kamen padale,
Kamen bi razbile
Na makovo sime.

»Danica« 1891.

RUŽA MALA

Ruža mala, al' je napupala,
Pupa mala, al' je rascvatala,
Divojčica ružu uzabrala
Pa je onda kolo zaigrala.

Opazi je momče neženjeno,
Pa je pita hitro i veselo:
— Otkud tebi, curo neprošena,
Ta ružica sada rascvatana?

— U petak sam ružu usadila,
U subotu ruža napupala,
U nedilju ruža rascvatala
Pa sam je ja tebi uzabrala.

GUŠČARKA

Piva Mara a guščice čuva,
Travu gazi ni ruva ne pazi.
Biri gušče! al' si slabog uma,
Nemoj ići pasti preko drumu.

Je l' te može, goso, opaziti,
Pa te, gušče moje, uvatiti,
A neću te moći izbaviti
Već i mene mladu zarobiti.

U njega je, đavolasto dite,
Pa me miri od glave do pete.
Biri gušče! vrati se salašu,
Nemoj ići na komšinsku pašu.

KAD RODITELJI DAJU KĆERI BLAGOSLOV

U naše Mande rosne očice,
Rosne očice i trepavice.
Urosila jih roda žaleći,
Roda žaleći s majkom dileći.
Oproštaj ište Manda divojka,
Oproštaj ište od mile majke,
Od mile majke, od braće drage,
Od braće drage, od oca svoga.
Rode moj mili, blagosovi me,
Blagosovi me, ne prokuni me!
Ja ću ti, rode, u tuđu zemlju,
U tuđu zemlju med tuđe ljude,
Kano ovčica med tuđe stado.
Tičica kukavica i divojčica,
Tičica kuka za litnjim danom,
A divojčica za milom majkom.

KAD SE KRENU NA VINČANJE

Odbi se biser grana od jorgovana,
Ko lipa Manda od svoje majke,
Od svoje majke, od roda svoga,
Od roda svoga, od oca svoga.
Mandina braća prid konj'ma stoje,
Prid konj'ma stoje, maramom mašu,
Maramom mašu, na sunce žarko.
Lakše, polakše sunašce žarko,
Dok nam se Manda s rodom izljubi,
S rodom izljubi, majkom podili.
Vrati se natrag, Mande divojko!
Vrati se natrag, majka te zove,
Majka te zove, košulju daje.
Braća te zovu, prsten ti daju.
Bila se majko prija sićati,
Dok nije bio prsten na ruci,
Prsten na ruci, vinac na glavi.

KAD POVEDU DIVOJKU MOMAČKOJ KUĆI

— Ja na stara kola neću
Stara kola ne klepeću.
Već na nova kola 'oću.
Nova kola sve klokoću.

Tiraj kume riđu,
Da te ne obiđu.
Tiraj kume mrkova,
Priko toga korova. —

NAZDRAVICA

Di kondir spusti, tu zemlja puče.
Di zemlja puče, jabuka niče.

Zlatan joj koren, srebrno granje,
Srebrno granje, biserno lišće.
Biser opada, u čašu pada,
Biser se kruni, čaša se puni.

— Ispite čašu, za ljubav našu!
Mi ćemo čašu, za ljubav vašu.

PODSKOČNICE

Udri seko cipelama,
A braco će mamuzama!
Nit' u seke cipelica,
Nit' u brace mamuzica. Iju-ju!

Ja staćala, ja!
Derite se čizme moje,
Još kod kuće imam troje.
Al' ni jedne nisu moje,
Već komšije, krivošije. Iju-ju!

DIVOJAČKA CINA

Stipinoga konja
Žicom pripinjali;
Žica se prekine,
Stipin konj pobigne

U Vitino žito —
Žito ražovito.
Skupo cini Vita:
Sve krst po desetak,
A snop po šezdeset,
A vlat po žut dukat.
To niko ne plaća,
Već to Stipe plaća:
Sve krst po desetak,
A snop po šezdeset,
A vlat po žut dukat —
Zbog Vite divojke.

Zapisao *M. V. Knežević*

MARINI JADI

Sitna kiša pada
U Marinu baštu,
Di je lipa Mara
Bilo lice prala.
Tam j' lipu Maru
Zabolila glava.
»Zovite joj, nane,
Fratra od oltara!«
Al' bisidi Mara:
»Ne zovite, nane,
Fratra od oltara,
Već zovite, nane,
Đuru gospodara,
Nek' triput poljubi,
Pa će glava proći!«

Zapisala *Julka Đelmiš*

JEDINKOVA MAJKA I LIPOTA DIVOJKA

Jedinkova majka
Na drum kolo vodi,
Sve divojke fali,
A najlipšu kudi:
»Oj, divojko lipa,
Ti mog sinka sušiš!«
Al' bisedi majci
Najlipša divojka:
»Jedinkova majko,
Ja ga to ne sušim;
Od mene ne vene —
Od ruže rumene,
Od trave zelene:
On se to sam suši,
Na me gledajući!«

Zapisala *Julka Đelmiš*

DIVOJKINA PORUKA MOMKU

Plela, plela Mara
Tri zelena vinca.
Prvoga je Mara
Sebi ostavila;
Drugoga je Mara
Bratu poklonila;
Trećega je Mara
Niz Dunav pustila,
Pa govori Mara:
»Plivaj, plivaj, plivče,
Moj zeleni vinče,
Do Vranjine nane:
Ti upitaj, vinče,
'Oće l' ženit Vranju?

Ako će ga ženit',
Nek' ne prosi, nane,
Mlade divojčice:
Udovici, nane,
Magla prid očima,
A divojki, nane,
Sjajna misečina.«

TRI KATANE

Šetala se, majko,
Tri cuga katana,
Ispod vinograda,
Velikoga hlada —
I med njima Stipe,
Stipe podvikiva:
»Jao, sunce žarko,
Da me vidiš, majko,
Kako sam ti, majko,
Tanak u pojasu,
Kao jablan, majko,
Od godine dana.«
Ive podvikiva:
»Jao, sunce žarko,
Da me vidiš, majko,
Uvenilo tilo,
Vene tilo, majko,
K'o u jesen sino.«
I med njima Albe,
Albe podvikiva:
»Jao, sunce žarko,
Da me vidiš, majko,
kako mi je, majko,
Uvenilo lice
Baš k'o zemlja, majko,
Kad je kiše žedna!«

Zapisala *Julka Delmiš*

KOLEDARSKE

Oj junače,	koledo.
Mlad delijo	koledo.
Ne krši se	koledo.
Ne lomi se	koledo.
Na divojke	koledo.
Gledajući	koledo.
Divojke su	koledo.
Vragometne	koledo.
Koga hoće	koledo.
Opčiniti će	koledo.
Koga neće	koledo.
Obljubit će	koledo.
Jer ti znadeš	koledo.
Na što staješ	koledo.
Il na granje	koledo.
Il na trnje	koledo.
Il na dušu	koledo.
Divojačku	koledo.
Na čast pisma	koledo.
I junaku	koledo.

»Danica« 1884.

MRTVAČKO PRAŠĆANJE

Sva nam zvona udaraju, ali nije radosno;
Sva nam zvona udaraju, teško, bolno, žalosno:
Malo stado ostavljeno stoji mladih škulara,
Sabilo se, snuždilo kraj sanduka čuvara.

Oj stajnici dvora ovih što ste ga pohodili,
Što ste došli svetom vodom, sanduk mu poškropili,
Poslušajte »gospodara« skrajnje riči mrtvaca,
Koj se prašća da vam prosti svakom redom od srca.

*

»Poglavari, upravnici zemlje ove, mista svog,
Na svemu vam lipa hvala, platio vam dobri Bog,
Od mene vam oproščeno, prašćajte mi i svi vi,
Smrti skoro ne vidili, bili zdravi i živi!

Učitelji, poslenici naroda i općine,
Suradnici, društvo slatko, od kog me smrt otkine,
Zbogom braćo, prašćajmo se, odlazit mi na groblje,
Onemogo sav sam bolan, tamo j' meni najbolje.

Zbogom, dico, učenici, moje malo stadašće,
Radosti mi, žalosti mi, moje zlatno srdašće,
Budite dobri i pametni, to je nauk dan-danas,
Upamtite skrajnji nauk, gdi se prašćam od svih vas.

Bože sveti, oče sveti, sirotama svakojim,
Sirotama, pastorčadma, ostavljenim ubogim:
Ostavljam ti kuću samu: udovicu, sirotu,
Srce tvoje nek je čuva, naplati jim dobrotu.

*

Kako j' pravo ime Boga: samo tuga smrtna zna,
Kako j' blago molit Boga: osamljena kuća zna:
Nije ni smrt tako teška, nit kuća osamljena,
Gdi još nada živog Boga nij' u kući slomljena.

Koj me stvori, još Te molim, čuj me, Bože trojedin
Milostan ti blaženima, bud milostan i bednima,
Pridajem ti primi dušu, za Tobom je vapila,
Za Tobom je uzdisala, za Tobom patila.

Zemljo božja, majko naša, leglo svita i grobe,
Što je ovde živog, mrtvog: sve je tvoje utrobe,
Priklanjam ti glavu hladnu, oči joj se skupile,
Svetog sanko dogledale, navike se upile.

*

Oj stajnici dvora ovih što ste ga pohodili,
Što ste došli svetom vodom sanduk mu pošćropili,

Smilujte se uspomeni suradnika mrtvaca,
Ostavte je, čuvajte je u nidrima kraj srca.

Dico slatka, učenici, kano malo stadašce,
Radosti nam, žalosti nam, zlatno naše srdašce,
Upamtite uspomenu prašćajućeg meštra svog,
Učio vas, ljubio vas: ljubio ga dobri Bog.

»Neven« 1891.

BOGOJAN

Jao jadan bogojan, bogojan!
A zašto si bogojan, bogojan?
Ta zato sam bogojan, bogojan,
Što mi ljuba odbigla, odbigla.
A zašto je odbigla, odbigla?
Ta zato je odbigla, odbigla,
Što joj nisam donio, donio
Žute čizme s vašara, s vašara,
Med'ne alve s pazara, s pazara?
Kad ja nemam ni novca ni konca.
Pa ti išti od oca, od oca!
A u oca ni kruva, ni ruva.
A ti išti od kuma, od kuma!
Od kuma mi sramota, sramota.
A ti išti od popa, od popa!
Od popa je grijota, grijota.
A ti iđi u kradnju, u kradnju!
Al za kradnju višaju, višaju.
A ti iđi u kolo, u kolo
Pa izbiraj koju ćeš, koju ćeš.

Kazivala *Liza Prčić*

Uz ovu bunjevačku narodnu igru pjeva se pjesma *Bogojan*. U stvari, pjesma je tužaljka prevarenog ljubavnika koji sjedi ili stoji sam u kolu. Čim zapjeva jadikovanje, ko-

lo naizmjenično uz njegove odgovore uvijek iznova pita, zašto je tužan. U završnici igre kolo mu otpjeva da može birati djevojku koju hoće. Momak bira svoga para, dok rasporeni ulazi usred kola da bi se igra obnovila do slijedećeg izbora.

BEĆARCI

Zlotvor diko što me priko glediš,
Što me glediš, kad poljubit ne smiš?

—

Pivala bih, pivat mi se neće,
Srce mi se na žalost okreće.

—

Nije šala varati bećara,
A ja mala četiri varala.

—

Da sam riba, pa da me rasiku,
U mom srcu našli bi mi diku.

—

Da znaš diko kako srce boli,
Došo bi mi da ti kuća gori.

—

Volim diku, al se ne odajemo,
Meni draže, kad on prvi kaže.

—

Znaš li lolo kako s' cura ljubi;
Prvo usta zatim bile grudi.

—

Iđe jesen, al ne iđe meni,
Neće moja dika da se ženi.

—

Svekrvice primi me za snajku,
Ja ću tebe za rođenu majku.

—

Cvataj ružo iz korena tvoga,
Dođi curo bliže srca moga.

ŠARANCI

Ej šorom šajke a bunarom čeze,
Cura momku maramicu veze.
Navezla mu ime i prizime,
Samo nije da se voli š njime.

Ne drž diko visoko glavu,
Bolje gledaj u zelenu travu
Di si kadgod provo mile dane
Dok se nije čulo mi do nane.

Čuvaj curo svoga šlingeraja
Da ga momak čizmom ne izvalja.
Jer ćeš kukat kao kukavica,
Suze roni kao udovica.

Tužna jadna da sam voda hladna,
Ja bi znala gdi bi se razlila:
U sokaku tom hiroškom ranku,
Nek se davi kad za men' ne mari.

Naš se župnik počo nove mode,
Kanio se piti ritke vode;
I lati se gustog rujnog vina,
E šta ćemo, nastala je mina.

NAMIGUŠE

Stare babe novo brašno mise:
U mog dike — kažu — uši vise,
Al tu zlobu ja ću prigoriti,
Za te uši ja ću i umriti.

Ranim jutrom opet golub guče,
Iz bunara dika vodu vuče.
Vodu grabi ruzmarin zaliva,
Da mi znati zašto još okliva . . .

—

U mog lole crna kosa sidi
Što me stalno sa drugima vidi.
Nek sad znade što to znači ljubiti,
Da se curu može i izgubiti.

—

Idi, lolo, i po šumi pasi
I suzama suvo drvo kvasi.
Pa kad počne iz njeg zelen pucat
Tad će moje za te srce kucat.

ŠALAJDANI

Šorom konji kasaju,
Pa rakiju mučkaju,
Sedmi put je ovdan nose
Hoće da me prose. Šalaj!

Al me babo ne dade,
Jer me jednu imade,
Pa badava ovdan idu
Dok ja imam didu. Šalaj!

Reću diki milome,
Zašto moriš te konje?
Ja ću tvoja bit za cilo,
Makar kako bilo. Šalaj!

—

Moj se dika falio
Da me se okanio.
Opet zato svako veče
Psi na njega dreče. Šalaj!

—

Žen se diko što prija
Ne triba mi rakija,
Već nek dođe tvoja mati
Ja ću ruku dati. Šalaj!

Bili vinac volim moj,
Ne triba mi, svekre, tvoj,
Ne triba mi, svekre, svila
Ne volim ti sina. Šalaj!

Cvata ruža crven cvat,
Moj je diko vrlo mlad;
A ja bih se već udala
Novom mladom zvala. Šalaj!

Kad je sunce sidalo,
Sedam sela gledalo,
Gdi izgubi momak glavu,
Za divojku malu! Šalaj!

Tri jabuke zelene,
Tri su sestre rođene,
Jednu hoću, drugu neću,
Treću mi nameću. Šalaj!

U subotu uveče,
Sila cura pa plače,
Što joj dragi bio nije
Umrit će za njime. Šalaj!

Alaj imam curicu
Ko rumenu ružicu,
Ne bih dao oči njene
Za po Bačke bile. Šalaj!

Zelen orah debo hlad,
Blago onom ko je mlad,
Blago onom ko se voli
Srce ga ne boli. Šalaj!

Iđe dika šešir nakrivio,
Nek se sićam da me ostavio.
Ne ostavlja da me zaboravlja,
Već me kuša boli li me duša.
Nek me kuša, iskušat me neće,
Tri varmeđe privarit me neće.

ZAGONETKE

Odvud brig, odnud brig, a na sridi
vije snig. Šta je to?

(Naćve i brašno)

Danjom klanće, noćom broji zvizde.

(Đerma)

Tutni amo, tutni tamo, tutni ga za vrata.

(Metla)

Gvozden ker, prten rep.

(Igla s koncem)

Letile su letilice.

Pitale su pitalice:

»Kud letite letilice?«

»Kud letimo, tud letimo,
nikom ništa ne činimo.«

(Snijeg)

Crven jarac po košari skače.

(Jezik)

Guravo prase, sve polje popase.

(Kosa)

Kad baciš gori bilo,
Kad padne doli žuto.

(Jaje)

Nasrid mora ćućuravo gnjizdo.

(Pupak)

Ni u sobi, ni napolju.

(Prozor)

Naš vojvoda vodu pije,
Nad njim se barjak vije.

(Pijevac)

Bile koke ispod strije vire.

(Zubi)

Travom ide, ne šuška.
Vodom ide, ne bućka.

(Sjena)

Gvozdena Mara u gvozdenom gradu,
Gvozdeni ištu, gvozdeni ne dađu.

(Ključ u bravi)

Jedna dublja voska svemu svitu dosta.

(Sunce)

Kad se otac rodi,
Sin po kući hodi.

(Kruh i lepinja)

Golub guče na vrh kuće,
Veže gaće putovat će.

(Dim)

POSLOVICE

Kaki dar, onako i uzdarje.

—

Svaki je posli vašara mudriji.

—

Prkos kola tare.

—

Prvi komšija najbliži rod.

—

Ko pameti nema s njom se i ne stara.

—

Ljubimo se nek' se kese grizu.

—

Lako je zlo uhvatiti, ali dobro mučno.

—

Ne rugaj se nikom, jer ruga može lako uhvatiti i tebe.

—

Ko ne iđe među ljude taj i ne zna što su ljudi.

—

Vračala baba, da ne bude mraza,
a kad ujtru sniga do kolina.

—

Daj mi bože u nevolji druga,
bez nevolje i sam ću ga naći.

—

Gost se gostu ne raduje,
a domaćin ni jednome.

—

Vino ne kaže idi, već sidi.
Podaj dicit na volju, a sebi na nevolju.

—

Rugala se tiganjica loncu
(a obadvoje umrčeni).

—

Krtina ispod zemlje iđe,
pa je opet ljudi uhvate.

—

Čega se pametan stidi, tim se lud diči.

—
U tuđe krave veće vime.

—
Na drugom gledaj, a na sebe čekaj.

—
Bolje se iz daljeg paziti, neg' iz bliza mraziti.

—
Teže, priteže.

IZRAZI I IZREKE

NIJE KUM PROVALA DA POJIDE JAJE. Kaže se onom koji škrtari. »Došao kum u goste. Kuma ga počasti i skuha mu za večeru jedno jaje. Kad je kumče vidjelo, i ono bi jaje. Majka će na to: 'Čekaj, dok kum ne večera. Valjda nije kum provala da pojide jedno jaje. Ostat će i tebi.'«

PROBIRAČ NAĐE OTIRAČ. Kaže se momku, kojem nijedna djevojka nije dobra, a naposljetku uzme kakvu oštrozubu nakaradu.

OTISLI SU KO MIŠAKOVA OVCA. Mišak Kujundžić imao je mnogo ovaca, pa je tako stekao veliko imanje. On nigdje nije plaćao gotovim novcem. Jednom je prilikom vodio sudski spor, pa je sve troškove plaćao ovcom.

ĐANINA GOSPODA ŠTO U PEĆ DUŠU. To su silom gospoda, koji sami griju peć, tj. griju se vlastitom parom, toplim dahom.

NANELI SE KO PRĆIĆI GAĆE. Kaže se onom koji nerazumno štedi. U staro vrijeme Bunjevci su se slabo odijevali. Cijela je kuća imala samo jedan par dobrih čizama, pa koji bi muškarac išao u grad, taj bi ih obukao da se ne sramoti pred varošanima. Prćići su tako oblačili i svečane gaće za pohode u otmjeni grad.

KOJI TI JE MARTIN? Kad ko neslano, nepristojno govori.

VARA KO ČIKA VIDA KOV. Ovaj izraz je ponikao u Lemešima. Matu Vidakovića je mater svjetovala jednom prigodom, kad su imali gostiju: »Sinko, nemoj piti toliko, malo varaj goste.« — »Ta vidiš, mamo, odvrati on, da jih varam: oni jednu čašu, a ja dvi.«

ODAPIRE SE KO LEŠIN KER. Lešo se nazivao Ivan Skenderović; kod njega su nešto nadovezali keru na rep, od čega se pseto na toliko poplaši da je dotle trčalo dok nije prekinulo vezani predmet o rep. Ovaj se izraz proćuo na Đurđinu pa je otuda prešao u Suboticu, Bajmok i širu okolicu.

BABA DRUMOM, DIDA ŠUMOM. Kaže se kad nekoga ne možeš uputiti. Baba i dida pođu na put zajedno. Uvijek jedno kreće na jednu stranu, a drugo na drugu stranu.

IMA VIŠE POSLA NEGO RUDIĆ S KUMBAJOM. Zapletenost i neuputan rad oznaćava ovim rijećima. Potekle su otud, što je pokojni barun Rudić, jedini veliki župan ćetiri puta uzastopce i jedan od najmoćnijih bunjevaćkih spahija 19. st., koji je imao mnogo brige i glavobolje sa svojim spahilukom Kumbajom.

NA ĐURIN BOŽIĆ. Nikada.

TRPA SE KO PAJO U CRKVI. Gdje mu nije mjesto.

PAMETAN KO LUKIĆEVO PRASE. Upotrebljava se u podrugljivom smislu, a u vezi s Lukićima iz Sombora. Oni su bili prodali jedno prase, koje je od kupca uteklo i njima se natrag vratilo. Oni su se poslije hvalili kako imaju pametno prase.

STOGODIŠNJI GATALAC

Ćujte braćo, šta će vrać vam reći
Ko me sluša i znanja će steći.
Starovinske knjige kad sam štio,
Što sam našo, to sam biližio.

Bunjevački rod je vrlo stari,
Još kada je bižo prid Tataři,
Sklonio se u zemlju primorsku
Od starine zvanu dalmatinsku.
Pa nastani i susedne zemlje,
Neretvu i to slavno Zahumlje.
Doš'o je red i na Dalmaciju,
Mletačkoga lava tad' domaju.
Stade narod otuda bižati
I u zemlju ličku se seliti.
Al' narodno pridanje je bilo
Da se nekad sa ravne selilo,
I da bunjevačka kuća svaka,
Kraj Dunava imade rođaka.
Zato mnogi priko zemlje Like,
Priko Bosne, pa i Save rike
Tad' priđoše zemlju Slavoniju,
I nastane didova domaju.
Tu Bunjevci stiču lipu slavu,
Proti Turka dileći megdanu.
To svidoče rodovi Prčića
Što postanu prvi od plemića
Hiljad' petsto šezdeset i prve
Mi imamo Prčiće plemiće.
A kasnije imamo ih više
Što sa Turci ljuti bojak biše.
A kad zvizda Turčinu potamni,
I Bunjevac se bitke okani.
Vrime drugo počima vladati,
Valjalo je sijati, orati.
Pa i danas Bunjevci to rade
Oru, siju, kopaju i sade.
Ništ' ne mare za tu staru slavu,
Bunjevcima to nije za hvalu.
Jer da više mi čitamo knjige
Ne bi mnogi odbacili ime
Bunjevačko slavno od starine,
Povist veli, dičimo se š njime,
Jer mi smo uvek Bunjevci bili,
Tim imenom gordo se dičili.

Pa i sada treba da se znade
Da Bunjevac dušu ne izdade.
Kako nas je Antunović učio,
Svomu rodu zavit ostavio.
Da čuvamo bunjevačko ime
Dok ne dođe lipše, bolje vrime,
Kad Slaveni svi zajedno budu
I »slavenskim« imenom nazovu.

(Ulomak)

Sastavio *Barnaba Mandić*

KAČIČEVIM STAZAMA

U drugoj polovini 18. st. u književnosti bačkih Hrvata imamo dva pjesnika franjevca — Mirka Pavića i Grgura Peštalića, čija djela i poslije puna dva stoljeća nisu ostala zaboravljena ili nepristupačna suvremenicima. Svakako bi bilo nepravедno ostati na pukoj konstataciji da su oni epigoni hrvatske književne periferije, utoliko više što Pavić iz Budima razvija i obogaćuje našu pjesničku i prevodilačku književnost, davši i svoj obol prosvjetiteljskom radu na izdavanju i uređivanju ilirskih kalendara. Peštalić kao najsvestranije obrazovani franjevac onoga vremena ostavlja nam najpopularnije djelo iz prvog razdoblja hrvatske regionalne književnosti. Njegovim epskim prvijencem *Dostojna plemenite Bačke*... nastavljena je u nas kačićevska pjesnička tradicija ne samo u smislu populariziranja, tiskanja i prevođenja *Razgovora* već više originalnim stvaralaštvom, pisanjem književnih djela bunjevačkom ikavicom za nasušne potrebe naroda.

Mirko Pavić (1716—1780) je rodом iz ugledne obitelji u Budimu, gdje je završio teologiju. Postavši prvo propovjednik u Beču, kao profesor predaje u Baji i Budimu, ali istodobno nastavlja književno-prosvjetnu tradiciju franjevacu na uređivanju »Ilirskog kalendara« od 1755—1780. godine u Budimu. Kako je Pavić bio među prvim profesorima franjevačkog učilišta provincije »Bosnae Argentinae«, on je bio gorljivi sljedbenik i nastavljač kačićevske književne tradicije, o čemu najbolje svjedoči njegov prijevod *Razgovora* na latinski (nepotpun prijevod) koji je tiskao u Budimu 1764. pod naslovom *Descriptio soluta et rythmica regum, banorum caeterorumque heroum Slavinarum seu Illyricorum*. Svojim brojnim izvornim djelima Pavić postaje najplodniji hrvatski pisac 18. st. Svoju prvu crkvenu knjigu *Ramus viridantis olivae arcan militantis ecclesiae relatus*

objavio je u Budimu 1766. Ova je knjiga originalan rad Pavićev u podrobnom prikazivanju povijesti franjevačkog reda s osvrtom na ondašnje prilike na područjima gdje su postojali i djelovali franjevački samostani u granicama bosansko-srebrene redodržave. Djelo je tiskano na latinskom i hrvatskom jeziku. Već nakon dvije godine Pavić tiska svoja dva poznata pjesnička djela *Nadodanje — Glavni događaj Razgovoru* (1768, Budim) i prijevod *Flos Medicinae* (1768, Budim). Kad je riječ o *Nadodanjima*, treba napomenuti da se ne radi o već poznatim dopunama u književnoj povijesti kao kod Gundulićeva *Osmana*, nego se radi o originalnom epskom spjevu, pjesničkoj kronici novih i glavnih događaja iz borbi s Turcima. Kako ni franjevci nisu bili pošteđeni u brzim i iznenadnim naletima osvajača, oni su, htjeli ne htjeli, uzimali udjela u vojevanjima protiv Turaka u Slavoniji i Ugarskoj, gdje su poslije protjerivanja Turaka obnovili svoje samostane i dalje održavali svoj utjecaj knjigama bliskim neobrazovanom narodu. Takva funkcija književnog angažiranja nije bila oslobođena manjkavosti i neopterećena nepjesničkim tendencijama. Iako je religiozna didaktika franjevačkog reda evidentna, historijsko-kulturna pozadina data je u vjerno doživljenim pjesničkim potresnim slikama o strahotama i teškoćama koje su franjevci i narod zajednički proživljavali. Likovi se franjevaca najviše populariziraju kroz njihovu službu u narodu. Tako je u XXV pjevanju prikazana čudesna moć fra Augustina Benkovića, koji je uspješno liječio trudove bolesnicima od Budima do Save. Čim bi se pojavio duhovni likar:

*Duh nečisti uplašen od njega,
Sebe sabra baš u klupko svega.
Ode kano da vetrovi pušu,
I ostavi tad u miru dušu.*

Ili, ako je trebalo ukradene konje povratiti i otkriti hrsuze, vjernici su se upućivali na obraćanje sv. Anti u Našicama da bi dobili pomoć od iskusnih i snalažljivih fratara. U XXVI pjevanju se ističe govornička sposobnost u narodu fra Pere Sarailića:

*Njega čovik svak rado slišaše,
Jer beside baš slatke biaše.
Zatim njima većanje omili,
I međ sobom jesu govorili:
To nas u vik spasiti pomaže,
Što nam ovaj otac Pere kaže.*

Skorup ljekarije je preveden i tiskan isto u Budimu, 1768, što predstavlja i općekulturnu vrijednost, jer je riječ o prvoj hrvatskoj medicinskoj knjizi koja je u slobodnom pjesničkom prijevodu ugledala svijet među »Slovinima«. Ova vrlo rijetka knjiga sadrži pravila Salernske medicinske škole koja se temelje na malo naučnim konceptima službene medicine iz 13. st. U to vrijeme narod je rado čitao u kalendarima i priručnicima pravila o uzdržavanju zdravlja da bi se po njima mogao ravnati i liječiti. To saznanje o živom zanimanju naroda širom Vojvodine i Slavonije navelo je Pavića na ideju da prevede guste latinske stihove na naš jezik slikovanim desetercem, kojim su se služili i Pavić i Grgur Peštalić (1755—1809) koji je rodom iz okoline Baje, gdje je nakon školovanja postao profesor filozofije 1779. Njegov ep, pjesnički prvijenac tiskan je u Kaloči, 1790. Jedinstven po svojoj pojavi u hrvatskoj književnosti, po svojoj svjetovnoj orijentaciji, iako franjevac, njegov ep ne favorizira uopće religioznu tendencioznost koja je kod ranijih pisaca naglašeno prisutna. Ideja o jedinstvu svih Slavena, koji su u to vrijeme borbe za oslobođenje od Turaka još uvijek nesložni, prožima sve stihove i stranice popularnog epa čiji naslov glasi *Dostojna plemenite Bačke starih uspomena sadašnji i drugi slavinske krvi delijah slava bačkim plemićem s prigodom čuvanja svete krune i okrunjenja Leopolda II-ga od domorodca u Baji prikazana*. Bez obzira što je ep nikao u vrijeme bujanja prigodne književnosti u Ugarskoj, poslije opoziva reforme Josipa II i za vladavine Leopolda II, koji je dopustio prijenos krune sv. Stjepana iz Beča u Budim, književno je djelo imalo svoju istaknutu nacionalnu i pjesničku misiju ne samo među bačkim plemićima, koji su se stidjeli i svoga porijekla i maternjeg jezika, već i u širokim narodnim slojevima koji su se opirali pritiscima i ustrajali u očuvanju svog narodnog bića, jezika, običaja, usmene književne tradicije, prenoseći poruke iz djela Peštalića, Pavića, Kačića i ostalih pisaca oduševljenih južnoslavenskom solidarnošću naroda u borbi protiv turskih osvajača.

OD NEMIOLOG POHARANJA
U SLOVINSKOJ

Kad se turska vojska uzmložaše,
I po daljnji misti svud haraše,
Pošav ona u deržave gornje,
Poče žarit kraljevine doljne.
Kad u varoš dođe *Šarengradski*
Siloviti vezir janjičarski
Razljuti se, i poče harati,
Štogođ nađe pod sablju metati,
Ufativši oni poglavnoga
Manastira mista rečenoga,
Uzamši ga, kožu mu sadriše,
Gdi *Iločka* tad kapija biše.
A vikara na kolac metniše,
I ostale fratre sve smakniše.
Dva psetanca povelika tada
Manastira rečenoga grada,
Tu novinu veoma žalosnu
Otidoše prikazat u Bosnu.
Tri su dana oni putovali,
Dok novinu nisu prikazali.
Tri dni terčeć po šumi i pisku,
I stigavši u selo *Sutinsku*,
Gdi poglavar od deržave biše,
Stvar nemilu njemu navistiše.
Okolo njega žalosno lajeći,
Domaćine vlastite žaleći.
Rasuše se i ljudi što kuda,

Utekavši u šume, i berda.
Ondi dugo u strahu živiše,
I zatime natrag se vratiše,
Zafališe Bogu privičnjemu,
Na kućištu svojem prijašnjemu.

ZAVERŠENJE

Da starine i mladeh nauči,
Ova meni pisat priporuči
Glavni otac društva malenoga,
Prije lita nigdi četvertoga.
Te starine ja pisa latinski.
Dobro se je od njih spominjati,
I Slovincem razgovor doniti,
Za korisno vrime potrošiti.
Još se mloga složiv u pismice
Metnut mogu u ove knjižice.
Mogu reko mloga nadodati,
Ak uztie kogod trošak dati.

(Ulomci iz *Nadodanja*...)

Mirko Pavić

OD ONI, KOI MLOGO KERVI IMADU

U kervnima imade debljine,
Šaljivi su, i ljube novine.
Jist i piti njima jeste milo,
Njim je draga bludnost, a i smilo.
Veseli su, i slatko govore,
Svaki takvi dobro učit more.

Na nji serčba lako doć ne može,
Mesnati su, i cervene kože.
Nji podanje, i ljubav slidi,
Slobodni su kada su na sridi.

OD PUSTJANA KERVI,
I NAJPRIE OD DOBE U KOJOJ SE
IMA PUSTJATI

Do sedamnaest nikom to j' istina
Žile pustit ne valja godinah;
Jere s kervju odlazi jačina,
A od vina opet se načinja,
A i jistje pomaže iz tia,
Povratiti jakost kano pria.
To pustjanje oči prosvitljuje,
A mozak ti ono utverđuje.
Još želudac, i terbu popravlja,
A vrućinu u koštice stavlja.
Čisti criva, i sve članke kripi,
Oćutjenjma daje da su lipi.
San donosi, i glas dobar daje,
Linost diže, zdravlje uzderžaje.

U KOJE MISECE DOBRO I ZLO
JESTE KERV PUŠTATI

Travna, svibnja, rujna miseceva,
Skoro svakog od njiovog dneva
Jeste dobro žilu otvoriti,
Za zdrav biti, i ništ ne terpiti.
Pervog svibnja, i poslidnjeg travnja,
A i dneva rujnoga najskrajnja

Nie dobro nikomu pustiti,
Pustit reko, i od guske jisti;
Kerv suvišja kada je u komu,
U mladomu, jali u staromu,
Svaki misec nju može pustiti,
I to će mu probitačno biti.
A tko život želi produljiti,
Žilu valja njemu otvoriti,
U tri jurve miseca rečena,
I po redu gori izbrojena.

OD NIKIH KORISTI PUŠTANJA KERVI

Ono čini ljude veseliti,
I ljutinu s njim poternuti,
Priljubodnim ljubav istančaje,
Svaki likar kaže, i poznaje.

*

Lika nema na svitu takvoga
Od polaska da liči smertnoga.

Ulomci iz Skorupa od ljekarije
(Pavićev prijevod s latinskog)

DOSTOJNA PLEMENITE BAČKE . . .

Hej slavinski sad amo plemići!
Ravne Bačke sivi sokolići!
Promotrite Šlavonije slavu,
Svu Arvatsku, Liku i Gerbavu:
Jurve Turčin, i sav svit poznaje
Kakva naših slava i sada je;

I vi braćo sva mila, Srblijani!
 Vi delije svem svitu poznani!
 Na noge se junačke skočite,
 Ter oružje vaše podbočite;
 Nisu vaši kod kuće drimali,
 Već Turčina za bradu drmali,
 Nejma boljeg sad na svitu carstva,
 Umnožnijeg u svemu kraljstva,
 Kano s kojim druga *Katarina*,
 Vlada, kolje, tira Tatarina;
 Sve Rosije jasna je carica,
 Kraljevinah uzumnožni kraljica,
 Ona srećna biva kod svakoga,
 Rad delijah roda Slavinskoga!
 Šteta, dakle, braćo! crna šteta
 Da nas inad od zakona smeta,
 Da nas mlogi neumno promeću,
 Od ljubavi bratinske odmeću;
 Šteta da naš način govorenja
 Na daleko dade nam dvorenja,
 Da nas jednog od drugog odluči,
 Slavno pleme po svitu razluči;
 Šteta da smo tako ustrašiti,
 Od šušnjave grane poplašiti,
 Da u ovoj naroda neslogi,
 Od ljubavi ne mišljahu mlogi.
 Tko Slavince po svitu razluči?
 Tko li jednog od drugog odluči?
 Drugi uzrok nije, braćo mila!
 Neg nesloga pusta učinila,
 Nenavidnost još inostranacah
 Licumirni ti naši znanacah,
 Nemogavši u nam' podnet slogu
 I srčanost podnositi mlogu;
 Nami mrzi inad i nesloga:
 Stara braćo! lipša jeste sloga;
 Nami ista narav mati kaže,
 Svake vrste svoga druga traže;
 I živina priličnom živinom,
 Rod družu se sa svojom rodbinom.

(Ulomak)

Grgur Peštalić

KOLO BUNJEVAČKIH
PREPORODITELJA

BLAŽ MODROŠIĆ (1839—1900) rodio se u Lonji na Savi. Poslije završene gimnazije i bogoslovije bio je svećenik po Ugarskoj i Slavoniji. Još iz mlađih dana ostavio je tri zbirke lirskih i epskih pjesama, pjesničkih pripovijesti i balada. Pokretanjem tjednika »Bunjevačke i šokačke novine« on prilazi Antunovićevu pokretu i svojim neumornim književnim radom i suradnjom u »Novinama« i »Vili« ima golemih zasluga za razvitak preporoditeljske književnosti. Nije bilo broja bez Blažovih svestranih priloga o nacionalnim pitanjima, iz opće kulture, poezije, proze, brojnih »svaštica«, anegdota i dosjetki, koje je sam prikupljao i redovno publicirao. Iako Slavonac-Šokac, on ima znatnog udjela za privlačenje na književni rad mnogih Bunjevaca. Njegov je utjecaj evidentan u kulturnoj i književnoj baštini Šokaca i Bunjevaca od kojih se sve do svoje smrti nikada književno nije odvajao.

Među svim pjesnicima »Vile« Modrošićeva je poezija bila najzapaženija kako po svom strasnom domoljublju tako i po svojim prosvjetiteljskim težnjama. On je vidio mrtvilo prohujalih vjekova i narod bez knjiga čiji duhovni zamah slabašnim krilima nije mogao doseći snagu kolektivne samosvijesti, ali on ne očajava, jer:

*Otkopnit će s uma ledne sante,
Otkravit će sunce smrzle pute
Umne staze cvijećem posute.*

RODU

Ah, za dražest rajske sreće
Amo, rodi! gusle moje,
Da razdragam zimsko veče
I utiškam srce svoje,
A iz srca puna već
Glas da bude pjesmom teć!

Kog da hvalim, kog da žalim?
Kad Bunjevcu žalit nije,
A hvale mu za ostalim
Šokcem spomen tužno krije; —
Hvalu, žalbu u nemar, —
Momu rodu ljubin dar!

Ljubim nebo kad sjaj sije
Danju, noću na vidiku, —
Al' još žešće, još milije
Tvoje dike alem-sliku
Vječan ljubim u bezbroj
Slavom vjenčan rode moj!

Ljubim ruho nevjestice
Od prirode krasne, divne, —
Al' još većma sjajno lice
Moje »Vile« milostivne;
S njega momu rodu sjaj,
S njeg prosvjete sjajni raj!

Ljubim žubor bistrih voda
S miljem rajskih tičjih spijeva, —
Al' vrh toga ljubim roda
Munju, s koje svijet zamnijeva,
Silu pakla viklu sjeć:
Ej, slavjanska to je: »riječ«!

Ljubim gaje, brijege, luge, —
Tvoje dvore, tuđa vilo;
Al' narode nad sve druge
Ljubim slavsko pleme milo;
Za nj' i njegovu narodnost
Moja žit i mrijet radost!

Ljubim neba pod oblaci
Siva soke raj slobodu,
Al' slobodu, o! junaci!
Želim nad sve momu rodu,
Njom okrunjen svaki kraj
Drag mu bio zavičaj!

Ljubih čedo u kolijevci
Kad razdragan uza nj' sjedo',
Nu ljubavi žar s ogrijevci
Prvom tebi slavsko čedo,
Da nauke jednoć plod
Duha tvoga siše rod!

Ljubim tebe Bože pravi
Vrh svih svijeta bićah ini,
Al' za tobom pol ljubavi
Budi roda domovini:
Nek se diže, svijesti sav
Čil i jedar, čist i zdrav!

Ljubim tebe zemna mati
Za života sve miline,
Al' nad tobom ljubav sjati
Ima sinu otadžbine:
Trepti zvijezda, bdije Bog! —
Na stran gusle duha mog!

1. SIJEČNJA 1875.

Iz mrtvila crna vjekova
Pregni knjizi, pregni samosvijesti,
I s duha ti krila od olova
Devetnajsti vijek bude stresti:
Ponijet ćeš se u prostore svete
Od prvakah našijeh započete.

Otkopnit će s uma ledne sante,
Otkravit će sunce smrzle pute,
I ti brzat krokom Atalante
Umne staze cvijećem posute
U hram bijeli, a nuz slavske vile,
Što nedavno Greč su ovijenčile.

Digni mi se dakle rode cio
Bunjevačko-šokačkog porijekla:
Jezik majčin nad sve obljubio
Dok u žilah krv ti bude tekla;
Te slobodu i narodnost dragu
Viteški mi brani na svom pragu!

A kad tako budeš svoj na svojem,
Uz inače tom na svijetu cijelom
Rod slavenski ponajjači brojem
Bit ćeš umom i prosvjete vrelom
Neophrvan Dunaj u svom toku
Vodneći nam svu zemlju daleku.

Naprijed rode, stijegom sloge nadu
Hrabro kreći na slavenskoj šajci
Prama bijelom, sjajnom, Vilingradu
Veseloj si danas Slavi majci,
Željkujućoj od ljubavi sveto
Svojoj djeci sretno Novo ljeto!

(Ulomak)

ZAGONETKE

U davninah mene nije bilo
Ime mi se u vr'jeme rodilo, —
Na svem svijetu ne podnosi niko
Znanosti i ludosti toliko, —
Strpljiv hoću da te na me sjetim, —
Cijelu zemlju ja poštom obletim.

(Papir)

Moje ime turski zaudara,
Mene čekić i nakovanj stvara,
Mâ gdje treba teško dić' il' pustit'
Čut ćeš moje tuj ime izustit. —
Il' me dižeš, il' me puštaš, — svagdje
Okolinu moja zveka snađe.

(Sindžir)

ŠIME IVIĆ (1830—1903) je rodom iz Subotice i bio je poznat kao pjevač bunjevačkih groktalica, te je Ive Prčić uvrstio i njegovu pjesmu *Udovica Marta i Boreta vojvoda* iz 1885. Obavljajući dužnosti poslužitelja tzv. »Kerske škole« a kasnije i »Pučke kasine« on je uvijek bio u društvu s narodom koji ga je veoma cijenio kao narodnog pjesnika. Bio je neobrazovan i jedva je naučio nešto pisati, ali je znao sročiti vedre i šaljive pjesme o narodnim prilikama u gradu i na selu. U svom »pridgovoru« drugoj zbirci *Vesele pisme* (Subotica, 1891) Ivić sam kaže: »Draga braćo, domorodci i rodovi moji! Evo vam ovdje šaljem u ovoj knjižici vesele pisme i događaje, koje sam skupio i sastavio iz moje malenkosti i slabosti. Buduć da ja nisam mlogo škula učio, nego samo jednu jedinu, to jest tako rekuć u svom drugom krugu jednu malu.«

Pozdravljajući sve rodoljubive Bunjevce i Šokce kojima je pjesmama ugodio, da se narod malo provešeli i zabavi, Ivić je sa svojim skromnim doprinosom čisto narodskog duha i karaktera bio prisutan više decenija u subotičkoj sredini krajem 19. stoljeća.

PISMA ŠALJIVA

Kako ti je od Praga do Trema
Tako ti je odvud do Srema,
Ako ti je dobro, dobro ti je,
Ako je zlo, trpi, kako ti je.

Ako imaš ženu dobre ćudi,
Tebe će svi poštivati ljudi;
Ako imaš nju zlu i opaku,
Znaće tebe u svakom sokaku.

Danas ritko tko imade ženu,
Da s njom ljubav provodi iskrenu,
Jer je svaka na zlo naučita,
Čim muž s praga već za drugog pita.

Nema danas: pomози mi Bože,
Već čaranje koja bolje može.
Klupče, karte, sito i vreteno
S čarolijom sada je spleteno.

Nije sito zato opletено,
Da se u njeg zabada vreteno.
Već je da se brašno na njeg sije,
A ne pitat gdi njezin muž pije.

Il' makaze, ko što nike rade,
Stare babe, divojke i mlade.
Zalud što ćeš želit politura,
A u muža gaće joj bez tura.

(1870)

STANJE UDOVICE

Ta života nad životom
Udovičnim nije,
Svakojoj se dvori, klanja,
Svak se na nju smije,
A ona se širi, raste,
Udovica mlada, ta njena je vlada,
Udovica mlada, ta njena je vlada.

Udovica sirotica
To se njeno kaže,
Pak ako je lipa mlada,
Svak' se s njome slaže,
Jedan nosi, drugi prosi,
A ona se s tim ponosi,
Udovica mlada, ta njena je vlada,
Udovica mlada, ta njena je vlada.

Udovica prkosnica,
Kad ju majka kara,
Il' joj njena stara baka,
Nešto prigovara,
Njim' se smije, njim' se krivi,
Pak po volji živi,
Udovica mlada, ta njena je vlada,
Udovica mlada, ta njena je vlada.

Udovica kano ptica,
Svuda leti širom,
Kao kakva veverica,
Nikad nije s mirom,
Ta svog nema gospodara,
Kako hoće plete, šara,
Udovica mlada, ta njena je vlada,
Udovica mlada, ta njena je vlada.

Udovica, vragolica,
Sve đavole znade,
Bio mlad, ili star,

Svak' ju rad imade,
Jedan štipne, drugi pipne,
Onaj drpne, onaj smokne,
Udovica mlada, ta njena je vlada,
Udovica mlada, ta njena je vlada.

STJEPAN VUJEVIĆ (1837—1905) rodom je iz Bačkog Brijega. Iako je bio franjevac, on je također položio učiteljski ispit u Kaloči i djelovao punih deset godina kao učitelj u Baču. Ovi biografski detalji donekle mogu objasniti njegove stalne svjetovne i prosvjetne preokupacije, koje su bile iskrene i ljudske. Svojom širokom kulturom on je vrlo aktivno sudjelovao u svim spornim pitanjima koja su se odnosila na Bunjevce, njihovu književnost i jezik, pišući i jezične rasprave u »Bunjevačkim i šokačkim novinama« i »Nevenu« 1885. Prvi je sustavno izložio elemente poetike u svojim esejima i člancima.

Njegove temperamentne pjesme pune su istinskog domoljubnog zanosa i djelovale su mobilizatorski na mlađe naraštaje pisaca i pjesnika. Borbeni i hrabri ton njegovih budnica *Ustaj rode, zora je!* ili *Svi u naše kolo!* prisutan je kod kasnijeg bunjevačkog pjesnika Nikole Kujundžića. Vujevićevo plodno pjesničko angažiranje u preporoditeljskom pokretu bilo je višestruko značajno, kako u pravcu njegovih plodotvornih poticanja bunjevačke mladeži tako i na jasno kulturno i političko opredjeljivanje svojih suvremenika koji su 1878. organizirali rad »Pučke kasine« u Subotici.

USTAJ RODE, ZORA JE!

Zora rudi, istok gori,
Duh moj titra i lahori
K tebi leteć, rode mili,
Oj na Vile vitih krili:
 Tebe ljubeć, tebe grleć,
 Kano ljubu iz sna budeć;
 Nesta mraka — evo zore,
 Ustaj rode, ustaj gore!

Nije doba sanku više,
Da se ziva i uzdiše;
Tu je vrijeme, puca zora,
Svak' na noge skočit mora:
 Tko je samo krvi naše,
 Koga rodski naš vez paše,
 Ne krzmati, već san na stran,
 Dajmo ruke — dlanom o dlan!

Natražnjaštvu na put stati,
Činom treba pokazati,
Da smo živi, duhom toli
Budni, spremni svi sokoli:
 U narodni hram pohrlit,
 Te s prosvjete sve prigrlit,
 Što nam Slave majka rodi,
 Što nas k' sreći našoj vodi.

Tad će djetinjstva nam sanak
Prestat, svanut hoće danak,

B'jeli danak naše Slave,
Našeg roda sreće prave:
Samo složno sred naroda
Dični sinci slavskog roda!
Svijet će vidit što junački
Može duh sve bunjevački!

SVI U NAŠE KOLO!

Subotice ovam' b'jela,
Što si toli nevesela?
Što si toli pocrnila
U grob crni pohrlila?

Gdje je tvoja prva slava?
Bunjevačkih nam djedova? —
Gdje je spomen, gdje je dika,
Tvog života gdje je slika?!

Zar ne rodiš više sinke,
Bunjevačkog roda dike?
Ah, delije desne tvrde,
Mrveć lave, koj' te grde!

Nisi, nisi, tomu kriva,
Sred izrodstva da si živa:
Porod da t' je skućen u rog,
Neka im oprosti sam Bog!
Nu — hvala Bogu! još je sreća,
da imadeš sokolića,
Sred okrilja krasotice
Naše, naše Subotice.

Subotice, slavni gradu,
Raspni jedra, veslo k' radu!
Daj prednjači, k' cilju okom,
Da za sobom drugi skokom!

JOSIP JUKIĆ MANIĆ rodom je iz Subotice, a djelovao je kao pjesnik u Antunovićevim »Novinama« i »Vili« već od prvih godina. Za ono vrijeme stekao je solidnije obrazovanje, a bio je aktivan u kulturnom životu svoga grada. Bio je jedan od članova inicijativnog odbora za osnivanje »Pučke kasine«, što je i bilo usvojeno na velikom zboru Bunjevaca 1878. Iste su godine obavljani i saborski izbori, te je za kandidata postavljen popularni Ago Mamužić, čiju kandidaciju oduševljeno pozdravlja i Jukić. Pjesma se pjevala i orila po svoj Subotici:

*Zora zori lipo već svanjiva,
A u gori slavuj-ptica piva:
Pokaži se bunjevačka snago
Živio nam Mamužić, naš Ago!*

Ilustracije radi ističemo Jukićev primjer pjesničkog djelovanja koje je bilo posvećeno interesima narodnog preporoda i buđenja nacionalne svijesti bunjevačkih Hrvata. Pod utjecajem usmenog narodnog pjesništva piše i pjesme s ljubavnim motivima, a naročito pjesme humorom začinjene. On je autor i prvih bunjevačkih epigrama koji su do tada bili nepoznati u književnom djelovanju ostalih pjesnika. Tada su bile popularne zagonetke, koje su uspješno pisali i Blaž Modrošić i Stjepan Grgić. Hrvatska književnost tek u našem suvremeniku Pavlu Bačiću dobiva plodnog i talentiranog epigramatičara, pa nas Jukićevi prvi pokušaji obavezuju da ih ne zaboravimo.

KAD BI MI DOPUSTIO
BOG . . .

Kad bi mi dopustio Bog,
Da se mogu stvorit duga:
Vidjeli bi . . . žića mi mog!
Od istoka ta do juga
Nebu bi se svio,
I sav rod zagrljo!

Kad bi mi dopustio Bog,
Jednoć bit mjesecom gori:
Vidjeli bi . . . žića mi mog!
Od večera dok ne zori,
Obasjo bi nebni svod! . . .

Kad bi mi dopustio Bog,
Suncem stvoriti se moći:
Vidjeli bi . . . žića mi mog!
Ne bi bilo više noći.
Sunce jarko! oj slobodo!
Nek mi živi mili rod.

DOMOVINA

Ljubi ptica gn'jezdo svoje
Svim srdašcem snagom svom
Za nj' do krvi bije boj
Ta gn'jezdo joj njezin dom!

Domovino! dragi domu.
Bogat nisam; al' što imam
Kao mio cv'jet pri lomu,
Sve ti blagodarno dam.

Bogat nisam . . . al' ni ubog
Svakom je to poznato;
Sve je blago što mi dô Bog
Srce moje bogato . . .

Vjernu ljubav sve do groba
Darujem u srcu mom
I umrijeti ako treba
Drage volje za svoj Dom!

EPIGRAM

Ah, lijepa si i ubava!
Bijela lica . . . vita struka;
Sam' ne idi gologlava,
Jer mi na to odmah muka.

Ta sav sv'jet već na te reži!
Jednoć svitu tom ugodi;
Glavu maramom poveži
Ko što j' sad u novoj modi.

E ne boj se moja draga,
Da 'š ukinut vijenac s glave;
Ukinut je taj bez traga
Stog si glave i ćelave! . . .

DJEVOJKI

Na prozoru imaš cr'jep sa cvijećem,
A niza crijep smiješno ogledalo,
Čudo lijepa si . . . sve baješ bićem;

Nu, velim ti . . . nemoj primit za zlo:
Crijep te opominje na raku tvoju,
Ogledaj se, vid' ćeš smrtnu glavu.

STJEPAN GRGIĆ KRUNOSLAV (1836—1914) rodio se u Vancagi, na području Bajskog trokuta. Iako ima samo pučko obrazovanje, on je doživio pedesetogodišnjicu svoga književnog rada, te tom prigodom u »Nevenu« za 1909. čitamo i ove retke o Stjepanu: »...daje savita u općinskim pitanjima: velika okolica Baje zna za Grgića Stipana. Pomaže on u književnom poslu našem velikomu Antunoviću, a sudiluje sa književnicima Subatice u vrime Kalora Milodanovića. Nije bilo našega narodnoga života, evo već od pedeset godina, a da nije u njemu imao dila naš vrli rodoljub... Njegova dopisivanja će sigurno činiti jednu lipu knjižicu, koja će vjerojatno biti dosta zanimiva ugledaju li svitla, jer će nam tumačiti dosta pojava našega života« (str. 49—52).

Na žalost, o navedenim pismima još ništa pouzdanije ne znamo. Možda su i za sva vremena nestala, ali ipak su ostala njegova književna djela. Još kao dvadesetogodišnjak izdao je zbirku prevedenih pjesama, a 1880. je tiskao *Pisme za veselje*.

Grgić je osim općih domoljubnih stremljenja (*Hajdmo na prelo! Blaževom imendanu*) ostavio više pjesama s općim motivima, kao npr. *Smrt u prirodu*. To su ujedno prve uspjelije deskriptivne pjesme u preporoditeljskoj književnosti Bunjevaca. Pejzaž prirode u različitim godišnjim dobima rijetko doživljavamo takvom jasnom slikovitosti i spontanom refleksivnošću samoniklog pjesnika. Pojava takvih pjesama na stranicama »Danice« i »Nevena« daje pravi odgovor na pitanje o njenoj pjesničkoj popularnosti.

SMRT U PRIRODI

Je li život što okom gledamo?
Il' možda smrt prid sobom imamo?
Ili je zar samo — smrtna slika,
Što se stere duž cilog vidika?!

Svud osićaš silovita daha
Od kog nam se isti zrak smrzava.
Bez života sve je ukočeno;
Siverina i inje ledeno.

Mrtva polja ništ' ne oživljuje,
Ista voda — sledita tuguje,
Rosa, kiša, zrak ne osvježava;
Jer i s njima naopako biva.

Prije što bi na zemljicu pali,
Plinom mrzlog vitra su postali.
Koj' kan'da bi s njima se igrao
Zanosi ih i šopa kud-kamo.

Ista zemlja postala ledena
Kano da je od sama kamena,
Te — da zbilja smrtni oblik ima;
Snižni pokrov dala joj je zima.

Pa i stabla sva su ogoljena;
Samo šibje, bez lista zelena
Strši injem ko nakostrušeno,
Il' olovom led'nim obloženo.

Da ne bude ni znaka životu,
Dosta puta — za pravu strahotu
Burni vitar tako zviždi, tutnji,
Da se ne mož' nikaki glas čuti.

... O, pa mora to tako bivati?!
Dokle li će ovako trajati?
Mora; ali, prije il' kasnije,
Uskrsnit će svašta veselije.

HAJDMO NA PRELO!

Hajte braćo, hajte seke,
Na naše Prelo!
Bunjevačko gdi s' okreće
Kolo veselo.

Mlado, staro, što je tudi
Sve se raduje,
Slatko čuvstvo svima grudi
Tu napunjuje.

Svi su svoji, svi su srodni
Što ji tu ima;
Sjaj i ponos tu narodni
Svim u očima.

Čekajući da odjekne
Tamburicin glas,
Da se bržje svaki slegne
Hvatat' za pojas.

Da razvitla naokolo
Hitro, veselo,
Bunjevačko divno kolo —
Naše rođeno!

ANTE EVETOVIĆ MIROLJUB (1862—1921) rodom je iz Bačkog Aljmaša, sin općinskog sluga, koji je imao trinaestoro djece. Kao dijete siromašnog seljaka dospio je na Kalačku gimnaziju Antunovićevom pažnjom. Studira filozofiju i bogoslovske znanosti, napušta fratarski red i prelazi u svjetovne svećenike. Najdulje je bio župnik u Valpovu, gdje je i umro.

Miroljub nam je ostavio jednu zbirku pjesama *Sretni i nujni časi* (Osijek, 1908) i dvije posthumne zbirke *Spomen izdanje pjesama* (Subotica, 1931) i *Iz pjesama* (Osijek, 1931), ali još se mogu naći po listovima i časopisima Evetovićeve pjesme koje su ostale neuvrštene u zbirke jednog od najplodnijih hrvatskih pjesnika, kojega umjetničke žice valja skladno osjetiti u pjesnikovoj cjelokupnoj orkestraciji. Jer, Evetovićevo pojavu kao izrazito lirskog pjesnika ni u kom slučaju ne predstavlja zakašnjelu jeku romantičarskog prigodništva. Miroljub je, po svojim psihološkim istančanostima i estetskim prefinjenostima, umjetnik svog vremena u modernom smislu, dajući dragocjeni doprinos produbljivanju nacionalnog preporota i kulturnog procvata. U njegovoj je poeziji prvi put zapažena izrazita socijalna angažiranost, kao u pjesmi *Siroti bogataši* koja nam otkriva korijene njegove pjesničke prirode i dublji smisao poetskih poruka o nenadoknadivosti umjetnosti varljivim otuđenjima. Pod utjecajem svemoćnih fetiša zlata i novca, Evetović se iskrenim i neposrednim pjesmama suprotstavlja lažnim idolima materijalnog bogatstva i duhovnog siromaštva. U mnogim Miroljubovim pjesmama izbija po koja satirična žaoka na političko nenarodno korteštvo (*Biraju se poslanici*). Koliko su u njegovoj poeziji prisutni motivi nacionalnog domoljublja i religioznog zanosa, toliko je socijalno-satirično angažiranje njegove poezije realistički i pionirski usmjereno u pravcu vjekovnih težnji svoga obes-

pravljenog naroda, utječući znatno na pjesnike tadašnjih i kasnijih generacija. Ne smijemo nikada zaboraviti njegovu osnovnu pjesničku poruku:

*Pa kome će omiliti ova
Moja nujna, siromašna čeda?
Ta svijet ovaj u ponosu svome
Siromaštvo prijekim okom gleda.*

*Al' ja čeda svoja tješit znadem,
Siromaštvo da sramota nije;
A veća je kukavština uvijek,
Kad' odijelo sjajno, trulež krije.*

JORGOVANE, JORGOVANE . . .

Jorgovane, jorgovane,
Kad ti vidim tanke grane,
Žalosno je srce moje,
Ja se majke sjećam svoje.

Miris-cvijeće tvoje milo,
Majčino je cvijeće bilo;
Njim su bili dvori njeni
Jednom krasno iskićeni.
Tu je slavuj biljisao,
Zorom majku pozdravljao,
Kad je milo brala cvijeće
Na uranku u proljeće.

Ali jao! dvori njeni,
Sad su pusti, osamljeni;
Tvoje grane, jorgovane,
Raku kite moje Nane.

Ni slavuja nema više,
Ranom zorom ne biljiše,
Samo ja još suze lijem
I pjesmice sjetne vijem . . .

SUDRUGOVIMA

Jezici zlobni nas samo grde,
Zlotvori naši na nas se srde;
Okom nas prijekim jednako glede,
Jer znadu da nam još sile vr'jede.
Od našeg truda biti će ploda
Na korist roda.

Zalud se zavist toliko trudi,
Hrabrost da čupa iz naše grudi;
Mi stalno samo u borbi stojmo,
Osvete, prijetnje mi se ne bojmo.
Cilj nek nam bude: zlatna sloboda
Našega roda.

Hodite, braćo, u kolo amo,
Složno i hrabro borimo s' samo.
Za naša sveta narodna prava!
Pa sinut mora i naša slava.
Vrijeme je, sunce da grane veće
Narodne sreće.

SIROTI BOGATAŠI

Verthaimovci kad vas gledim,
Moram samo da se jedim.
Prezirem vas što vas ima,
Okrenut ću leđa svima.

Što vam vrijedi vaše zlato,
I bogatstvo obilato;
Ljubav ako vas ne krasi
Vi ste pravi siromasi.

Onda samo vam zavidim
Kad siročad gladnu vidim;
Milijoner biti želim,
Da uboge razveselim.

DOMOLJUBLJE

Dižeš se, boriš se, moj hrvatski rode,
I puteve tražiš do zlatne slobode.
Diljem domovine, svuda na sve strane
Vjerni vitez-sinci svoja prava brane.

Domoljublja plamen
Gori im u grudi;
Na rad i na slogu
Jedan drugog budi.

Domoljublje sveto, ti nam čudo stvaraš,
Često milijone hrabriš i spasavaš;
Često si nam trublja, koja u boj vodi,
I kažiprst ljepšoj sreći slobodi.

I molitva katkad,
Koja k' nebu leti,
Da nas, vječni Bože,
K' pravoj vodi meti!

Domoljublje sveto, ti si izvor-česma
Iz koje nam tekla Preradova pjesma.
Tvojim sjajem bješe jednom obasjana
Junak-sablja hrabra Jelačića bana.

Danas si k'o jednom
Zasjalo u djelih,
Da nam preporodiš
Hrvatski dom cijeli.

Domoljublje sveto, vječni lijek nam budi
Sve borce okrijepi, spasavajuće budi.
Mržnjom i neslogom braću rascjepkanu
Složi i sjedini po cijelom Balkanu.

Pa će i Hrvati,
Ao željo draga,
Bit slobodni, sretni
Kod svojega praga.

NA BOŽIĆ

Dobro doš'o s nebeske visine
Među braću ljude, Božji sine;
Jedva smo te željni dočekali,
Zdrav nam bio naš Isuse mali.

Sišao si na svijet ovaj doli,
Da izlječiš naše rane, boli;
Da usrećiš svoju braću ljude,
Da mir, sloga, među nama bude.

Da blaženstvo tu na zemlji vlada
A u srcih vjera, ljubav, nada.
Ta današnje hladno ljudstvo treba
Ovih l'jepih darova sa neba.

Dobro doš'o s nebeske visine
Na svijet ovaj, slavni Božji sine!
Pa raširi samosvijest, slobodu
I u našem slavenskome rodu.

BIRAJU SE POSLANICI

Biraju se poslanici
Ljuto s' bori stranka svaka.
Jedni žele ljevičara,
Drugi s' bore za dešnjaka.

Pobornici dične vlade
Pod barjak ljude kupe,
Jednog silom, drugog milom,
Trećeg za skup novac kupe!

Oni glasno svuda zbore,
Zastava im neće pasti
Dok su oni na kormilu
Domovina mora cvasti!

A ljevaci neovisni
I svi što su uma zdrava
Širom domovine kliču:
Zastava je njena prava!

Ravnopravnost, neovisnost
I žuđenu si slobodu
Oni će ma krvlju svojom
Izvojštiti ljudskom rodu.

Pobornici slavne vlade
Svoju samo bradu glade,
A za mukotrpní narod
Oni vrlo malo rade.

A većinu u saboru
Stekli su im njevi novci
Tako vele, tako zbore
Svi junački Košutovci.

A ja gledam, pa se jedim
I ja slušam, a da šta ću?
Tužno motrim u toj borbi
Bunjevačku svoju braću!

Pa se pitam: koja stranka
Može rod moj usrećiti?
Pa ću srcem, pa ću dušom
Samo njezin korteš biti!

Biraju se poslanici
Na sve strane kortešuju
A kad oštrije pogledim
Ono svi za korist svoju . . .

ONOM KOGA SE TIČE!

Onomadne grdna podigla se vika
Opet bunjevačkog zbog našeg jezika,
Što jezik volimo mnogi s' na nas srde
Dižu hajku, viču i ljuto nas grde.

Majčin jezik, mislim da se učit smije
To želiti barem nepravda još nije.
Ako nisu znali, neka sada znadu
Mudrijaši slavni u Somboru gradu.

Već prije smo čuli dosta grdnje svake,
Al' to neće hrabre poplašit' junake,
Mi hrabro kličemo i sred take hajke:
Mio nam je jezik naše mile majke!

Bunjevci se svojim sa jezikom diče
Kome nije pravo neka samo viče;
Mi na putu našem ostajemo starom
I ljubimo jezik cilim srca žarom.

Jeste l' čuli slavna, oj gospodo moja!
Najmilija rič će ostat uvik svoja.
Zato sime mržnje nemojte sijati,
Jer plodu se neće niko radovati.

IZ SAMOĆE

V

Pune su grudi moje
Pjesama nujnih,
Kao na zelen-žbunu
Ružica rujnih.

Al' na što mi pjesmice,
To moje cvijeće,
Kada ih ovaj svijet
Razumjet neće!

One su smjerne, čedne,
Ljubav im mati;
Često im hladno ljudstvo
Ulaza krati.

Ipak se u svijet žele
Iz mojih grudi,
Da grijū ledna srca
Sebičnih ljudi!

XIII

Kad zora rudi
Il' sunce grane,
Il' noć kad crna,
Na zemlju pane;
Iz srca moga
Iz ove česme
Tiho i mirno
Teku mi pjesme.

Čedno i stidno
U svijet se kreću.
Ja ih ustavljat
Ne mogu, neću.

Za tobom ginu
U krilo tvoje
Primi ih, rode,
Suze su moje.

XV

U melemnoj u samoći
Daleko od ljudi,
Rajskim čuvstvom, rajskim miljem
Pune su mi grudi.

Tu se tihe, svete pjesme
Viju iz njedara;
Tu mi srce od milote
Raj na zemlji stvara.

U melemnoj u samoći
Ja uz gusle gudim,
Pjesmom rod mi obljubljeni
Na ustrajnost budim.

Pjesmom svojom, k'o melemom
Vidam bolne grudi,
Kad' na svijetu tome jadnom
Nastradaju ljudi.

Pjesmom braću iz samoće
Budim k' svetoj slozi,
Kad' dušmanin rod moj goni,
Kad' mu propast grozi.

Pa ni toga dušmanina
Pjesma mi ne kara,
Ta gusle sam javorove
Uz'o sa oltara.

Samo kad na bunjevačke
Mislím izdajice,
Čini mi se, na guslama
Jače zuje žice . . . !

XVIII

Pisao sam nujne pjesme
U svetištu muza;
Al' najljepše otpjev'o sam
U obliku suza.

KAD PJEVAM?

Nestalo je već pjesama
U njegovih mladih grudi;
Ispjevo se, sada ćuti:
To o meni sude ljudi.

Nije meni do tog stalo
Svijet što kaže, nek mu bude;
Ja ću pjevat kad me volja
Neću pitat braću ljude.

Nisam nikad za života
Ugađao bučnom svijetu,
Pa i pjesma moja stidna
Odabranu ima metu.

Kada tužna srca plaču,
Onda uzmem gusle svoje
I uz gusle tužnoj braći
Srce moje pjesme poje.

Pa se kao zelen-bršljan
Oko jadnih srca viju,
Da proslave milosrdnu
Majku svoju poeziju.

DA JA PJEVAM SVJETSKU LJUBAV

Da ja pjevam svjetsku ljubav
Il' da slavim bujne strasti;
Imao bih slušatelja
I pjesničke slave, časti.

Al' ja take slave neću,
Moje srce to ne želi;
Ja ne pjevam sretnicima,
Kojima su dani bijeli.

Kazala mi je bijela vila:
Ti tješitelj jadnim budi,
A priznanje lovor-vijence,
Ne čekaj od hladnih ljudi.

MOJE RUŽE

Pokrite nas, zima nam je,
Da se jadne ne smrznemo;
Tako tuže, moje ruže,
Tako milost prose n'jemo.

Nježna ruka, vaša ruka,
Nek nam ljubav ne uskrati;
Za uzdarje na proljeće
Mi ćemo vam mirisati.

Ajd' družino moja mala,
Pokrimo to nježno cvijeće,
Ono će nam ljubav vratit',
Kad već hladni ljudi neće.

SUDBA KLETA

Više puta mislio sam, Bože,
žalosna nam bunjevačka majka,
što je uzrok, da se izbaviti
Rod ne može iz duševna mraka!

Je l' to stanje uvijek tako bilo
Ne znam; sada vidim gorje biva,
Neću sumnjat, al' rađe bih rek'o
Da je sudba kleta svemu kriva.

Svak' mi kucaj srca jedna molba,
Ispuniti činom želju vruću,
Al' zalud, kada svagdi sudba
Na put staje mojemu čeznuću.

Nesmiljena sudbo zarudi l' nam
Jednom zora ta željna i davna?
Al' ćemo ti onda prkositi,
Ja i sa mnom sva rodbina slavna.

Braćo draga! dotle neka nada
Tiši naše srce tugujuće,
Slavit ćemo i mi valjda jednom
Naše sriće slavno uskrsnuće!

Sudbo kleta hoće l' tako biti,
To nam jedno reci sada samo,
A što ćemo željkovanog dana
Učiniti — to mi dobro znamo!

A unučad roda proklinjat' nas
Barem neće zbog našeg nemara,
Ispuni l' se ovo, složna braćo,
Kud ćemo si većeg želit' dara!

Onda će nam ako ne u oči,
Iza leđa kazat protivnici:
Gle, pa ipak ti kukavci nisu
Nezahvalni bili roda sinci . . . !

TUŽNA LJUBAV

Nojca tiha, misečina sije,
Po sokaku nigde duše nije;
Samo Ive tiho noću šeta,
Po tamburi prebirati stao,
Uz tamburu bolno zapivao:
»Od sumraka, do biloga danka
Na te mislim, al tebe ne vidim.
Oj Pavkice, krotka golubice.
Pokaži mi tvoje lipo lice,
Da ga vidim, da me želja prođe.«
Noć je mirna, misec dalje sjao
I kroz pendžer Pavki pozdrav slao,
Al Pavka se pokazala nije
Na bolni glas Ivina pivanja.

*

Već i jesen na omaku b'jaše
Renčer Ive oženio s' nije.
A njegovi za ženidbu družu,
Svaki svojom vinčao se momom.
Cilim selom veselje je bilo
I svatovsko slavilo se slavlje,
Momčadija ženila se mlada
I svatovska orila se pisma —
A Ivi je selo neveselo.
Lipu Pavku jadan prosio je,
Al Pavka mu vire ne zadade,
Jer srce joj za udaju nije.
To je Ivi vrlo mučno bilo,
Što on bolan pleme plemenito,
Nij' nosio jabuku divojci;
Niti s njome jadan prstenovo.
Nesuđenu svoju lipu diku,
Nij' vodio svetom žrtveniku.
Ta mu srića utonula jadnom,
Ao sriće, koje vidit neće,
A srdašca rana veća j' bila,
Kada su mu vragoljaste mome

Iz tankoga grla zapivale:
»Za nedragog dika s nij' udala,
Renčar Ivi Pavka košar dala.«
Kad to čuo Ive momče mlado,
Svoju crnu sriću proklinj'o je.
Mladost mu je jadnom dodijala
I momački veseli sastanci.
Zamrzio bogato odilo
Sa prsluka srebrn-puca skid'o
Da ne zveče, gdi tihoću traži.
Da ne svitle, gdi sjajanja neće.
Bolan Ive u mladome tilu,
Ko pokošen cvitak venuo je.
To gledala Ive stara majka
Pa je njemu 'vako besidila:
»Reci, sinko, tvojoj staroj majci
Reci rano, tvoje ti žalosti,
Zašto tako mlađan gineš, veneš?
U očima, bona, usahnuo?
Zar još nisu zacilile rane
Tvog srdašca teško ranjenoga?
Zaboravi nesuđenu Pavku,
Ona tebi naminjena nije.
Zaboravi, žalosti se mani
A za ljubav tvoje stare majke.«

Tužnim glasom Ive progovara:
»Oj majkice, roditeljko stara,
Gubi mi se moja mladost lipa.
A i šta će meni mlado žiće,
Kada sam se tugom zavirio.
Šta će meni moje jadne oči,
Kad ne možem gledat svoje drago,
Svoje drago navik izgubljeno.
Volio bih i u grobu crnom
Pod zemljicom mlađan uvenuti,
Neg' živiti, nade ne imati.«
Majka kroz plač sinku odgovara:
»Tiši mi se moje čedo mlado,
Vrime svaku srca ranu liči,

Pa i tvoju izličit će sinko.«
To je Ive bolan prislušao,
Staroj majki 'vako besidio:
»Istina je, majko, vrime liči,
Il sa likom, il sa smrću hladnom.
Al ljubavi rane s' smrtonosne,
Pa ću teško prebolit ih, majko,
Teško ću ja dovesti u dvore
Mladu snašu, pomoć tebi dobru,
Stara majko, roditeljko draga.«

*

Prolíće je; sunce milo sjalo
Šarno cviće po poljani cvalo,
I mlada se zelenila trava
A na grobu u kom Ive spava.

NIKOLA KUJUNDŽIĆ (1861—1906) je rodom iz subotičke ugledne obitelji. U rodnom je mjestu završio srednju školu i još kao đak istakao se u radu »Pučke kasine«. Prekida studij filozofije u Budimpešti da bi prešao na bogosloviju u Kaloči, a kao svećenik je služio u neposrednoj blizini svoje voljene Subotice.

Nikola Kujundžić je autor najljepših preljskih pjesama, koje se i danas pamte i često pjevaju. Njegovo poletno rodoljublje ima manifestacioni karakter nacionalnih budnica koje su prevladale prigodničarsku efemernost. Njegove epske pjesme (*Dvi mlade Algaševe, Tarkeman, Alaga, Prkos*) nisu doživjele popularnost preljskih pjesama, što ne znači da su bez pjesničkih vrлина koje su dobrim dijelom razvijane na najljepšim tradicijama usmene narodne književnosti.

Jedna od njegovih najranijih pjesama (*Na veliko prelo*) uglazbljena je 1879. Veći mu je dio pjesama objelodanjen u »Danici« i »Nevenu« (sve do smrti) i u posebnoj zbirci *Pisme preljske* (1893).

VARNICE
BUNJEVAČKOG RODOLJUBLJA

PROSLOV

Pali iskro rodoljublje,
Il', di gori, pri dublje!
»Trn« će čuvat' od napada,
Tumačit' mu trista jada!

TUROBNE

A što veneš rodoljube,
Što u tami rod bit' mora?
Šta će svitlost? Ni u grobu
Neće svićat' nikad zora!

Ko smi dvojiti da će narod
Uživati bolja doba?
Ta već sviće! Prosvitlice
Sunce jednoć — vrhu groba!

*

Cvata nam rod! Narodno se
Nosi čovik, redi kuća:
Ljubav za rod većma plamti
Ko svića — prija utrnuća!

BUNJEVCIMA

Davno je to bilo, oj Bunjevci naši,
Kad ste ovo čuli: »Ustaj, sablju paši,
Dušmanina evo, evo grdno sime,
Tare, hara zemlju tužne domovine,
Naprid braćo draga, na glasu junaci,
U pomoć, u pomoć dragoj našoj majci.«

Vi ste se ratili, vi ste se borili,
Odoliti znaste svoj dušmanskoj sili.
Usrid boja biste ko ljuti lavovi,
Al prošlo je to već. — Dani su sad novi,
Zanimila j' truba, mač se u tok meće
Prastara vrimena povratit se neće.
Pa nek se ne vrate, nek ne dođu, neka.
Blaženstvo od krvi nitko jur ne čeka.

Dani su sad novi, blagi mir svud vlada.
Knjiga, znanost jesu svih naroda nada.
Naprid, naprid žuri ostat ćemo sami!
Nemoj biti sličan, nemoj, onom raku!
Još prije vrimena ne kopaj si raku;
Drž' se knjige, pera, triznosti i slova
Tako ć' i nas čekat još budućnost nova.

PRKOS

Neće Turčin da se bori
Čeka bolje vrime;
A kršćani ne miruju,
U borbu bi s njime!

»Kad on neće da se bori,
Već on čeka vrime,
— Šalio se vojevoda —
Ajd na prkos s njime.

Prkoste mu, dico moja,
Sedlajte konjica,
Ter donoste iz tabora
Turskih lubenica.

Ko je junak, ter donese
Turskih lubenica,
Imena mi! Bit će slavljen
Taman godinica!«

Svi se momci spravljat stali,
Kad će koji ići;
A jedno se momče spravlja,
Sad će odmah ići.

Kradom vranca svoga driši,
Kolane mu steže,
Kad uzjaši, pobiž' kradom
U tabor viteže.

Leti gorom, leti dolom,
Gdi prolaze vile,
Letio je do tabora,
Gdi su vojske bile.

Sav je tabor promirio
I sprida i sastrag,
Ne hudi mu, što je tiho,
Nit' mu hudi crn mrak.

Svud ga sam blagosov prati
I srića junačka,
Svuda krije graničara
Što odhrani Bačka.

Gledao je Pašu turskog
U sridi seraja,
Brojio je uzglavnice
Gdi se Paša valja.

Napio se od šerbeta
Čim se bule slade,
Da je htio, grlio bi
Redom bule mlade.

Namećo je pod zengije
Turskih lubenica,
Da je htio, mogao bi —
Silnih stotnica.

Ne hudi mu svoja straža,
Nit mu hudi turska,
Nit što j' pono dugo koplje,
Nit kapa samurska.

Stigao je kradom natrag,
Već je zora bila,
Niko mladog ne opazi
Ni gorkinja vila.

I prilego mlad-viteže,
Da prosanja malko,
Te će sutra izlaziti
On i — sunce jarko!

Kad je s jutra svićat' stalo,
Opet vođa viče:
»Poprkoste tim Turcima,
Da nam se ne diče!«

Al' prid svitlog vojevodu
Dođe momče mlado,
Ponosi se, poklanja se
Prid vojvodskom vladom.

»Vojevodo, desno krilo
Svitle krune, kralja!
Evo prkos iz tabora,
Iz turskog seraja!

»Ni čas nisam zaoklivo,
Čim mi ti poviče,
Turcima sam prkosio,
Da mi se ne diče.

Nit me vidla naša straža,
Nit me vidla turska,
Sa mnom biše koplje dugo,
Kapa mi samurska.«

Osmijne se vojevoda
Al se šalit neće,
Plešte momče po rameni,
Bliže mu se kreće:

»Zdrav mi bio, živ mi bio
Lipo momče mlado,
Što si mi se od svih mojih
Najprije ovlado!

Najhitriji si od svih drugih,
Još i od Turaka:
Bit ćeš odsad pleme slavno,
Vesela ti majka!«

Aoj momci, ta slušajte!
Ko bi se tom nado?
Da će prvi na mejdanu
Biti momče mlado . . .

Al on na nji ni ne haje
Dika roda svoga,
Mlado momče — prvi vitez
Roda Kajićskoga!

NA VELIKO PRELO (1879)

Kolo igra, tamburica svira,
Pisma ječi, ne da noći mira;
Svud se čuje, svud se šorom znade,
Da Bunjevac dušu ne izdade;
Veseli se — svaki mu se divi:
Nek se znade, da Bunjevac živi!

Nije majka rodila sinaka,
Ko što j' sinak divnih Bunjevaka;
Nit će majka roditi junaka,
Ko Bunjevca, taka veseljaka;
Kolo vodi — svaki mu se divi: —
Nek se znade, da Bunjevac živi!

Ni divojke ne biše u nane,
Ko što j' ćerka bunjevačke grane;
Svilu nosi, a zlatom se krasi,
Crne oči, crni su joj vlasi;
Kolo igra — svaki joj se divi: —
Nek se znade, da Bunjevac živi!

Ori pismo, tambur tamburice,
Nek' se čuju daleko ti žice;
Nek' se gori a i doli znade,
Da Bunjevac dušu ne izdade;
»Prelo« kupi: nek' se svaki divi:
Nek' se znade, da Bunjevac živi!

STANIŠA NEORČIĆ (1868—1926) je rodom sa subotičke periferije — Gata, iz siromašne gradske obitelji. Poslije pučke škole izučio je brijački zanat kojim se bavio neko vrijeme; napušta ga prilikom otvaranja prvog bankarskog zavoda u Subotici. Dugo je bio član uprave Pučke gazdačke banke i bankovni činovnik. Bio je vrlo dobar govornik i taj je dar obilato koristio u manifestiranju svoga rodoljublja i u političkoj borbi na strani bunjevačkog gradonačelnika Laze Mamužića, koji je bio u mnogim pitanjima istomišljenik s mađarskom buržoazijom i peštanskom vladom u sputavanju političkih težnji hrvatskog građanstva u Subotici. No, usprkos očitom političkom korteširanju Neorčić je svojim osobnim radom i umješnim političkim govorima stekao povjerenje naroda. »Neven« iz 1913. piše o njemu sve najljepše da »vazda virno služi i savite svoje za narod u pismi izliva, stranačke govore naši tumači«.

Koliko je god prvi pučki pjesnik Šime Ivić uživao blagonaklonost gradonačelnika, Staniša Neorčić kao talentirani pučki pjesnik zadobio je punu naklonost predstavnika vlasti, ali ove je povoljnosti koristio za poboljšavanje životnih i radnih uvjeta mnogih Bunjevaca. Sve svoje lirske i epske pjesme ispjevao je u duhu odanog narodnog rodoljublja i borbe za prava izrabljivanih nadničara, kao npr. u socijalnoj pjesmi *Poslidnja utiha sidoga radnika*. Surađivao je gotovo u svim listovima, novinama i kalendarima, sve do smrti. Pošao je stopama Miroljuba u nekim svojim satiričkim pjesmama (*Poklade i Jel te nane*). Nije mu tiskana posebna zbirka.

RODU

Stupaj naprid, mili rode!
Drž se knjige i slobode
Da i na nas sunce sine,
Da nestane pomrčine.

Što je naše nek' nam milo
Kao što je majki bilo
Kad nas mlikom odgojila
I Bunjevcem porodila.

Budmo složni dok nas traje!
Tako ćemo dostić raja
Ako ćemo ljubiti svoje,
A poštivat tuđe što je.

Dakle, složno draga braćo,
Dok je nas i našeg traga,
Ljubav nek nam bude žarka
Jer nas rodi slavna majka.

ZAŠTO NAM JE TUŽNA NANA ?

Srce moje tužno — oh strašna je java —
Što moj Rod nikako da uživa prava;
Pak njemu je zima uvik svakog doba,
Zima će ga pratit možda i do groba.

Mom je Rodu tako ko u šumi ptici
Na truhlome deblu, na suhoj grančici;
Pa od bola ptica i piva nam tužno,
Jer provodi život jadno, b'jedno, sužno . . .

Prava nam se uvijek na papiru daju:
Ali u život se nigda ne izdaju,
Pod ključem su, Rode, naša sveta prava,
Zato je i tužna Bunjevačka Nana.

JE L' TE NANE?

»Je l' te, nane, kom' šijete gaće?«
»Pitaj, sinko, od tvog milog ćaće;
On će znati kome nana stvara
Ko će dobit za uskrs j'u dara.

Možda ćaće neće znati reći,
Ondaš znati ti dok budeš veći.«
»Al kad će to već svanuti vrijeme?«
»Na Uskrs dan, veselo ti ime.«

»Zar onda ću ja već veći biti?«
»Vidićemo ošjil obuće smiti.«
»Pa zar meni vi to pripravlјate?«
»Tebi, sinko, ako budu za te.«

»Možda ću ji nane poderati.«
»Ništa rano, druge ću otkati
Samo uči pa pametan budi
Da te fale ostarili ljudi.«

»Pa šta ćeš mi još na Uskrs dati?«
»Još nana će jaja varzilati.«
»Pa šta će mi varzilana jaja?«
»Neka znadeš da ti j' živa maja.«

»Majo moja, ja ću dobar biti
Ne znam očul gaće obuć smiti?«
»Kako ne bi kad si muška glava,
Ne smi ništa da te ustručava.«

»Šta će kazat u škuli mi proca?«
»Vajda si ti junak na tvog oca.
Ti ćeš kazat: Nana mi otkala
I za Uskrs u poklon mi dala.«

»Očul, nane, ic polivat cure?«
»Kako ne bi, vajda nisi Ture,
Već Bunjevac bunjevačke krvi.
Moraš biti u svom selu prvi.«

POSLIDNJA UTIHA SIDOG RADNIKA

Od malene moje kolivčice,
nikad nimam, žalostan srićice,
nego samo stiže me nevolja —
mili Bože, je l' to tvoja volja?

Pa ako je tvoja sveta volja,
ja ne marim, onda je i moja.
Radim, znojim se, danjom i noćom,
dok god mogu micat' rukom, nogom.

A gazdi se još ni onda neće,
ta čuva se siromaške sriće,
suvog kruva i vodice ladne,
po gdi koji to radniku dade.

Nemam sveca, pa još ni Božića,
ala j' tužna ova mojā srića.
Danjom noćom nemam tužan mira,
jedva čekam da dođe promina.

Dok je došo svetog Đure danak,
a ja pravim sa gazdom rastanak:
zbogom goso, neću više služiti,
valjda neću navik 'vako tužiti.

Pa započnem u nadnici raditi,
al' je teško iz nje se kruvariti.
Bolje b' bilo da me živog nije,
kad me 'vako tužna sudba bije.

Jer od moje rane mladosti,
radim, evo, uvijek do starosti:
radim, služim, a starosti idem —
dok jedared do štake ne stignem.

Kad već vidim da ne mogu raditi,
to mi valja i mom gazdi javiti;
kraj mi, goso, ja ne mogu raditi,
a on reče: Ja te neću hraniti.

Nema stari tužan mirovine,
il' ma otkud malo milostinje,
već dok može raditi, dotle triba,
a kad ne mož': a ti, zbogom, dida.

Dakle gazda, više ti ne tribam,
jer već mnogo godina ja imam,
a raditi već ne mogu tužan,
mom životu kraj će biti ružan.

Čuješ, gazda, još jedno te molim,
i od tebe samo ovo prosim:
udili mi bar dvi male torbe,
pa ću s njima tražiti sebi čorbe.

A gazda mi na to odvrati:
u bolnicu možeš jadan stati,
i gledaću da te tamo prime,
i požuri dok je još vrime.

Tužan starac polagano ode,
dok ne stigne do te tužne zgode,
i javi se starac u bolnicu,
pridadu mu jednu slamaricu.

Evo starče, pa sad lezi ovde,
ovo j' tvoje noću i u podne,
a stari je govoreći primi:
neću se bar smrznuti u zimi.

(1896)

BLAŠKO RAJIĆ (1878—1951) porijeklom je iz vrlo siromašne seoske obitelji sa subotičke periferije. Postavši svećenik, odnosno župnik crkve sv. Roka, on je nastavio svoje preporoditeljske akcije među sunarodnicima, na književnom i na prosvjetnom i na političkom polju, zbog čega je bio interniran od okupatorskih vlasti 1941. godine.

Rajić je odličan poznavalac bunjevačkih groktalica, pa je njegovo zanimanje za ovo neprocjenjivo narodno blago urodilo prvim značajnim književnim plodom 1910, kada mu je tiskana prva zbirka. Do toga vremena javljao se u »Danici« i »Nevenu« lirskim pjesmama, ali sve je to neznatno prema njegovim religioznim pjesmama u *Velikoj duhovnoj manni* (1907), u kojima ima više stotina crkvenih, običajnih i refleksivno-religioznih pjesama, kao što je npr. *Zašto svit vojuje*. Sve su te pjesme strogo didaktično tendenciozne, ali i umjetnim stihom i lakim narodnim stilom sročene, pa je od svih molitvenika uživao najveće simpatije u narodu.

NEMILA SMRT

Sidi ptica — pivačica,
Na gnjizdiću, mala.
Sunce mine — sa planine:
Bogu ori hvala . . .

Ali ptičica — pivačica
Ne ostavlja gnjizda:
Žao joj je — vruće svoje
Ostaviti misto.

Sunce skoči — ona oči
Još većima stiska.
Al' gle zmije — gdi se vije
Tiho, i bez piska.

Pticu stisne — ljuto pisne
Oko nje se savi.
Puna bisa — krv isisa
Mrtvu je ostavi.

Ova ptica — sirotica
To je duša mila:
A ta zmija — otrov griha
Što je stamanila.

ZAŠTO SVIT VOJUJE

Zašto svit vojuje za ispraznom slavom,
Koja sriću kuje prolazeću mahom?
Tako hitro biži slavlje i sva moć nje,
Kao polet riči, slabo rukotvorje.

Više viruj slovam pisanim na ledu,
Nego, što svit zloban dâ sjajnom ugledu.
Varljiv je u daru, u svojih kripostih,
Svome gospodaru ne zna virnost.

Kaži gdi j' Solomun, nikoć toli slavan,
Ili gdi je Samson, vojvoda nesvladan?
Vladara toliko, tolikih bogatstva —
Sad su već ko niko — svikolikih nesta!

Ah da l' crvih hrano, da l' šako pepela,
Stvorenje kukavno, što s' oholog čela?
Ne znajući pravo živit li ćeš sutra
Oj ohola glavo, budi veće mudra!

Nišť ne reci tvoje, što s' izgubit može,
Jer sve što svit daje, sve je sriće loše:
Promišljaj nebeska, srce gori diži,
Srićan ko zemaljska: zamke, grihe biži.

IVAN PETREŠ ČUDOMIL (1876—1937) rodom je iz Kačmara, a kao svećenik je službovao po mnogim hrvatskim mjestima u Bačkoj. Poslije 1918. ostao je na prostoru Bajskog trokuta i razvio znatnu kulturnu aktivnost među Bunjevcima.

Iako je Petreš napisao pet kazališnih komada, on je u književnost ušao lirskim pjesmama. Do Petreša smo tu i tamo susretali po koju ljubavnu lirsku pjesmu, ali s njegovom zbirkom *Moje jadi* (Subotica, 1912) hrvatska religiozna književnost je obilježila ozbiljniji prodor u najkompleksniju tematiku života uopće — ljubav, koju do erotskih usijanja i uzbuđenja pjesnik dočarava lakim stihovima i lijepim kao san. Premda Petreš ne ide do klasičnih skrajnosti u oblikovanju erotskih motiva, njegova senzualnost je slobodno izražena kako je samo zdrav i prirodan čovjek može doživjeti. Ta prirodnost u čovjekovoj ljubavi, možemo reći, imala je najsnažniji odjek kod mnoštva Petreševih ljubitelja i poštovalaca. Ljubavna tematika poslije *Moje jadi* više nikada neće silaziti s pjesničkog repertoara kod hrvatskih pjesnika do danas.

BUNJEVCIMA

Jao tužni u verigam' krutim
Čameći mi rode!
Zar da ti stvorim, zaman se trudim
Čas slavne slobode?
Kad ti lanci oko ruku zveče,
Nek te budu: miči se Bunjevče!

Koliko već puta bilo je prigode
Izmaći udesu!
A ti prezireć smione zgode
Trpiš krutu svezu!
Kad ti lanci oko nogu zveče,
Nek te hrabre: budi se Bunjevče!

I niz svirku sitne tamburice
Igraš s lancem kolo.
Ta kada ti tamburice ječe,
Nek ti šapću: budi se Bunjevče!

A vi kruta sredstva zlobne sriće,
Koji lanac daste,
Ne čekajte, dok stari proliće
Nov plod ne odraste,
Jer čim čuje da još gvožđa zveče:
Pero zgrabit' sa mnoom virno će Bunjevče!

(1896)

MALODUŠNOM

Otkud suza na tvom licu?
Otkud jauk na usnicu?
Zar si pelin gorki pio,
Il baš u njeg pretvorio?
Ne budalmo, već na noge,
Sad kad gori, triba sloge!

Stablo s'vilo svakom milo,
Ploda na njem, dok ne bilo;
Al od kada plodom rađa,
Dušmaninu oči vriđa!
Ne budalmo, već na noge,
Sad kad gori triba sloge!

Neka gori, nek se sjaje
To mom srcu nadu daje!
Verige bo i okovi
Bolje s' vide kada gori!
Ne budalmo, već na noge,
Sad kad gori, triba sloge!

Ajd priskoči pa ražari!
Za prognanog svako mari!
Verige nek zveče, zvone,
Nek svit pita, zar nas gone?
Ne budalmo, već na noge?
Sad kad gori triba sloge!

Jest na noge! Za slobodu
I u vatru i u vodu!
Ne dajmo se kad nas tuku,
Ma nam lanac oko ruku!
Ne budalmo, već na noge,
Sad kad gori triba sloge!

(1898)

PRID PROZOROM PROCVATALA RUŽA

Prid prozorom procvatala ruža,
Na grančici u prozor se pruža.
Da nij' trna uzbri bi je,
I na srcu nosio je . . .
Al' kog ljubim ne mož moja biti,
Čarna ružo, ne sm'jem te uzbrati.

Jedno drugom kad nismo stvoreni,
Zašto da smo tako zaljubljeni?
Bolje da smo u daljini,
Ne znajuć se preminuli . . .
Čarna ružo, vik će me boliti
Neuzbrana što ćeš uvenuti.

Kad uveneš onda 'š moja biti
Uvenutu ja ću te skupiti,
U nidarcu, na srdašcu
Nosit ću te divnom slašću . . .
A kad umrem ti ćeš me kititi
Onda 'š ružo na vik moja biti!

OTKUD TOLKE . . .

Otkud tolke suze teku,
Da ih sušec već sustadoh?
Zašto me tak vrilo peku
Kupajuć mi lice mlado?

Nit' sam rika, niti more,
Kako da već ne pristanu?
I izvori bujni gore
Katkad stanu i sasahnu!

Il' su se zar moje jadi
U tok suza pritvorile,
Pa im zato kus ne sladi
I zato su tako vrile?

Jao, jao onda meni!
Nema više za me slasti!
Srce moje, brzo veni,
Jer su more moje jadi!

LIPO J' VIDIT

Lipo j' vidit, kad zazori zora,
Slatko j' piti na česmi izvora,
Raj je klapit' na zelenoj travi
Milo j' čuti ptica poj ubavi . . .

Ipak meni nij' najlipša zora,
Ne sladi mi biser tok izvora,
Zažulji me kad legnem na travu
Ptičja pisma zaboli mi glavu.

Oči dike lipše su od zore,
Slatkim usnam nadmaša izvore,
Od trave su mekše njene grudi,
Milim glasom i ptice zaludi.

Oči dike, to je moja zora,
S usnah njenih pijem slast izvora,
Raj je klapit na mehki joj grudi,
A glas grla pravo me zaludi.

ŽALEĆ' ŽALIM

Žaleć žalim srid gole samoće
I ko voćka, koja ginut poče,
Sve po jednu, gubim uspomene
S kojih j' cura začarala mene.

Jer od prvog vatrenog pogleda
I poljupca slađega od meda
Do zadnjega žarkog zagrljaja
Sve me sada pelinom napaja.

Pokušo sam suzam ih posladit.
Uzdisajma slast u nje povratit
Ali jao, uzalud se trudim.

Bolje vako gorke nek izginu!
Jer kad ona s' mene ruku skinu,
Zašto da se dalje za njom ludim.

SVJEDOČANSTVA
BORBE I NADANJA

JOSIP VUKOVIĆ ĐIDO (1890—1950) je porijeklom iz siromašne seoske obitelji; poslije sedmog razreda gimnazije prekinuo je dalje školovanje. Počeo se baviti publicistikom i književnim radom u »Nevenu« 1910. Kao žitelj Bajskog trokuta poslije 1918. je optirao u Suboticu.

Prva mu je pjesma objelodanjena u »Nevenu« 1913. (*Oj golube...*) s prigušenim tonom lirskog protesta protiv porobljenosti pjesnikovog naroda:

*Ti ne gledaj, moj golube,
Što sad mene stežu tuge,
I što moje lice grube
Strašne bole grozne muke.*

Đidina aktualna politička satira dobila je pravi izraz pjesničkog bunta protiv nenarodnog režima pod vlašću Biro Karolja u stihovima *Kortešove pisme*, ali ne više korteša-zagovornika osobne vlasti, već iščaurenog pjesnika iz narodnih njedara, pjesnika zagovarača narodnih starih želja. Takva idejno-politička pozicija »Nevena« kao nedjeljnog lista značila je prijelom u političkom životu grada. Sve jasnije i otvorenije izražavanje revolucionarne orijentacije i oslobodilačke borbe za demokratska prava naroda u književnim priložima osjetio se slobodniji zamah poetske mašte. U tijeku prvog svjetskog rata Vuković je bio na talijanskom frontu gdje je pisao borbena-patriotske pjesme, upućujući ih svome *Meštru* Lajči Budanoviću u otvorenim pismima. Poslije rata te su pjesme više puta tiskane, ne toliko zbog književnog koliko zbog nacionalnog momenta i vjere koju su one izražavale u stvarno oslobođenje. Pjesnik je u zrelih godinama prestao s književnim radom, iako je njegov talent bio očit i u njegovim početnim radovima.

KORTEŠOVE PISME

Sanak snila Birovljeva žena,
Da na nebu sunca više nema.
Sanak snila da je pomrčina
Crnu zemlju u okrug uvila,
Sanak snila, pa govori mužu:
— Jaoj Karolj, o moj mili mužu,
Što sam snila, o da čudna sana,
Da na nebu ni sunca, ni dana.
Kroz plač njojzi progovori Biro:
— Ženo mila što je bilo, bilo,
Al odsele dobro biti neće,
Nestalo je moje stare sreće.
Bunjevci me ljuto ostaviše,
Skutonoše neće biti više.
Ženo moja, spašću sa torana,
Ženo mila, pomoći mi nema,
A sve zato što nisam u školi
Dopustio da s' njev jezik uči
A i što sam dao promanadu
Kalvini da si crkvu gradu.
Ženo mila, čudan san si snila,
Da s' nebeska svitlost uništila.
I ja ću ti, ženo, potarnuti
Sa torana u podrum bubnuti.

*

Oj Bunjevče, hajd u kolo naše,
Nemojte bit navik skutonoše.
Satrećemo vladu Birovljevu,
Ispuniti našu staru želju.

(1913)

MOJIM MEŠTRU

Med četiri zida u sobici onoj
kad već svršiš pos' o i molitve svoje
sa čim se baviš, o čemu se misliš?
Duša kud ti leti? Je li sanak snuje?
To da mi je znati.

Kad zalazi sunce gledajuć' ga Meštre,
Je l' ga suzom pratiš, je li stiskaš šaku?
I kako se misliš, gdi je bolje živit',
Je l' gdi sunce peče, je l' u crnom mraku?
To da mi je znati.

Što će donet jutro? Ti čemu se nadaš?
Je li će se čuti gusle i tambure
po širokoj ravni, kad zora zaplavi?
Je li ćemo zepsti od oluje, bure?
To da mi je znati.

Kad ograne sunce, je l' će melem biti
Na ozeblo srce, bolesne nam grudi?
Je li će nas pržit plamenom i vatrom
da ćemo ga kleti, od njega se kriti?
To da mi je znati.

I kad spustiš glavu u desnicu svoju
Kad ti suze teku poput kiše oštre
Od radosti plačeš! — Ta ti dobro znadeš
Što će donet jutro! Je li tako Meštre?
To da mi je znati.

(18. I 1917)

LAZAR STIPIĆ (1890—1944) je rodom iz Subotice. Poslije završene srednje škole studirao je u Budimpešti i Beču. Gotovo tri desetljeća angažiranog rada na publicistici i književnom polju ostavio je neumorni Stipić u svom stvaralačkom dosijeju. Pokretao je i uređivao desetak listova i časopisa. Pokrenuo je književni časopis »Glas« koji je nastavio tradiciju »Bunjevačkog kola«.

Stipić je autor ciklusa pjesama *Vječna vatra* (Subotica, 1923), koja je ujedno i njegovo najvrednije pjesničko djelo, originalno u motivskom produbljanju ljubavne tematike.

Kritika je zapazila ovaj modernistički ciklus ljubavnih pjesama tek poslije desetak godina, ali i tada s težištem na Stipićeovu pjesničkom zastoju zbog reagiranja sredine s puritanskim ukusom, koja je imala malo smisla za poetsku iskrenost i slobodnije izražavanje. Kritičar ga je uporno korio da nije imao pravo što je poslije *Vječne vatre* zašutio budući da je već potvrdio svoju pjesničku darovitost. Međutim, Stipić je bio, kao i drugi stvaraoci, u stalnom stvaralačkom previranju i traganju za novim autentičnim lirskim motivima i temama, koje su ostale neobrađene u sklopu regionalne književnosti Hrvata-Bunjevaca.

Poslije lirske poeme Lazar Stipić je objavio više drama od kojih je najuspješnije prikazivana »Put od dva do jednog svijeta« — Subotica, 1930. godine. Također je pisao i pripovijesti: *Barina mater*, *Džedža*, a i eseje o problemima iz kulturnog i političkog života.

VJEČNA VATRA

Sve se titra,
Kao igra
Na vatrenom suncu —
Nagoni luduju.

Boja za bojom
Savršenim tonom:
Mijenjaju se
Slike pune
Čeznućima duše.

Zvuk za zvukom,
Kao jutrom
Divan san — opija smrtne
Patnje i ljubavno trnje:
Sve je zaboravilo srce,
Što je tuga
I što su žalosti,
Što je bura
I propali zanos.

Sve je u čaru ljubavne strasti.
Piju se slasti divnih zanosa
I sveto bujne tajne kapi
Savršeno krasnih i zrelih nagona.

Ne misli se — što će biti, te što je bilo.
Sve je: savršena radost i potpuno slavlje.
Tako je krasno i silno, kao da se snilo —
Iz srca i duše su iščezle tuge i patnje.

Jasan je cilj: prestati biti,
Kada igrom postanu siti
Srce i duša,
Da crna muka
Propalih čežnja i patnja
Ne kazni ih, kao vatra
Strašne prostote
I prave Golgote.

Sve neka prestane u trenutku,
Kada propadne slavlje i ljubav
Jer je strašno osjećati tugu
Kad su već propali: srce i duša.

Neka se do smrti titra
Igra
Ljubavi i strasti,
Neka se sama upropasti
Te s njom i život ugasi.

*

Nema patnje, koja bi uništila ljubav,
Nema snage koja bi upropastila strast,
Nema rane, od koje bi umrla duša,
Nema vatre, koja bi srcu nanijela propast —
Samo jedna,
Silna i vječna
Puna nagona, pira i čara,
Strašna k'o san tuge i nemira,
Krasna, kao čisto začćeće,
Te izgleda, k'o pravi plamen svijeeće.

Može propasti bogatstvo i glad,
Nestati će, što je otmjeno i prosto,
Izravnati će se ljepota i gad.
Sve, što će biti, propasti će gorko —
Samo ljubav umrijeti neće,
Dok čovjek, kao svemirno cvijeće
Postoji —
Bogovi

Sudbine mogu grmjati
Proroci
Pustinje mogu trpjati
Patnje i muke
Jade i tuge —
Svi će jednom tako prestati biti,
K'o da nikada nisu bili živi.

*

Sve što mi je ostalo, čuvam za svoje osjećaje,
Koji mi jedino liječe rane u duši i srcu,
Jer se bojim da novi zanosi ne obesvete mi tajne,
Koje su mi drage, kao mile riječi u smrtnoj mucu.

Osjećam za sebe i u sebi: ponosno i nijemo,
U srcu i u duši mi je vječna vatra.
Jednom zaplamtiti do neba sa raskoši i svjetlom,
Jednom zaplače razmrcvarena od patnji.

Tako će teći život do kraja
I jednom će se konačno završiti —
Il' će se polagano ugasiti vatra,
Il' će kao grom smrtno zaplamtiti'
I nestati u svemiru radosti i patnje,
Te iščeznuti snaga ljubavi i vječne vatre.

Neka je tako; bilo gorko, ili slatko —
Samo nek' srce ne bude nikada prazno —
Neka ne osjeti da nema ništa
I da su mu čeznuća bez krila. —
— Bilo to žalosno i tužno,
Ili pogano i ludo —
I neka duša sniva bez zastoja pjesme
Osvećene čarom i patnjom vatre vječne.

(Ulomci iz istoimene poeme)

MATIJA EVETOVIĆ (1894) rodom je iz Bačkog Aljmaša. Gimnaziju je polazio u Subotici, ali je zbog svog rodoljublja bio isključen kao petnaestogodišnjak. Poslije 1918. je diplomirao na zagrebačkom Sveučilištu i prvi je Bunjevac koji je doktorirao iz hrvatske književnosti. Kao znanstvenik ostavio nam je značajna djela u rukopisu, kao npr. *Kulturna povijest Bunjevaca i Šokaca*. Tiskane su mu dvije monografije: *Život i rad biskupa Ivana Antunovića* kao i *Život i rad Paje Kujundžića* (tiskano nepotpuno).

Kao pjesnik pojavio se baladom *Badnjak siročeta* (1914) u »Našim novinama«. Od tada je napisao više desetina pjesama koje su sabrane u dva rukopisa: *Moji poleti* i *Jesenske elegije*.

Nzmeđu dva rata bio je urednik i suradnik mnogih kalendara koji su izlazili u Subotici. U »Književnom severu« 1925. pojavio se s dva priloga, ali je ta suradnja kasnije potpuno otpala. Pjesnička rodoljubna htijenja Evetovića izražena su u većini njegovih pjesama koje se čitaju s lakoćom, zahvaljujući njegovoj spontanoj verzifikaciji.

MOJE CARSTVO

Nemam blaga na tom svijetu,
Bijelog srebra, žutog zlata;
Vel'ka čast u lijepom cvijetu
Od Boga mi nije data.

Siromaštvo, ubogarstvo
Pružá meni zemlja ova,
Neka pruža! — Imam carstvo
Idealnih svojih snova.

Srce moje u svom hramu
Potišteni rod svoj krije,
Molitve u vrućem plamu
Za njegov gorke suze lije.

A iz zemlje orošene
Nova klica, snažna niče;
Ideale porušene
Iz tog kala dignuti će.

To mi krijepi dušu mladu,
Zadovoljstvo srca to je.
Za spas roda u svom radu
Vlada vječno carstvo moje.

OMLADINI

Samo naprijed hrabro druži mili!
Nek vas uvijek bratska veže sloga;
Jerbo ljubav roda našeg sili
Izvest za njegov i dom djela mnoga.

Ako s' na vas klete dižu ruke,
Da vam snažne skrše sile mlade,
Te vas snađu crni jadi, muke,
Čvrsto stojte! Još imajte nade!

Čvrsto stojte rodu na braniku!
Bud'te njemu na čast, slavu, diku,
To je Božja — roda našeg volja.

Tada će se razić' gusta tama,
Sjajno sunce granuti će nama,
Tad nas čeka i budućnost bolja.

PETAR PEKIĆ (1896—1965) podrijetlom je iz Gornjeg Sv. Ivana — Bajski trokut. Završivši šest razreda gimnazije on se od 1918. bavi novinarskim i književnim radom u Subotici.

Među pjesnicima između dva rata ostavio je najviše tiskanih djela za života: *Bajski trokut* (Subotica, 1920), *Zvuci i uzdasi* (Subotica, 1926), *Korupcija* (Subotica, 1926), *Car Jovan* (Subotica, 1927), *Biserje i drago kamenje* (Subotica, 1935).

Poznat je i kao prevodilac srpskih epskih pjesama i *Smrti Smail-age Čengića* na francuski jezik.

Već u najranijoj zbirci domoljubnih pjesama, koja ima podnaslov *Spomen vijenac Bunjevaca izvan domovine*, jer su prema Trianonskom ugovoru pripali Mađarskoj Republici, on je izrazio lirski protest protiv nepravde nanijete svojim sunarodnicima. U svega osam pjesama pjesnik je pretočio svoju silnu ljubav prema otcijepljenim sunarodnicima, prema lijepom i bogatom kraju cvatućih bunjevačkih sela. U kasnijim zbirkama Pekić obogaćuje širom motivikom svoju refleksivnu i ljubavnu liriku, pod utjecajem francuske poezije.

Tragika njegovog intimnog života nanizala je skromno biserje od bolnih suza i ljubavnog žara.

Alegorijska poema u tri dijela *Korupcija* je poetska osuda političke pokvarenosti korumpiranih činovnika, koji su bili stupovi nenarodnog režima. Tadašnja je kritika Pekića u potpunosti negirala zbog njegove naglašene političke angažiranosti i tek s pojavom posljednje pjesničke zbirke *Biserje i drago kamenje* Vasa Stajić mu je javno izrazio priznanje.

PROLJEĆE U BAJSKOM TROKUTU

Milim dahom miri cvjetni kraj ubavi,
A svibanjsko cvijeće proljetne ljubavi
Čari ljepotom svojom dušu mi osvaja,
Srce moje tužno melemom opaja.
Sva priroda kao tužno da motri me,
Te me nježno sjeća: Ne zaboravi me!

Milino, divoto, ružama procvala,
Ti si mene uvijek sladom očarala!
Kraljice ljepoto sjajnog pramaljeća
Od tvoje dražesti tamni moja sreća:
Sav tvoj ukras bajni duševno mori me
Jer sve tiho šapće: Ne zaboravi me!

Stvarnosti okrutne lice strogo gledam,
Strahotnog progonstva blijede slike stvaram:
Možda nam je ovo posljednje proljeće,
Možda nam cvjetati nikad više neće
Cvijeće slobode. Jer u sjaju svome
Biser-rosom plače: Ne zaboravi me!

Nesmiljenog ropstva u okove pada
Narod moj nesretni. Rođen je da strada
Pjesme tugovanke bolno spominjanje
Roda moga bit će vječno robovanje.
Već i sad tužni glas Jugu Slobodnome
Žalovito pjeva: Ne zaboravi me!

Mi smo osuđeni da svi umiremo,
Tronuti i zdvojni još ne podižemo,
Da slobodu zlatnu sad ne izgubimo
Nego da se, braćo, s vama sjedinimo:
U samrtnoj borbi rodu rođenome
Zadnji vapaj leti: Ne zaboravi me!

(1. V 1920)

POEZIJA

Vele da vremena minula su stara
Kada poezija bila je u cvijetu,
I da samo zlato danas ima čara
U modernom društvu i otmenom svijetu.

Vi koji s ponosom kazujete glasno
Da božanske pjesme sklad vas ne opaja,
Recite, o ljudi! recite nam jasno.
U vašem srcu ima l' osjećaja?

U mladosti vašoj da li ste ljubili?
I da li ste suze u nesreći lili?
Da l' očima vašim ljepota se mili?
Da l' ste u zanosu o sreći vam snili?

Oh! možete reći što god vam je drago,
Plamen osjećaja grije vaše grudi
Koji će nam biti neprolazno blago
Dokle god na svijetu bude jošte ljudi.

Na krilima lakim slatke poezije
Duša nam nad sfere zemaljske se vine
Da iskrom božanskom što j' ugodno grije
Novi sjaj beskrajne vječnosti joj sine.

Poezija milje na zemlji nam stvara,
Ona je u bolu melem naših rana,
Ona nas opojnom ljepotom očara,
I dušama našim najslađa je hrana.

SAN I JAVA

Zašto u snu
Često mi se, draga, javljaš,
A na javi
Susretu se mom uklanjaš?

U snu tvojih čari
Na javi mi sudbe krute
Obnavljaju rane ljute.

Prošle noći
O tebi sam, Jelo, snio
Da u tvome
Naručju sam suze lio.
Još u snu promislih
Da to sretna bješe java
I vjeridba naša prava.

Ti si meni
Prignula ti lijepu glavu
A ja tvoju
Milovao kosu plavu;
Zanešen od milja,
Boginjom sam tebe zvao
I pred noge tvoje pao.

Kad sam htio
Zagrliti tvoje tijelo
Kao sjena
Nestala si, divna Jelo.

Pa zbog tebe vazda
Bilo u snu il' na javi
Nenosna me tuga davi.

Kad ni u snu
Ti ne možeš moja biti,
Zašto moram
Ja za tobom suze liti?
Al sudba je česta,
Da za onim srce gori
Zbog koga nas tuga mori.

JOSIP ŠOKČIĆ (1902—1968) se školovao u Subotici, ali nije mogao dovršiti srednje obrazovanje u rodnom gradu. Poslije bavljenja trgovinom sav se odaje publicistici i književnom radu.

Šokčić je pjesnik skromnih ambicija. Ostavio nam je neveliku zbirku pjesama — *Pjesme* (Subotica, 1924). Ni kasnije se nije odrekao svog pjesničkog poziva tako da je njegova poetska iskra pokatkad zablistala na pjesničkom nebu bačkih ravnica.

Šokčićeve publicističke monografije o Subotici i njenim kulturno-političkim poslenicima pisane su značajki i nadahnuto. Njegova biografija Ambrozije Šarčevića je najznačajnije djelo o poznatom hrvatskom tribunu, ali ona se još uvijek nalazi u rukopisu.

ZAŠTO? ... ZATO ...

Zašto je dosuđen mučni život meni —
Zašto se nada mnom nebo ne vedri?

Zašto molitvu mi ne poslušaju nitko,
Zašto se ja gubim lagano i tiho?

Do sada sam bio slavljen na sve strane,
Nisam im'o muke nit' krvave rane,

Nit' sam kad sanjao tragičnih snova,
Svagdje sam čuo glas ljubavnih zvona.

Jer sam i u mraznoj zimi sunca »htio«,
Zato se ja gubim lagano i tiho.

(1924)

ZELENA TRAVO!

Rasteš tiho, skromno, nečujno,
Jednostavno ničeš iz grude.
Nježna si, slaba i
već od malena puštaš da te gaze.
Nitko ti ne tepa
kao ostalim mališanima.

Mnogi te truju, čupaju, zalijevaju,
a ti samo trpiš i rasteš.
Rosom se hraniš.
Suncem se kupiš.
Trpiš kišu, sušu, žeđ.
Trpiš korov pored sebe.
Skromna si i dobra
Nitko ti ne čini dobro,
Kao da se cijeli svijet zarekao protiv tebe.
A ti svakom koristi daješ.
Krašiš vrtove, ulice, parkove.
Jedini si ukras na malim grobovima.
Svugdje te nalaze.
Uz cestu se provlačiš u nedogled.
Ti bez putnice prelaziš granice,
Ti si mnogima postelja slatka.
I dobra hrana.
Ti svakom sve od sebe daješ.
Nesebična si!
A znaš da te mnogi nimalo ne cijene.
Kad porasteš, u punoj si snazi, dolazi
čovjek s kosom
i nemilosrdno te kosi.
Bez jauka trpiš i mirisom se zahvaljuješ za
smrt!
Ali za tebe nema smrti.
Pokošena ti postaješ vrijednost.
Čuvaju te, suše i mjere.
Tek onda dobivaš cijenu, kad misle da si mrtva.
Ali ti — vječito živiš,
Kao prava, iskrena ljubav —
Moja zelena travo!

LJUDEVIT VUJKOVIĆ (1907) rodom je iz Subotice, gdje je završio Trgovačku akademiju. Poslije završenih studija nalazi se u službi Gradske skupštine kao činovnik-pripravnik. U oslobođenoj Subotici obavlja odgovorne funkcije, među ostalim bio je i direktor Narodne banke i na tom je mjestu umirovljen. On je naročito zaslužan kao sportski radnik, koji je neumorno njegovao tradicije vrhunskog sporta i atletike u Subotici. Osim toga, svojim proznim i pjesničkim radovima zauzeo je skromno mjesto u regionalnoj književnosti bunjevačkih Hrvata.

Kao pjesnik našao se na raskršćima između književne tradicije preporoditeljskog razdoblja i modernih stremljenja u poeziji njegova doba. Osim pjesama kao budnica *Bunjevačko momče* ili ljubavnih pjesama, kao npr. *Ti si otišla*, on je ostavio i pjesme trajnije vrijednosti, refleksivne, s motivima životne prolaznosti i pjesničke neprolaznosti u ljudskim intimnim težnjama. Bio je stalni suradnik »Danice«, »Klasja naših ravni« i ostalih listova i časopisa izvan Subotice.

LJUBAV

Zašto nam je ljubav, k'o pogrebna zvona
Nad mrtvacem koja tugaljivo zvone?
Zašto nam je ljubav nesretna i bona
Kao suze oka, koje same rone!?

Zašto nije ona k'o kad majsko cv'jeće
Proljetnim jutrom iz mrtvila se budi,
I kad pruži usne da ih sunce sreće
Nježno, snažno, moćno, osjećajno ljubi?

Zašto ljubav nije k'o kad blagost n'jema
Zvezdanoga neba grudi naše širi,
Pa da bol i uzdah nama vječno dr'jema,
Mjesto bure da nam povjetarac piri?

Da je ona takva, svud bi sreće bilo ...
Za taj život to već blagostanje znači,
Jer bi rekli »To je naše majke krilo,
Tuga, žalost više neće da nas tlači.«

U MIROVANJU ...

O kako je l'jepo zaboravit na sve
Kad se u sumračju svuda život stiša,
Kad se zadnjom željom u dnu srca mrije
Melodija neka, sve tiša ... tiša ...

U sobici ura kucka tiha sate
I sjene se plaho kutevima miču.
Sve nekuda tone, — tek u duši blago.
Davne neke, drage uspomene niču.

I dok k'o na platnu pred umornom dušom
Tako u nepovrat čas za časom teče
I sumrak se spušta, — čovjek tiho snije
Jedan sv'jetli časak nekadašnje sreće . . .

O . . . kako je l'jepo umrijet u času
Kada srce nema ni želja ni nada,
Kad iščezne mis'o nekuda daleko
I lagano sumrak u dušama pada . . .

(1933)

BLAŠKO H. VOJNIĆ (1910) završio je gimnaziju u Varaždinu i Zagrebu, iako je rodom iz Subotice. Studije prekida zbog materijalnih razloga, te se bavi novinarstvom i književnim radom. Za vrijeme okupacije najviše je bio na prisilnom radu, a poslije oslobođenja odmah započinje svestranu kulturnu i književnu aktivnost kao upravitelj Gradske biblioteke. Na tom je mjestu umirovljen i danas radi na sređivanju bibliografije iz svih oblasti znanstvenog i književnog života Subotice.

Kao devetnaestogodišnjak javio se prvom pjesmom 1929. u »Luči«, časopisu akademskih sveučilištaraca u Zagrebu. U »Pupoljcima« 1934. nalazi se veći broj njegovih ljubavnih i patriotskih pjesama, a već slijedeće godine, 1935, izdaje samostalno svoju prvu zbirku *Kapi srca*. Pjesnikov prvi bol poslije ljubavnog razočaranja pojačan je teškim i nesnosnim društvenim stanjem u Subotici, gdje je između 1934—1936. uhapšeno više stotina naprednih ljudi i maltretirano u gradskoj policiji. Ta prijetnja kundaka prisutna je u socijalnoj pjesmi *Ulico rodnoga grada* u kojoj odzvanja stih *I vučji tresu teški lanci*. To je vrijeme novih pjesnikovih opredjeljenja i zaokreta u stvaralačkim težnjama koje su se rasplamsale u zori slobode 1944.

POKRI VELOM USTA

T o n i c i

*O, moja krasna ljubavi,
O, željo moja pusta!*

V. Vidrić

Ta pokri velom usta
što gore kao plam!
Od silne vatre nesnosne
izgaram, mila, sam.

Zašto su tako crvena
i oči peku tako!
O, skrij ih, mila, jer zbog njih
vječno bi k'o dijete plak'o!

I usne su tako Ti nježne
kao u ružice late,
skrij ih, mila, jer uvijek
mislím bolno ja na Te . . .

I podsmijeh se razlijeva
I pada mi na usta!
O, moja krasna ljubavi
o, željo moja pusta!

Tvoje su usne latice
od ružica najfinijih,
Tvoje su usne pupoljci
što su od svega rumeniji!

O, skrij ih, mila, zbog mene
i raskri veo na usta!
O, moja krasna ljubavi
o, željo moja pusta!

U PLESNOJ SALI

Zar ne znaš zašto osamljen sjedim
negdje u kutu pogledom nice?
A duša mi je oblivena sanjom
i bljeđe biva moje mlado lice . . .

Utonuo sam u predjele guste
gdje je tišina sred najdublje noći
tamo su svjetla pogašena svuda
— meni će da svijetle Tvoje krasne oči!

Vode me misli . . . nekamo daljinom,
i sav se bojim i naglo se trzam . . .
Al' dok Tvoju sliku ja pred sobom imam
presretan po svima pustarama brzam.

Pa samo da malo osjetim toplotu
što struji od Tebe kao ognja plam
zgrio bih se barem . . . a dok o tom mislim
prenem se . . . osjetim da sam sâm, da, sâm . . .

Pa zar ne znaš zašto osamljen u kutu
sjedim zamišljen sve do besvjestice?
I u tim mislima kida mi se srce
i bljeđe biva moje mlado lice . . .

KOD LUDOŠKOG RITA

Rođen sam onda.

V. Ilić

Rođen sam onda
kad rat bijaše
krvavi mi svi dani bili,
kroz cijelu mladost
grčila se usta,
samo se zrno otrovno sijaše.

Krvave ruže, krvave večeri
čupali su iz mene radost,
ali moje biće bilo je jako
i mada nije uživalo mladost
još nigdje i nikada
nisam zaplak'o . . .

Mjesto igranki, noćnih pijanki,
barut miriše iz ždrijela
dvije podzemne zmije,
a ja na sjeveru čuvam opijela
pradjedova mojih
koje zemlja krije . . .

ULICO RODNOGA GRADA

Ulico rodnoga grada, polako mi reci,
Po noći koraci ko moji i drugih da li odzvanjaju,
Ili su zamukli drugih? Ritam svuda neznanih
I odjeka grada rodnoga nemaju?

Ulico, što to po tebi prazno i tuđe zvoni
I vučji tresu teški lanci?
Zar nas malo ima? Ili jadni srca nemamo
Ili nas uopće nema i svi su u tebi stranci?

Zašto, kada se u ponoć umoran povraćam kući
Suza-kaplja s drveća roni po koja
Zašto rođene sinove zvukom razumljivim žalostiš
A duša tužna rođenog sina, dušo moja?

Po tebi čudno odzvanja, svuda je tempo neznanih
Samo smo, ulico, u noći, reci bar sinu rođenomu
Zašto se ja ne snalazim? Zadah i miris tuđinstva
A smrt u mnogom bunjevačkom domu?

Ulico, pričaj o Ziti što mi je možda sklona
O svemu što je staro, o svima što su stariji.
Kaži zašto su naši nekad u gradu sredini
Stanovali, a sada na periferiji?

Šapni na uho, sinu, kakva je žalost po tebi
I vučji tresu teški lanci?
Zar nam je dušu bolest ispila
I sada su svi stranci
I sada su svi stranci? . . .

IZAĆI ĆU IZ GRADA

Izaći ću iz grada, hladnog
Iz blata, larme i gada,
Izgubit ću s vida lažne poglede
Izaći ću iz velikog grada.

Daljina me zove u krilo sanja
Uspavana zemlja me želi,
Đurđevsko žito zelenilom draži
Do ludila razveseli.
Slušat ću šapat zelenih njiva
Cvrkut malenih ptica
Kušat ću ljubav — što vječno veže —
Bačkih plodnih ravnica.

A to je radost za vjernog sina
To je užitak pravi
Jer tu se uz vodu predivne rijeke
Malo briga zaboravi . . .

Poći ću mrginjom što njivu i do
Dijeli — tamo ću leći
Neka mi tijelo — to slabo tijelo
Njiva i zelen do izliječi . . .

PRIVUKOH GRANU ZARUDJELE TREŠNJE

Odahni,
odmori se
naša zemljo,
više te ne gazi teški koraci ratnih tatara,
ne sahranjuju se napredni u vrh naših atara.

Tu su sinovi rođeni
pa, zato kad i legnem, mjesečevi traci
i miris polja, večeri skladom vođeni

dižu me. Po ledini junskoj pun sanja, života,
hodim i pjevao bih: našoj stazi,
marljivosti. Poletu. Svakom samoniklom sjemenu,
veselom radniku.
Svemu što ka napretku
polazi . . .

I čini se da mi sve obzorje bliže dolazi
preko planina i usjeva po uskoj stazi . . .
Privukoh granu zarudjele trešnje
i dahom htjedoh osvježiti je,
privukoh klas žita, šaku razna bilja
a ono od mene je svježije . . .

Ja vidim kada te naša ruka obrađuje,
plodna si, život vri posvuda,
i susreće te pozdrav i pogled
da kuda kreneš,
da kreneš kuda . . .

Tihi povjetarac mrsi mi kosu. Lelujanje bilja.
Pa se sada sjetim onih strašnih dana
kada smo lupom na prozor — ti-to, ti-to,
hrabрили jedan drugog.
A danas glasno zvoni posvuda TITO, TITO . . .
Zlatan vijenac oko glave heroja sprema mu
rodno, žuto, lelujava,
žito . . .

BALINT VUJKOV (1912) je rodom iz Subotice, kojoj je čitav svoj život posvetio. Tu je završio i Pravni fakultet. Danas je sudac Okružnog suda i jedan od najistaknutijih hrvatskih kulturnih i književnih radnika.

Vujkov je u jugoslavenskoj javnosti isključivo poznat kao prozaik i sakupljač narodnih pripovijedaka. Međutim, on je u književnost ušao svom širinom vlastitih stvaralačkih mogućnosti. Kao prvi glavni urednik »Bunjevačkog kola« (1933—1936) on je istodobno najplodniji suradnik — pjesmama i pripovijestima. Balint je kao pjesnik gotovo nepoznat, jer se i u prvoj zajedničkoj zbirci *Pupoljci* javio pod pseudonimom B. Bećarović. Sve je svoje pjesme potpisivao različitim pseudonimima (preko dvadeset), što je i razumljivo kada se uzme u obzir njegova socijalna i politička angažiranost koja nema sivo obilježje osrednjih pjesnika socijalne poezije između dva rata. I Vujkov je počeo s ljubavnom poezijom, koja kao da je predstavljala svojevrsni ispit za svakog budućeg pjesnika, ali pjesnik ubrzo proširuje svoje umjetničko obzorje i sve do *Žive zlatne biste* zacrtava svoje originalno i nezaobilazno pjesničko rađanje kakvo ne poznaje tadašnja kulturna javnost subotičke sredine. Balint Vujkov je bio značajna prethodnica mnogim budućim pjesnicima koji se u svom stvaranju obraćaju sunarodnicima osebujnim pjesničkim izrazom.

ONA

Proljetne snove života duša joj još plete;
Ružin pup drhtave usnice otvara; žena je, a još dijete.
Prva poljubljena rumen, visine su joj nedostižne, svete
Obavijene lahorastim pjevanjem čistog srca svite.

Svježina mirisna u punim kosama njenim sniva.
Usta i oči: plavog neba suncu zora kad priljubi rosu . . .
Rascvjetane rumene breskve, utonule u predvečerja
blago siva:

Lišća pahuljasta, stidna to su.

Njen pogled dušu mi krade, daruje za nju sreću,
zasijava dane i noći snovima, ushićenjima novima
I priča bajke melodične, kojima kralj ja možda bit ću.

Svud nju nalaze traženja mi vječna, životni moj dan.
Uzdišem uzdušne kolute, dahom njenim nadahnute,
Misli se hrane njom, koja mi je najljepši oživotvoreni

san.

SAMOĆA

Puteve grbave, kojima neminovno srcem u bezizlazni
muka rog,
Zavijava pustinje golo siročje, kovitlac vjetrom
gonjenog žutog pijeska,
Pristiže studeni sijač, na grbači mu vlažnih magla
zamaljani stog
Zime iz kog razvijava po poljima beskrajnim,
u ledni vijenac koje stiska.

Cvjetovi daljina bujaju među nama, hvataju me
u očajanja kolo,
Ne puštaju me iz labirinta neizvjesnosti, njenih
mutnih nizina;
Otimlju glasova o njoj kroz vasijske prostore
slušati kad bi ih vol'o;
Šibaju me dugim traženjem grohotnog smijanja
mirisnih blizina.

Šaptaj mi udišu samoće prožete hladnom vlagom
ledenih polja.
Dželati Hada snova mi tamane baštu, nemogućim
slutnjama batinaju maštu.
Čekanja plačno lutaju, lutaju do umora, zatim
na kamena liježu prijestolja.

Ali prekipjet će samoće obijesno ruglo. Želja me
pljusak bez milosti tuče.
Snijeg zaobliti mora puta grbavost, bjelina mu
prikriti blatnu prljavost
Kad se pojavi, ona oronulog u samoći da me
okupa svjetlošću njene duševne luče.

ZEMLJA

Boli kad me obgrle suro, jako
Bježim u naša polja široka
Ostajem sa zemljom sâm.
Kao da sam se udarima života sa puta mak'o
Zemlja me grli, izdiše na mene svoj dah
Mir njen me čudno miluje, tiho razgoni boli
I ne muči me strah što ću se jednom srozati u prah.
Blažen sam u krilu zemlje, u zagrljaju s njome sâm
Kao da sam se vratio u kalež njen iz koga me davno u
život proli.

Naokolo zemlja i ja sami
Samo daleko kroz zatalasana žita
Kao kroz bore vidikova ostavila stopala
Vidi se naš snažni ratar kako nuka volove i hita
Da isitni zemlju u okrilju dana.
Postrance hrčak žito u torbice svoje jami.
Za leđima grad, među nama groblje. Pod skakutom
zeca šušti sočna trava.

Zemlja šuti, miris piri, spava svježa, zdrava.
Samoća me ljulja u san taj zdrav i svježi
Vodi me u čudne krajeve iskona.
Duša se razlila vidikom i maštom
Talasa se bez trzaja, ničemu ne teži . . .
Mir se utemelji k'o vjekova vodič . . .
Zemlja spava svježa, zdrava, kroz prirodu šumori
njen meki dah
U zagrljaju njenom na čas zaboravljam boli i da ću se
jednom srozati u prah.

Čudno me napaja taj mir. Zov krvi se boji srozanja
zemlji
Ta ona guta prah toliko i toliko ljudi
Pa opet u meni lomi nespokoj
I snagama životnim puni uzburkane grudi.

SRCE SA ŽELJAMA U NOĆI

U noći
Sastati se oči u oči
Sa svojim rasplamsalim željama!
I ne znati puta,
Ili znati da ga nema
Ka njihovom ostvarenju.
Tko je to što drsko laže,
Da je srce umrlo?!
Zar se taj ikad sreo sa željama?!
Grublja što su ova vremena
Sve tananije srca tešu
I u ovim ljudima gladnim
Sličnim žutom lešu,
Raste srce, nježno krvavo srce.
Ta mesa što kriju krpe,
Ta mesa puna su srca
Od ludih želja što trpe.
O srce, o srce, čovjeka u grubim vremenima,
Kad se u noći sretneš sa željama
I ne znaš puta,
Il' znaš da ga nema
Ka njihovom ostvarenju! ...
Zar se onda ne pitaš,
Pa što si ti stvoreno?! ...
Da budeš samo košnica
Svojem sažaljenju?! ...
O srce, o srce, sa željama ...

PROLJEĆA KLIK

Preko naših ravni
Rasprostrlo ćilime proljeće.
Pod nebom leprša zastava
Od tamno modre svile:
Jato sa juga to dolijeće

Čednih lasta.
Na kruni ponosna hrasta
Šareni kovač kucka djetlić.
Preko livada trči dijete
Ustima drži crveni cvjetić.
Šum trava, ta to su sad pjesme,
A napukli cvjetovi
To su medne česme.
Pjesnici rada zuje
Pijani od meda.
Razdragani krstare čelci,
Nebo ih radosno gleda,
A kroz njihove povorke
Sunčani nabacaju strijelci
Srebrnaste strijele.
Kitice cvijeća
Šaptavi smijeh povele
Uz njihanja laka.
Bajke i istine pričaju leptiri
Kad više njih vjetar lak raspiri
Miris sočnih žita
I zvon te seljačke molitve prirodi,
Pupoljci pričaju o djevojačkim obrazima,
Ražarenim k'o zore proljetne
U prolazima
Kroz svježinu rose.
A gugutanja golublja,
Ona nose
U njedrima
Arije mladosti
I ljubavi.
Samo maćehinski se okreće
Proljeće
I mimoilazi bolesnike.
Svojim kontrastima ih crni
U beznađu njihovom
K'o odurne slike.
Pred izgubljenom ljepotom njegovom
Oni se osjećaju crni, crni ...
Svaka nada u očaj se trni
I plače za prelijepim mladim proljećem

Što možda nikad s njima
Susresti se neće.
Oh proljeće, oh proljeće . . .
Vaj proljeće, vaj proljeće . . .

SUMNJAM U ZORE

Ne može drugačije to bit'.
Osjećam, dosta je trzaja
Nit
Moga
Života
Mota
Neumitno vreteno.
Postaje tanja i tanja . . .
Moje ja se neumitnom ne klanja,
Piri buntovne zublje,
Kune i opire . . .
Uzalud.
 Padam sve dublje.
Vreteno
Vrti svijest k'o željezo
Plameno.
I očaj zaplače . . .
Svijest! . . . bunt . . . ludilo . . .
A dani se smrače.
Nit sve tanja.
Nigdje nade
Na nova svitanja.
Nema više zore
Plamenovi će skoro da dogore
I zatvore
Niz trzaja.

VJETROVI

Već nekoliko dana
Vjetrovi su poludjeli.
Već nekoliko dana
Slušam kako im grla hladno urliču
Priču
Sirotinjske sudbine.
A čujete li vi njihov zov?
Vi siti,
Napiti,
Masni i strasni,
Utopljeni i utovljeni . . .
Bezbrizni, uvijek dostižni!?
Izađite bosu na čošak
I barem dvije noći
Osjetite priču ovih vjetrova na sebi.
Izađite, izađite
I osjetite što znači sudbina
Koju urliču mrzli vjetrovi.

PARODIJA NAJSAVRŠENIJEG BIČA

Ovo su zastarjeli motivi,
Ali zar smo mi krivi
Što krv u nama živi
Šibana tim životom?!

*

Beskućno siročće se potucalo ulicama.
A kad je dom zapatilo,
Odvukli su ga na klaonicu
I leži sad u kosturnici zaboravljenoj negdje.
»Za dušu« patniku
Nitko nije palio ni voštanicu.
Bio je to otac moj.

Kao dijete gladno i golo
Dobih zimi cokule đonova drvenih
Od »milostivih« ljudi,
I odijelo suro
Što stucaše robijaši.
I pođoh stazom oca.
Sad će mi doći ljudi drski.
Meni,
Kojem su i dani nekad mrski
I pitat će:
»Sine, što u životu ima zloga?!
Zašto nemaš vjere
U nas i dobrog svetog boga?!«
Ha, ha, ha.
Ljudi,
Da razderem svoje grudi,
Da vidite krvavo srce moje?!
Zar ćete biti uvijek divlji i surovi
Kao muškarac prvi put
Kad zaognjena oka slijep zagriže u spazmu?!
Zar vi baš ništa ne znate o vašem sarkazmu?!
»Zašto ne vjeruješ u boga i njih?! . . .«
Ha, ha, ha.
Eto, neka odgovori slomljeni ovaj stih.
Neka odgovori gluhima.
Drskima, tvrdima
Samoživima i glupima.

*

Ovo su otrcani motivi
Ali jesmo li mi krivi
Što srce u nama živi
Šibano životom?

ŠTA ONDA?! ...

Duša se da lako zavesti
Sladunjavošću nekažnjena grijeha,
No kad grunu gromovi savjesti,
Da li vrijedi puzati
Za šaćicu utjeha
Kod drugih grijешnika?!

Kad se na srce namota
Hladnoćom crne zmije
Uzaludno kajanje
I pođe putem Golgota,
Čuje u noći lajanje
Posmrtnih pasa,
Šta onda?!

Kad se zemlja zatrese,
More krvi zatalasa,
Gromovi zatutnje
I dušu obuzmu slutnje:
Zaista, ima li Boga,
Srce priklješti
Grijeha crna noga,
Šta onda?!

Kada će se već zapitati tako
Ljudske strvine,
Što su vukle historijom čovječanstvo,
Da u mukama izgine,
Što su priređivali zvjerska klanja,
I nad svojim računima
Mirno slušali posmrtna krkljanja
Samo za njihovu strašnu ideju moći?!

Zar nikad urlik svijeta
Ni osveta
Grijeha im prokleta
Duše njihove neće izvući iz noći?!
Zar već nisu dosta
Zalivani

Krvi ljudske oceani?!
Zar još neće svanut' dani
Kada ćemo Marsa boga
Što ko gamad ta stonoga
Ukopao se u mozak i srce ljudsko
Vjekovima zaraženo,
Ispratiti
Mi u raku?!

O nahereno čovječanstvo,
Dokle, o dokle ćeš još bluditi
U krvavom i znojnom mraku?!
Ta duša se da lako zavesti
Sladunjavošću nekažnjena grijeha
I smrdljivom idejom moći
Ali kad zatresu gromovi savjesti
I skamene se kajanja uzaludnoj noći,
Šta onda?! ...

FRANJO BAŠIĆ (1912) potječe iz skromne obrtničke obitelji. U rodnom mjestu, Subotici, maturirao je i započeo studij prava, ali ga nije završio. Vojna obveza isprekidala mu je životni tijek, naročito višegodišnje zarobljeništvo u Njemačkoj. Danas je službenik Skupštine grada.

S grupom pjesnika *Pupoljaka* i on tiska desetak svojih socijalnih i ljubavnih pjesama.

Iako mu je skroman pjesnički rad, on je ostao zapažen u književnom životu Subotice. Mnoga su mu dramska i prozna djela ostala neobjavljena, ali ih ne misli pustiti zaboravu.

JUTRO

Petru Vukoviću

Rumeno i blago jutro slično obrazu
Mlade devojke posle prvog greha
Budi se, i zraci peći sveta u mlazu
Bude bezimenjake na klupama ispod streha.

A ja, pijan od života, vraćam se kući
Sa mislima, dostojnijim čoveka nego kada je trezan,
Hteo bih nešto da kažem, glava će mi pući
Od misli u naponu snage, ali sam svezan

Time što postojim; i ostajem tako nemo
I blenem u automobile i mlekarska kola,
I lutam po ulicama, k'o što svi idemo
Ne osećajući ništa dok nosimo doze smeha i bola.

I mislim ono što nikad neću možda moći da kažem,
Sada kada sam jednako tup kao i u svim trenucima,
Kada kao i uvek lažem da težim suncima,
Za koja da postoje samog sebe lažem.

Težim visoko a uvek ostajem nisko.
Zajedno sa ovim bezimenjacima proletnjeg jutra milim,
Sa ovim ljudima prljavim, a tako mi milim,
A sebe pitam: Podlače, od koga si dopuštenje isk'o,

Da smeš da pevaš o devojkama, ljubavi i cveću,
A ne čuješ orkestar bezbroj gladnih stomaka
I oči ne vidiš ispijene ovih momaka
Koji su ime nezakonite majke izgubili na nekom smeću.

Ne, nisam vas zaboravio i ovi stihovi prvi,
U kojima pljujem na lance koji ljude stežu,
U kojima ne računam potrebnu zemljinu težu
Neka se rode zajedno sa suncem koje se rađa u krvi.

SEĆAŠ LI SE? ...

Sećaš li se one noći kada smo se upoznali?
Kada smo sretni bili iduć kući sami.
Sećaš li se one noći kada smo se upoznali?

Mada moje srce uvek skoro plače,
Na njega su počele nade na sreću da zrače.
Sećaš li se one noći, kad je srce prestalo da plače?

Ja sam blago svio ruku na tvoj struk,
I zanosno tvoje slušao sam pesme zvuk.
Sećaš li se one noći kada sam obvio ti struk?

Ti pokatkad podigla bi meni lepu glavu,
A ja sam ti milovao bujnu kosu plavu.
Sećaš li se one noći kada sam te poljubio plavu?

I šetajuć' tako u toj crnoj noći,
Ljubljah ti usne pun beskrajne moći.
Sećaš li se one noći kada sam obvio ti struk?

I očiju tvojih sjaj opio je dušu moju,
Sad krvari — oplakuje sudbinu tu tešku svoju.
Sećaš li se noći, kada si opila mi dušu moju?

I ljubav je naša k'o bujica plaha
Sve više i više uzimala maha.
Sećaš li se noći užarenog daha?

Svud oko nas šumilo je drveće,
I pevalo pesmu bajnu: ljubav umret neće.
Sećaš li se pesme, koju je šumilo drveće?

MARKO PEIĆ (1913) je rodom iz Subotice, gdje je završio Trgovačku akademiju. Danas je potpredsjednik Skupštine grada.

Bio je jedan od posljednjih urednika »Bunjevačkog kola« u kojem je surađivao pjesničkim i proznim priložima. Suradivao je i u »Bunjevačkom kalendaru«. Osim izvornog književnog rada bavi se i danas prikupljanjem narodnog blaga, naročito lirskih minijatura — bećaraca, šaranaca i šalajdana. Jednu je zbirku bećaraca izdao u Subotici, 1943. godine. Motivski raspon Pećeve lirike nije velik, ali njegove rodoljubne i socijalne pjesme između dva rata imale su odjeka među bunjevačkim Hrvatima.

BUNJEVAČKOM RODU

Bunjevački rode, što se s tobom zbi,
Što si tako tužan i sumoran ti?
Zašto mrštiš čelo i plačeš sad,
Reci meni, kakav tebe mori jad?

Podigni glavu i slobodno izreci,
Kakav melem, rode, tvoje srce liči?
Tražiš li ljubav ili bratsku slogu,
Zar Bunjevci sebi pomoći ne mogu?!

Znadem zašto šutiš, dragi rode moj,
Znadem što je uzrok i zloj sudbi toj.
Gaziš, rode, staze pradidova tvojih,
Misliš, srića novim putom sjaji.

Odričeš se sebe i imena svoga,
Odričeš se nane, krila toploga.
Prizrio si i baću, oca tvoga,
Pokopao selu, te nemaš nikoga!

Ima l' većeg jada, gorih muka,
Neg' kad s tobom vlada slaba ruka?!
Prospe l' oko ikad suza više,
Neg' kad brat brata iz srca briše?!

Poslušaj, rode, što mi je sad želja:
Čuvaj i slavi običaje, prela;
Odbaci tuđe i mrske ti dari,
Te razmotri riči otaca stari.

Ne uzimaj tuđe, niti svoje daj,
Bunjevačko ime, nikad ne izdaj!
Od rođenja, pa do groba tvoga,
Ne odreci imena se svoga!

ALEKSA KOKIĆ (1913—1940) rodom je iz skromne obitelji subotičke periferije. Školuje se u Subotici, Travniku, gdje završava gimnaziju. Bogosloviju nastavlja u Zagrebu, a svećenik je od 1937. Odlazi na odsluženje vojnog roka 1940, ali iznenada umire od zapleta crijeva, ostavivši svoj narod u bolnoj tuzi za prerano umrlim i voljenim pjesnikom bačkih salaša i plodnih ravnica.

Kokićev prvi pjesnički prilog *Đače* tiskan je u »Travničkom smilju« 1929/1930. Otada je napisao više stotina lirskih pjesama i obilježio svoju prvu stvaralačku deceniju desetinom lirskih ciklusa. Za života su mu tiskane dvije zbirke pjesama *Klasovi pjevaju* (Zagreb, 1936) i *Zvona tihe radosti* (Zagreb, 1938). Njegova lirska ostavština tiskana je zaslugom njegovih školskih drugova pod naslovom *Srebrno klasje* (Subotica, 1962).

Bio je stalni suradnik više desetina časopisa, listova i novina, pa se u kritici onoga vremena postavila dilema »Hoće li Kokiću biti omogućeno, da svećeničkim radom spoji i ovakav književni rad?« (P. Grgec), jer pjesničko stvaranje traži trajan dodir s literarnim pokretima. Međutim, Kokić nije priznavao niti uvažavao naznačene dileme, koje su ga više objektivno sputavale u pjesničkoj misiji. Želja da mu se tiskaju njegove pjesme u zbirkama nije mu rado prihvaćana niti ostvarena u potpunosti za njegova života.

Mnogostrana pjesnička preokupacija Kokića kreće se od čednih opisa šarolikog pejzaža bogate prirode bačkih ravnica preko religioznih intimnih raspoloženja i meditacija do potresnih socijalnih svjedočanstava iz života i borbe za opstanak njegovih sunarodnjaka. Jednom riječju, Kokićeva tematska mnogostranost sublimirana je u višesmjernoj tendencioznosti snažnog lirskog temperamenta, koji nije bio ideološki ograničen strogim religioznim nazorima u poetskom pristupu duhovnim i svjetovnim motivima, iako je Kokić pretežno inspiriran eshatološkim konfesionalnim učenjem.

JUTRO NA SALAŠU

Pijevci su jutros rano svojom vikom glasnom
probudili mene
iz slatkoga
sna . . .
Neću više da spavam, otvaram tiho prozor
i gle, već od sunca
sjaji se ravan
sva!

Crveno makovo cvijeće sve je mokro od rose,
a dugi zeleni klasi
spustili stidno
glave . . .
Kukuruz izrasto sav je, perčin mu glavu krasi
dračevi mladi, tanki
motre daljine
plave.

Nebo je vedro i mirno. Nigdje ni oblačka nema.
Sa mokre trave iz dola
magla se vuče,
bježi . . .
Gone je sunčeve zrake. Jabuka spustila grane,
jer plod je svakim danom
sve ljepši, veći i
teži.

Đerma već škripi stara. To gazda vodu vuče,
spustio tiho kabo,
križa se . . . zvono
zvoni . . .

Svinjar je skinuo bič svoj, pukao triput je gromko
i uz veselu pjesmu
svoje stado već
goni.

U kuću snaša nosi lonac svježeg mlijeka,
njegov se miris širi,
a to mi puno
godi . . .

Kokoške piliće tuku što kupe sitno zrnje,
pućak se nekud ljuti,
a patke već su u
vodi.

I dokle ja motrim sve to, udišuć mirise njiva,
presretno moje na um
djetinjstvo sada mi
palo . . .

Strina me trgla iz misli. . . Pokuca glasno na vrata;
»Uranio, rano, jesi l'?!«
»Jesam, strino,
malo . . . !«

SICANJE NA NANU

Usamljen kad idem ispod visokih kuća
gledeć seljanke povezane maramom,
kako prolaze žurnim koracima,
sićam se tebe, nane,
i vidim te zamišljenu, brižnu
na našim uskim
i tihim sokacima.

Kad vidim s dičicom srićne matere,
zašto se opet uspomene na te
drage i tople
redaju u dugom nizu?
I osićam, da si ti,
kuća nam, bašča i crkva
očima beskrajno daleko,
a srcu — tako blizu!

Kad mi je duša ogledalo oblačnog neba,
meni je u ovoj varoši
kao u grobu.
Misli tugom okovane,
jer o'de nikoga nemam,
ko bi me i brez riči razumio
i utišio . . .
kao ti, slatka moja nane . . .

OLUJA NAD RAVNICOM

Nebom su dojurili tmasti oblaci
ko crni zadimljeni vlak.
Sa širokih pješćanih putova
vjetar je uzdigao prašinu visoko nad kuće,
ravnicu je beskrajnu zavio mrak.

S gustom je kišom padalo zrnje leda,
granati je dud pred salašom oborio grom.
Žene su plačljivo molile.
Kosci se križali na njivama
i drhtali u odijelu pokislom.

Dûgû su pozdravljali zabrinuti pogledi,
tihi salaši i njive žalosne.
Ljudi se nijemo spremali kući
navikli, da im jednog dana
tuča, vatra . . . ili nevolja druga
uništi . . . i odnese sve . . .

VRATILI SE LIPI DANI

S prolićom su nam se lipi vratili dani na ravni
obrasle ko da su njive pokrivene zelenom svilom,
blagi nam miriši vitar, koji je došo iz šume
i miluje vrbine grane, dudove stare i zabat
na našem salašu bilom.

Jutros sam motikom u ruki kopala po našoj bašči,
posadila lipog sam cvića zdravo više nek lane,
(da ti još draža bude bašča ta naša mala)
u najlipčem cvatu će biti na lito kad opet budeš
kraj sestre svoje i nane.

Kraj avlije procvale voćke se smiju mladom suncu,
od pivanja lasta pod strijom sve življe, veselije biva
i sve je sad tako lipo, da se ja pitam, brate,
ima li štogod lipčeg od našeg bilog salaša
srid mora zeleni njiva?

Ove će godine biti mlogo žita i svega,
voda je očla u do, nestala s njive bara.
Svudan se sada radi. Večerom skupimo svi se,
mali te spominje braco i drugi, a otac često
za tvoje zdravlje se stara.

Svakim je danom o'de glasnije, vedrije, lipče,
ravnicu ovu dragu nipošto ostavila ne bi
i kad jutrom ranim gledam na rosne njive,
(koje toliko voliš) u sebi pitam se, brate,
u Zagrebu šta mi sad radiš,
kako li sada je tebi?

TUGA NAŠEG ŠORA U LJETNO VEČE

Pred sjajem rumene zore vuku se vjesnici mraka,
idem daleko u njive, da šumom klasova zrelih
i pjesmom u polju glasnom veselih snažnih težaka
na licu osušim mladom tragove suza vrelih.

O kako tužno je bilo sinoć u našem šoru!
Pokućstvo staro je susjed nosio nijemo na kola,
djeca su plakala, grizući kruha suhu koru,
došljak je neki iz grada vezao prodanog vola.

Žena bez riječi, blijeda, sivo je korito vukla,
dječici dijelila tužno velike stare kapute;
pozdrave nekome zadnje zvona su zvonila muklo,
drhtale bolno kraj puta đurđica glave su žute.

Kola su polako pošla, lijepilo se crno blato,
ljudi su mahali nijemo, oči su brisale žene;
i dok je graktalo tupo dosadnih gavrana jato,
pod granjem vrba iz dola krale se večernje sjene.

Salaš je ostao prazan, bijela se stisnula štala,
pendžeri gledali tužno ko oči žalosnih baka,
đerma je njihana vjetrom sumorno škripati stala:
njivama pričala kroz plač sudbinu jadnog seljaka.

U salaš ovaj će skoro doći stranac iz grada . . .
S tugom u srcu teškom budan sam dočekao zoru,
u šumu klasja sad traži utjehu duša mlada.
O kako tužno je bilo sinoć u našem šoru . . .

SUSRET SA SVETIM NIKOLOM

Oprosti, dobri Sveče, što te u ovo več
zaustavljam na tvome putu kad nosiš radosti svima,
dopusti da ti jedan tvoj stari štovalac reče
dugo vremena što već u svome srcu ima.

Poslušaj, Sveče, riječi samo ću ti malo reći:
Bar ove noći, kada raznosiš svoje dare,
gledaj da možeš sada još više ljubavi steći
kod djece za koje ljudi prečesto ništa ne mare.

Ostavi središte grada, gdje samo bogati žive.
Od tebe njihova djeca smijeh i ruglo prave,
pođi onamo gdje su ulice uske i krive,
gdje mnogi nemaju kruha u svoja usta da stave.

Njihovoj djeci goloj sve svoje dare razdijeli
i kaput podaj njima što ti sav je od kože,
jer kada smrznutom zemljom snijeg se posvuda bijeli
oni ti nemaju drva u svoje sobe da lože.

Vidjet ćeš, sijedi Sveče, ta djeca tebe će dugo
ljubiti nevinom dušom, spominjat več svako,
dok bogata djeca misle o tebi sasvim drugo,
a tebe i dare tvoje zaborave brzo i lako.

Oprosti, dobri Sveče, što sam te ovo več
zaustavio malo na putu kuda se žuriš svima,
znaš, mene u srcu boli jako i peče,
kad neko gladuje, zebe, a drugi previše ima . . .

LJUDI NIZINE

Naši su ljudi ozbiljni i mirni
kao što je mirna nepregledna bačka nizina
u vedre jesenske noći,
kada se na svakom koraku osjeća blagoslov neba
i Božja blizina.

Oni su tako rijetko vesela lica,
i kada se okupe oko tople peći u rane sutone
najrađe pričaju o svojim njivama dugim
u čije crne brazde, ko u valove beskrajnoga mora,
svaka njihova bol utone.

Nikad se glasno ne tuže, ako ih nevolja bije.
Ne traže pomoći, kada ih nenadano nesreća zateče,
iako imaju meku osjetljivu hrvatsku dušu,
koju tako strašno znade zaboljet,
kad je nepravda zapeče . . .

Katkad u noći mirne tambure zaore glasno
i u njihove teške grudi unesu nešto vedrine,
onda im oči ožive vatrom,
iz grla se vine pjesma, koja suze mami,
jer je puna boli i topline.

MOLITVA ZA MLADOG ORAČA

Sad nema sitnog cvijeća u polju,
da zakiti šešir na glavi,
pa da vedra i vesela lica
iz svega grla zapjeva starinsku težačku pjesmu,
koja se nekad u davna vremena
prviput zaorila na ovoj njivi,
kada je njegov praotac zorom
zaorao prvu brazdu uz cvrkut ptica.

Jesen je.

Po blatnoj zemlji izmoreni, mokri
naprežu se mršavi konji, dok njegove drhte ruke
crvene od kiše i vjetra
nesigurno vladaju plugom.

Ispod gustih i vlažnih obrva vire zamagljene oči,
koje kao da u sebi nose
svu tugu prohladnog jesenskog jutra,
koje kao da vječno zavide drugom.

I dok se hladnim jutarnjim zrakom
ko teške glasine iz utrobe pokisle zemlje
dosadnih gavranova kreštavi glasovi lome,
mladi se orač naslonio
na ručicu svog starog pluga
i izustio je ko osuda teške riječi:
Kome ja orem, kome?

Gospodine, daj, da oblaci sivi otplove
u zemlje daleke i strane,
nek ovaj dan ne bude odviše tužan
i da sunce, koje zasine nad izoranom njivom,
razveseli mladog orača,
neka zaboravi na veliku nevolju svoju,
neka zaboravi, da je
još uvijek mnogima dužan . . .

SLIKA RODNOG GRADA U MOJOJ DUŠI

Toga sam vedrog svibanjskog prijepodneva,
a bijah još dijete slabašno i blijedo,
prvi puta u srcu svome
osjetio ljubav prema rodnom gradu,
toga sam dana sliku rodnog mjesta
duboko skrio
u dušu mladu.

I premda su prošle godine mnoge
kako sam napustio svoje rodno mjesto
i premda mi pišu: Ono više nije
veselo i živo, nego da pustoš vlada,
siromaštvo, bijeda,
a ljudi puno pate,
kuće su mnoge sumorne i tihe,
njive su duge bez pjesama glasnih
i bagrem samo
kao prije cvate . . .

ipak . . . ipak ja u duši
stalno nosim sliku svoga rodnog grada,
veselu sliku onog duhovskog prijepodneva,
kada je sve odisalo suncem i pjesmom
koja našu radost u sebi skriva
i ja se čvrsto nadam,
da će u mojem dragom rodnom gradu
opet zasjat sreća u očima ljudi,
u srca se vratit
pjesma naših njiva.

MOJI SE DIVE BOŽANSKOM ČEDU

Mirna božićna noć. U svečanom ruhu snježnom
ko tihi starinski dvori
salaši ponosno stoje.
Beskrajne duge njive bjelinom skrite su nježnom,
grane se savile zemlji
ko da se nečega boje . . .

Prozori sipaju svjetlo na niske ograde bijele,
u sobi prekrita zlatom
kićena sjaji se grana;
oko nje skupljene redom male se dive sele
ovcama sitnim što ih
od tijesta pravila nana.

Na slami u kutu sobe braco je sjeo mali,
darove razgleda svoje,
što mu ih otac dao,
stariji brat je svijeće na grani stao da pali,
pa digao orah je zlatni
što je na zemlju pao.

I dokle na banku staru skriveni cvrčak svira,
uz pratnju tambure glasne
pjesma se božićna ori
božanskom Čedu malom što leži usred pastira
od sreće i ljubavi žarke
kojima lice gori.

Dok snježni bijeli veo biva sve deblji i teži,
a grane zovine sve se
to više naginju, krive,
nebeskom Čedu, koje na tvrdoj slami leži
u našem dragom salašu
skupljeni moji se dive.

USKRSNO JUTRO

Iz malog hrama sred zelenih njiva,
što se tamo sjaji
sav bijel i čist,
jutros je rano
izašao
Krist.

I pošao tiho po njivama rosnim,
pomilovo rukom
makov cvijet i klas
govorio nježno s listom stare vrbe,
topline pun
bio mu je glas.

Ranjenog kosa sa zemlje je digo,
u krvi
bio je sav,
nježno mu crna namjestio krila
i kos je sretan
odletio zdrav.

Kad su s tornja zazvonila zvona
blagoslovio je
čitavi kraj,
lice mu je pri tom
obasjao blijedo
divan neki sjaj.

Vratio se zatim u hram što se vidi
nasred rosnih njiva
sav bijel i čist.
Njive i šume sjale su od sreće,
što ih je jutros rano pohodio Krist.

KAD SAM ZA TOBOM POŠAO

Isuse dragi,
od presretnog dana,
kad sam se u sjenu Tvoga križa skrio,
od dana kada srce Te zavoljelo
prviput ono
strašno me zaboljelo,
prviput tužan i slomljen sam bio . . .

Vidio sam suzu u oku svog oca,
čuo sam braću
natrag su me zvali,
čuo sam majku kako plaćuć moli,
čuo sam kako brat me zvao mali . . .
Plač i jecaj njihov kidali mi srce
i tog sam dana osjetio kako me
srce boli.

U dušu moju uvukla se tuga
i tog sam dana
osjetio kako je teško
napustit iz mladosti druga
i ognjište toplo
ostaviti svoje.

Ipak sam, Isuse, pošao za tobom
i pustio srce,
neka bolno lupa
i neka suza lice rosi,
jer ja sam znao tko za tobom stupa,
mora da ispije i najgorču čašu
i križ svoj
kao Ti da nosi . . .

Otkako sam ognjište napustio svoje,
ostavio sam iz mladosti druga,
i kako srce
Tebe je zavoljelo,
prviput onda strašno me zaboljelo,
prviput u njegov
uvukla se tuga.

U PRATNJI DOBROTE

U mojim se očima sjaji
vedrina proljetnih jutara.
U mojoj je duši mir srebrnih jezera
u kojima se odrazuju bijeli grozdovi
bagremova cvijeta.

Moje je odijelo crno . . .
Crno od rane mladosti.
Ipak je moja mladost: pjesma radosti
zlatnih struna harfe ljubavi.
Sva je moja mladost: bijeli mirisni cvijet,

kojega sunčeve zrake
ne prestaju ljubiti.
Sva je moja mladost
neprekidni zagrljaj Dobrote.

Moje je odijelo crno . . .
Crno od rane mladosti.
Duša je moja vedra
i s pjesmom prolazim dolinom,
kojom me vodi sama Dobrota . . .

Put mi je prepun najljepšeg cvijeća,
iz raskošnog vrta prirode Božje.

LJILJAN IZ DOLINE

Prolazniče dragi, ti se čudiš
što sam tako vedar
na ovom osamljenom putu u dolini.
Čudiš se što sâm prolazim putem,
kojim putnici tako rijetko hodaju
i koji je naporan
za moje slabo tijelo . . .

Ti ne znaš, prolazniče, kuda idem
i tko mene zove.
Ne znaš da ja ne idem sam,
sa mnom je Dobrota.

Moja je duša začula riječi,
tako mile i slatke riječi:
»Pjev se grlice čuo,
ustani ljubezna moja,
golubice moja i dođi,
jer je zima prošla . . .«

Smjesta sam pošao na put,
jer je to bio glas
Ljiljana iz doline.
Brzo, brzo sam pošao njemu.

U sjeni mirisnog Ljiljana iz doline
moja će duša, ta bijela golubica,
zapjevati najljepšu pjesmu,
koja se može pjevati samo
na mekim strunama
harfe ljubavi.

PRIČA VALOVA

Dugi su čempresi šutjeli ko nijemi grobari,
masline stisnute uz kamen
molitve su šaptale pritajenim glasom.
Morem su valovi sitni,
ko hitre srebrne srne prema gorskome vrelu,
jurili kasom.

Noć se spustila tiha. Mjesec je obasjo Mosor
i male luči neba počeo da pali.
Priču neku divnu tajanstvenih bića
priču mora skrivenih dubina
šumjeli su šumom brzi morski vali.

U duši mojoj redale se slike začarena svijeta
nepoznate ruke, što su od koralja svile;
slušao sam pjesmu sreće, tuge skrivene,
neostvarene nade i ljubavi žarke
dubinu plavu što su u se skrile.

Noć je bila nijema, puna mjesečine,
čempresi su šutjeli ko ljudi,
kada ljepotom Božje ljubavi ganuti se skruše.
Hodao sam zamišljen opustjelim žalima
A nisam znao: da li su valovi šumjeli priču
iz morskih dubina, ili povijest jedne
usamljene duše . . .

NEBOM NOVIH MAŠTANJA

ZRNCA BISERJA

I nježno-meko tijelo biserne školjke
Da bol smanji
Uzročnike boli svoje biserom oblaže
Biserom obavija
Pa tako Ti i ja
Pa tako Ti i duša moja — pjesme slaže
Da bi bile boli blaže
Srca moga
Trnom beznadne ljubavi ranjenoga.

Ljudska taština — iz morskih dubina
Vadi i ubija nevine
Biserne školjke skromne, skrivene
Da bi se nizom biserja
Tim sjajem tuđe boli — kitili oholi
Vratovi goli.

Pa nemoj mi i Ti tako tašta biti
Nemoj mi dušu ubiti!
Ko školjke tijelo — duša mi nježna
I zato želim da me niko ne zna.
A ti kad već znaš
Čuvaj tajnu tu
Pa da mi duša — zbog boli što te voli
I nadalje stvara biserje
I pjeva Ti pjesme
Kad Te već javno još ljubiti ne smje.

VIKTORIJA REGIJA

Sred šume je borove jezero smaragdno
Skroz prozirno do na dno.
Labudića dva — tek što ih zora izvila —
Po njemu su plovila.

Labudica labudiću — ploveć mimogred —
Poklonila svoj pogled
Od kojega planu srce žarkim plamenom
Labudiću malenom.

Nijemo je čekao čas labud bijeli
Da bi se opet sreli
Čekajuć je tako, s njom ljubav da dijeli
Pređe vijek cijeli.

Trideset šest hiljada pet stotina dana
Pekla ga ljuta rana,
Ljuta rana koju stvara nada skrhana
Ljubav neuzvrćena.

Stoto ljeto sad se svrši — u cik zore
Leti labud nad more.
Tu otpjeva divnu pjesmu svoju predsmrtnu
I srce mu prepuknu!

Tužnom pjesmom uzbibani morski su vali
Tijelo dočekali,
I od tada se na valovlju nov svijet nija:
Viktorija Regija!

(1949)

JAUK DUŠE

Ponoć je.
Mrtvo mrkli mrak.
U sobi sam sâm u tami,
A vjetar vani ko orkan duše
I fijuče i fijuče jaukom moje duše.

Gdje si sunce?
Toplota tvoja tuđe kraje grije
Gdje mene nije.

Tako to ostati ne može, ne smije
I neće!
Zemlja se oko svoje osi vrtoglavo
Kreće,
I vječnom putanjom svojom
U svemiru okolo sunca kruži.
O zemljo,
Otkad to već traje:
I sunce ti naizmjenice
Grije ove kraje.

Tebe grije . . .
A ipak te golem tare jad!
Pune ti dubine vlastite topline
No bez sunca ništa nisi
I da te ne grije tuđa toplota
Ne bi na tebi bilo života!

To te boli!
I zbog te boli
I Vezuv i Stromboli
I vulkana mnoštvo djelo
Često ti zatrese zgrčeno tijelo
A vrela ti lava razdire grudi!
O zemljo,
Sudbinom svojom smirena budi!
Ti bar imaš svoje vulkane
Pa ti kroz njih i odlane

A sunce te grije
I voli!

Ali ja . . .
Puste sam sreće!
Puno mi srce ljubavi vrele
Ali mi jadno sve većma vene i vene
Jer ne može živjeti bez ljubavi njene
Bez ljubavi drage, oko koje srce moje
Kao oko sunca vije se i kreće
Ali me Ona — tugo moja —
Nikada za nikada
Grijati neće!

I zato
U noći o ponoći
Kad je mrtvo mrkli mrak
Vjetar tako tužno huče i duše
I fijuče i jauče jaukom moje duše.

POD LIPOM MATIJE GUPCA

Tavankute *selo* milo
Na pisku si gnjizdo svilo.
Groblja čuvaš ti prastara
Praslavena i Avara.

Kralj Alberta pismo tvrdi
da si i *grad* bio tvrdi
Srid stolića petnaestoga
Al te zgazi turska noga.

Iznova te ljudi grade
Imaš voćke, vinograde,
Šuma, njiva, trske, trave,
Kraj Krivaje vode plave.

U proliću sav u cviću,
A u jesen pun si roda.
Litnji znoj te k' zimi vodi.
A tvoj »Gubec« k rasonodi.

Za minulih dvades't lita
Razgranata »Gupca« lipa
Kulture ti cvata cvitom
Šireć miris cilim svitom.

(1966)

LUKA STANTIĆ (1908) je usamljeni primjer kvalificiranog radnika u subotičkom kraju na književnom polju. Godine 1936. izdao je prve stihove *Bunjevački podrav sokolima...*, dok je 1945. bio među prvim pjesnicima koji je svojim skromnim zbirkaama pozdravio narodne oslobodioce u Subotici, pjesmama u desetercu *Adio monarhio! Za Prvi maj 1946.* izdaje malu zbirku pjesama *Naprijed drugovi!*, čiji je čist prihod namijenjen za fond zemaljske obnove. Njegova rodoljubiva lirika romantičarskog je zanosa, ali odiše iskrenim pjesničkim težnjama u slobodnom izražavanju najaktualnijih tema vremena. Iako se vrlo rijetko javlja novim ostvarenjima, ni do danas nije prestao u svojim pjesničkim nastojanjima, makar i u krugu svojih sunarodnika na đurđinskim salašima.

PARTIZANIMA

U strašnoj oluji zvjerskoga bijesa
A uz grozni fijuk jezive smrti,
U magli krvi, uz zadah mesa
Urlikaše dušmani da će vas strti . . .

Klali su vas — ostadoste živi
— jer ste jaki kao divi,
Vas su spaljivali — vi ne izgoriste
— jer ste stijena ljubavi čiste,
Vas osljepljivaše — oči su vam bistre,
— i vide od Ohrida do Istre,
Vas su mučili — a vi pjevaste
— jer u budućnost pokoljenja gledaste!

U toj strašnoj ali svetoj mucij, o divi,
Sjaste kao plamen života nam vječita,
U mukama prekaljeni ostaste plamen živi
I kao jedinstva našeg slika rječita!

Ali znajte: sve patnje vaše
— bijahu i patnje naše,
Svaka rana tijela vašeg
— bijaše rana srca našeg!
Sloboda, stremljenja vaših meta
— i nama bijaše sveta,
A pjesma odraz srdaca vaših
— izvor bijaše nada naših!

A slobode i pjesme, eto obasjali su nas zraci
I željni danak rada evo nam sad svita,
Kroz plamen srdaca vaših, o junaci,
Pokazaste nam put velikoga Tita!

NAPRIJED DRUGOVI

Naprijed drugovi i glavu sada gore
Neka teških briga nestanu bore,
Jer ropstvu je kucnuo vječiti kraj
Naprijed, naprijed, osvanuo je Prvi maj!

Naprijed, ta nismo više živo groblje
Niti smo ičije sada potlačeno roblje,
Ta nema više biča ob'jesti koji vlada
Mi smo sada — u zemlji slobode i rada . . .

Naprijed drugovi — kucnuo je naš čas
Naprijed drugovi da odužimo spas,
Naprijed ka obnovi — dužnost nam je sveta
Naprijed ka sreći to neka nam je meta.

Naprijed — to sveti grobovi od nas traže
Samo naprijed — to nam svijest nalaže,
Riječ »naprijed« kao opomena neka služi
Koja nam veli: sa radom Domovini se oduži!

Naprijed — recite, ako tko za smjer pita
Naprijed za Domovinu, za našega Tita,
Naprijed u rad — jer to je naša dika
Naprijed ka sreći svih trudbenika . . .

I kliknimo gromko, snažno, cijelom svijetu:
Slobode zlatne došli su dani
Mi nismo robovi okovani!

JAKOV KOPILOVIĆ (1918) je tek poslije dugogodišnje i mukotrpane borbe za životni opstanak od najranije mladosti ušao u krug inteligencije bunjevačkih Hrvata u Subotici. Rođen u siromašnoj obitelji nadničara nije imao materijalne uvjete da upotpuni svoje obrazovanje, te se probijao kroz život na različite načine: kao radnik, tramvajski kondukter, činovnik, korektor, samo da bi ostvario svoj mladački ideal — temeljnog intelektualnog osposobljavanja na filozofskom fakultetu. Kao profesor književnosti bio je na različitim dužnostima, danas je upravitelj Gradske biblioteke u Subotici.

Propjevao je još u najranijim omladinskim godinama, ali mu je prvi ciklus pjesama objavljen u Subotičkoj »Danici« 1937. i otada je ostao nepokolebljivo vjeran svom pjesničkom pozivu kojim se tijekom trideset proteklih godina trajno afirmirao među hrvatskim pjesnicima svoje generacije. O tome najočitije govore njegove brojne zbirke koje su mu do danas tiskane. Već je zapaženo da se njegova poezija odlikuje neposrednošću i jednostavnošću, ali i stvaralačkom ustrajnošću da se književna baština bunjevačkih Hrvata obogati pjesničkim porukama u svijetu žitorodnih polja i životnog obilja, što nije mala zadaća za pjesnika koji je izrastao na skromnoj tradiciji zavičajnog podneblja.

Po svojim lirskim preokupacijama Kopilović je tematski neograničen i u estetskoj evoluciji sve produbljeniji umjetničkom transpozicijom zavičajnih i autobiografskih motiva, koji vjerno dočaravaju povijesnu tragediju etničkog kolektiva bačkih Hrvata u borbi za nacionalnu ravnopravnost i slobodu, kao i nemilu pjesnikovu kob da se odupre zaboravljanju:

*Ja sam tri puta mrtav,
tri puta sahranjen mržnji na dno.*

(Zaboravljeni)

Zbirke pjesama:

Daleko od zavičaja, Zagreb, 1944.

Tisuću i jedna noć, Subotica, 1946.

Soneti, Subotica, 1953.

U dolu jablan, Subotica, 1964.

Radosti, Subotica, 1966.

Sjeverna jesen, Subotica, 1967.

Medaljoni, Subotica, 1967.

Njiva patnje, Subotica, 1968.

Žedan đeram, Subotica, 1968.

ZBOGOM, DRAGA ZEMLJO ...

Zbogom, draga zemljo, o kolijevko moja,
zbogom, kućo stara, sretni mili kute!
Zbogom, puste staze, zlatom obasute
Subotico, zbogom, slatka majko moja!

Ja polazim. »Kamo?« pitaju me ljudi.
»Zar ti nije žao lijepe bačke grude?
Zar će druga zemlja da ti bolja bude?«
Šutim. Al' se moje razdirale grudi.

Bačko zlatno klasje othrani me mlada
k'o veselo ptiče, što njivama pjeva,
bunjevačko nebo, što munjama sijeva,
naviklo je sina da se uvijek nada.

Oprosti mi, zemljo, što sad moram poći,
oprosti mi, majko, gorke suze svoje.
Ali vjeruj, dok je žive duše moje,
s vijencem bijelih ruža slavno ću ti doći.

Zbogom, draga zemljo, o kolijevko moja,
zbogom, kućo stara, sretni mili kute!
Zbogom, puste staze, zlatom obasute,
Subotico, zbogom, slatka majko moja!

NA RASTANKU

Vlak se polako kreće. Ljudi se sklanjaju s perona.
U meni se stisnulo srce, i misao svaka mi stala;
uzdasi ranjenih grudi jeknuli su k'o sila zvona,
majka me zagrlila čvrsto i gorko je zaplakala.

I ja se otrgoh tada iz svetih majčinih ruku
nesvjesno, možda u hitnji da ih se nisam tako,
vlak je odmic'o sve brže u jednom magičnom luku,
kad joj je posljednja kretnja nestala u smrtnom muku.

Još samo tornjeve vidim. Varoš je ostala za nama
ovita zelenim sagom i zlatnim đerdanom žita.
Sitne kućice bijele naliče na stada sita,

što su u divnom redu polijegala pa mirno leže.
Suze mi polako teku. Još žalosnu vidim majku,
a drage poznate ravni k'o plave vizije bježe.

U OČEVOM DOMU

Tako je lijep život u malom očinskom kutu,
gdje nema ničega mnogo, a ipak je svega dosta;
i s večeri, kad vidim oca — još glavu mu obasutu
sijedim vlasima . . . Ah srebra, što svetom riznicom
posta.

K'o skupi dragulj ja gledam te vlasi, te oči, to lice . . .
I čini mi se da mi tako mile, i da ih neću moći
ostavit samo za trenut. Ah! A one će k'o prve ljubičice
sasvim opasti. I neće ih biti . . . s njima će život proći.

»Miran, sasvim miran život« — govorio je često nama —
»više vrijedi, djeco, od zlata, od srebra i od svile . . .«
Ne znam, zašto sam sjetan. Zima je. Snijegom je
zavijena slama.
U avliji otac radi . . . Još čujem mu cilik pile.

ČUTURA SNOVA

Čamovinu noći
rastočio
cvrčak jutra.

Koče se čvoruge vrhova.

Vlažne rukave
cijedi zelen dan.

Izatkan san
u sagu trave.

Pune su čuture snova.

ZVIJEZDE

Nebo, modri veo preko lica zemlje nasmijane,
veo, kroz koji proviruju zlatne zvijezde, ko oči.
O oči zlatne, što žudnjom krasite moje dane . . .
oči začarane,
oči nasmijane!

U vama gori tisuću kandila, tisuću mojih nada.
Vaš sjaj je mekana svila preko vesela lica . . .
I ja ništa ne vidim . . . samo bljesak zlatnih bubica,
bljesak tisuću kandila . . .
tisuću mojih nada.

MLADOST
NA TRAMVAJSKIM KOLIMA
(1937—1941)

*

O zbogom djetinjstvo u nepovrat ode
veselo gledanje, nebriga i šala,
nevine radosti igre i slobode
za koranicu kruha i zov ideala.

I tako se naša rasplinula družba
i svaki na svoju pošao je stranu;
za zvon srebrnjaka čekala nas služba
prodaja djetinjstva za zaradu sramnu.

Brojkama su moje žigosali čelo.
»Trideset i drugi« bilo mi je ime.
U grudima srce tuži neveselo,

slagalo je tajno stihove i rime.
Pod kapom je peklo mlado tjeme vrelo,
što postadoh sluga i nesretnik time.

*

TISUĆU I JEDNA NOĆ

*

I kad opet budem sam, ko prošlog dana,
i kad svoje knjige zaključim, ja sjedim.
Zamislim se . . . sumnja samo ljudstvu znana
u lice se moje uvlači, i blijedim.

O, pred mnogo, mnogo godina sam tako
u očinskoj kući u svom zavičaju
dočekaao zoru. List majski je plako,
po kući je bilo već po običaju.

Nikom nisam reko da sam ove noći
ko vizija, plave ljubio daljine,
nitko nije znao da sam u samoći
sitne zlatne zvijezde skidao s visine.

Ah te divne noći! Jorgovan bez daha
pred prozorom mojim, ukočen od zore.
Cvjetovi su sa mnom pili zlatnog praha
mjeseca krčmara iz pehara od kore.

Ko biser, što samo majska zora toči,
slatka želja moje protkala je grudi,
i srebrna suza dotakla je oči.
A tamo daleko . . . zvali su me trudi.

Nauka ko kruna niz godina tkana
od životnih niti djeteta i roba,
u amanet moga djetinjstva je dana
i ona me prati kroz život do groba.

*

PJESMA

U dnevniku mojih uspomena
minula mladost sniva
u dubini vena
i u sjeni
iva.
Kuda je pošla? . . .
Ne znam. Mutnih zjena
za njom je jesen došla,
kroz simfoniju mojih uspomena.

Radosti . . . !
Hoćeš li se ikada vratiti
iz naše minule mladosti?

Mir . . . jesenje lišće šušti: nikada, nikada! . .
A mi prolazimo poljanama
i slušamo lišće suho;
a ono plače za nama
u ovo doba gluho.

Da povratka nikome nema, ja nisam znao.
San je suznoj zjeni;
usud je svima dao
kao meni
mladost,
što naglo teče
i proždire sreću k'o hijena.
A kroz simfoniju svako veče
pokriva nebo zvijezdama uspomena.

KADA PIJEM

Kad vino pijem
i noćima bdijem,
to iz mrtvih opet moj se otac budi.

I naše se duše
na dnu čaše združe,
a za stolom samo mene vide ljudi.

On me vodi kući.
Kad ne mogu ići,
čeka, dok mi žena ne otvori vrata.

Onda ode zbogom.
Kad ću i ja s tobom?
Bez glasa u tami izgubi se — Tata.

NA GOZBU

Na gozbu tijela
zove me
žena.
U časti bijela,
u strasti
crvena.

Gore joj zjene,
plamte.
Sažet ćeš mene,
o ženo,
znam te.

Još prije rođenja
mi smo se sreli
u strastima vrenja
neveseli, je li? . . .

Trpeze naše puste su sada,
prazne su čaše;
a ruke naše
pružaju čvrste
požudne prste.
I jedno srce na zemlju pada.

U BRAZDI ROĐEN

U hladu pod krstinama
zemlji me je poklonila nana,
mala brazda zlatna —
moja majka.

Od tada rosa na mene pada
i slana,
i snijeg
posipa brijeg mojih briga.

Tako je majka, Marija mala,
onih srpanjskih dana,
s kukom u ruci,
s rukom na klasu,
što daje kruh;
tako je rodila nana
sinčića svog,
Jašu.

U nadnici,
na salašu.
O, nadničari sveti . . . !
Moj oče,
i majko mala,
slava vam . . .
I hvala!

ZABORAVLJENI

Ja sam tri puta mrtav,
tri puta sahranjen mržnji na dno.
Tri puta zaboravljen,
tri puta,
tri puta na pola puta do smrti.

Ja znam svoj grob,
i svoj pogreb.

Svaki dan se budim u život.
Brazde me dozivlju,
a ja nisam živ.

MI TRAŽIMO SEBE ...

Mi tražimo sebe,
mi tražimo sebe
uzalud.

Kad nešto ne znamo,
kao što ne znamo sebe,
pitajmo djecu
ulice
u veseloj igri sunčanoj.

Ona će otkriti srce,
i srećom zjenica svojih
obasjati put
u ljubav.

JABLANI ...

I ove godine vi ste
za glavu više,
i tiši.
Zeleno lišće šumi vam slavu.

Visoko ...
nebesku kapicu plavu
navlači veseo list.
Vidik je beskrajan
i čist,
i sjajan.

Pogledi zeleni plove,
u snove.
I svaki pogled nekog zove,
zove.

AKO SI ...

Ako skrila se u zelene trave
ako si postala trava,
venut ćeš kad jesen dođe.

Skupi nebeske visine plave
u njedra svojih želja
i čekaj prvu zvijezdu,
kad prođe
u beskrajnom padanju.

I ti se daruj snu
i valu krvi
i nadanju,
ako nisi zelena trava.

Ako si skrila se među zvijezde,
ako si postala zvijezda,
sjat ćeš neznana
u visinama.

A zašto sve to,
kad je najljepše biti
ČOVJEK,
i ništa više.

MISLIO SAM ...

Mislio sam da si moja,
da si bila samo moja.
A sad vidim moja nisi,
kao i dim
ti si.

Što se više nebu diže,
na krilima vjetra pline.
Sad uzalud srce moje
za oblakom dima gine.

JESEN U GOSTIONICI

Za svakim stolom
sjedi jesen,
i ja,
sa svojim bolom.

I žute čaše
prelivene —
studene zvijezde ispod svoda.

Obalom crnom bijele pjene,
i starost lista
gleda s poda.

ANTE SEKULIĆ (1920) potječe iz seljačke obitelji, iz Tavankuta kraj Subotice. Rano ostavši bez roditelja bavi se i poljodjelstvom i učenjem u gimnaziji da bi se kasnije teška srca odvojio trajno od svojih nizina radi studija na Zagrebačkom sveučilištu, gdje je poslije diplomiranja 1946. godine doktorirao na osnovi teze iz hrvatskog jezika *Govor bačkih Bunjevaca* 1947. Najviše je radio kao profesor gimnazije u različitim mjestima, dok je danas profesor Više pedagoške škole u Rijeci. Uz nastavni rad, Sekulić se ozbiljnije posvetio i znanstvenom radu iz književnosti, pišući kritike i eseje, kao i posebne studije iz povijesti književnosti bačkih Hrvata.

Sekulićev pjesnički opus nije većih razmjera, nije ni po formalnim značajkama njegova poezija nova, ali je zato njegova individualnost umjetnički nepatvorena. Rodno tle pjesnika je sraslo s čitavim njegovim bićem, najintimnije snujući s brazdama pod očima mjesečevih suza, stražari dušom mjesto sedam posječenih jablanova oko salaša. Otuda blagi elegični tonovi za plodnim ravnicama i zlatnim klasovima života, ali i tragičan bol za izgubljenom majkom i svojom braćom.

Sa zavičajnom tematikom Sekulić često neosjetno prepleće svoju religioznu idejnu preokupaciju s kršćanskom kozmičkom eshatologijom, u kojoj nalazi svoje trajno smirenje i opravdanje za ništavnost tjelesnog svijeta. Ipak se ne bi moglo ustvrditi da je pjesnik ostao u okvirima apologetskih religioznih nazora, koji su karakteristični za njegov početni pjesnički razvoj. Posljednja zbirka pjesama to očito potvrđuje. Pjesnikovo sunce novih dana i novih nadanja nije pogašeno.

Zbirke pjesama:

San nizine, Subotica, 1941.

Zvona bjeline, Subotica, 1946.

Vijenac uspomena, Zagreb, 1968.

DOK JESENSKE KIŠE PADAJU

Zaplakale su duge jesenske kiše
pod prozorom mojim.
Jesen prolazi preko pustih polja
i nosi snove lijepe na hladnim,
drhtavim rukama svojim.

Dok sumrak biva sve gušći
i salaše obavija tama,
sa seoskog tornja daleko
večernja zvona zvone . . .
Na njivama su brazde
meke i crne,
a zemlja hladna.

Sjedim i mislim . . .

Misli su moje tako vedre i lijepe
iskrenih želja i nada prepune su one;
mlado mi srce pjeva i moli,
premda duge kiše padaju
na uzorane brazde ove.

O, kako je lijepo voljeti njive i slušati pjesmu o dolu,
ljubiti istinsku braću — koja se ljudi zovu!

Noć je . . .
Tiho
suze vrele padaju,
ali srce i duša
ipak
pjevaju!

ZOV SINA NIZINE

Kao živi plamen i nada daleka
izgara me čuvstvo radosti i sreće
na njivama dragim dozrelo je žito,
procvali su ljiljani poljski
i sitno cvijeće . . .

O, danas klasovi nisu sumorni,
premda su moje ruke i sad zamazane
i konji moji umorni . . . !

Godine su mnoge prolazile u daljine plave,
a ja sam molio nebo i oblake
da siđu u dolove,
jer je zemlja tvrda, a konji moji,
crni i umorni — tužno prigiblju glave.

Večeri svake uzdišu kukuruzi
za kapljom noćne kiše;
večeri svaki plakao sam dugo,
jer njive drage neću vidjet više.

Osamljen prolazim stazom
i mislim o ljepotama,
koje se rađaju negdje daleko
u sjaju večernjih boja,
dok na mekim rukama Dobrote
već davno počiva
sva tuga i mladost moja.

I ova večer proći će kraj mene
i šumjet će cvijeće, kukuruz i žito, —
a život je takav, takova je sreća,
te u svijet moram poći i saznati isto
da sve samo jednom cvjeta —
i polako vene.

Još dok umre samo koji dan i noć,
— kao što biva uvijek —
O, njive drage, šaputat ću: Zbogom!
— Zbogom! —
Možda zauvijek!

NE PITAM

Ne pitam Te, majko,
za kruh isprošen.
Nit za suhe usne,
već za mladi klas
zorom orošen.

Za suze Te Tvoje
noću isplakane
ja ne pitam, majko.
Već za svježe ruže
u bostanu našem
jutros uzabrane.

Da ponesem sobom
ruže procvatane
i poljubim suhe usne;
zjene Tvoje, majko,
noću isplakane.

I da nikad ovu
ne zatajim zemlju
i kruh isprošen.
Da se sjetim uvijek
na klas mladi
zorom orošen.

GOVORIM JOJ

Govorim Ti
obasjan suncem, koje zapada,
možda u suton stradanja
il' u noćima kajanja.

Svejedno.

Od mladosti tek je ostalo:
maleno srce — ranjivo,
od bola često klonulo.

Govorim Ti, sestro,

da ne budeš tužna.

Jer mlado je proljeće stiglo.
(Proljeće možda posljednje.)

Samotna zvona zvone ...

Možda negdje umiru
magle. Magle večernje ...

SJEĆAM SE

Sjećam se ...

u sumrak se prosuo jecaj,
ruke se pružile: umorne,
umorne ...

Davno je bilo ...

neki je dječak vrisnuo,
čežnje je sobom nosio: sumorne,
sumorne ...

U jesen neku

lišće je padalo, šumjelo.
Život je nade kršio: daleke,
daleke ...

Dječak je umro

sam, s tugom u očima,
s ranjenim srcem:
sam, strahovito sam
— sa svojim sumnjama.

ZAPIS O DJEVOJCI KOSE RASPLETENE

Neznanko,
ne reci ništa.

Iziđi samo u noć:
osjetit ćeš miris zemlje
i vidjeti pregršt sjaja,
jecat ćeš pjesmu bolu
i čežnju zagrljaja.

Šuti,
iziđi samo u noć.

Zavoljet ćeš naše ravnice
i razumjeti našu mladost;
pjevat ćeš s nama pjesmu
i podijelit s nama radost . . .

Iziđi samo u noć,
u njen zagrljaj.
I s nama zapjevaj . . .

RAVNICE MOJE

Brazde su noćas usnule,
noćas se zakrijesile zvijezde.

Ruke su djevice sagove vezle,
sagove divne od zelene svile.
Oči su mjesečeve suze lile . . .
Ravnice moje biser su pile.

Ravnice moje,
zašto ste noćas tako tužne?

Kad svjetlom novim ožare se jutra
i novi dani kad nam opet dođu,
i nove nade kad se rode sutra,
kad bude više slobode i sunca:
sazret će klasje . . .
klasje sa ravnica.

Iznad vas noćas, ravnice,
srebrn mjesec biser toči.
Zbogom.
Tihom tugom zalile se oči . . .

(11. srpnja 1942)

OKO SALAŠA

Voljenom stricu

Oko salaša
sedam jablanova.
Na straži.

Znam,
nemirno ih oko
tvoje
— traži.

Još se i danas
rado sjećam:
brižna ih nekoć
posadila ruka tvoja
uz kaplje
dnevnog znoja.

Posjekli su drva.
S njima se izgubilo
— sve.
I tvoja misao:
posljednja i prva.

ZABORAVLJENA MLADOST

Kad su jablani svu noć šumjeli,
kad su zrikavci pjevali:
u noći.

Srela se naša srca, dvije naše duše.
Bez velikih riječi, bez tepanja,
Bez pjesme i bez zagrljaja.

U noći:

 kad se sjećanje tugom prosulo,
 kad je klasje suzu točilo.

Srela se dva bića, progovorile su dvije mladosti.
S nama su progovorile latice ruža,
 ljiljani i naša tuga.

Pošli smo u noć . . .

 Za nama se pušile večernje magle.
 Na toplom krilu ravni salaši su snivali.
 Tek negdje su psi lajali.

Tišina.

JEDNOSTAVNA PRIČA SVOME SINU

 Pomalo pada kiša. Jesenska.
Sumornost je zaplakala.

 Ali ja bih Ti, sine moj, baš u ovakvim
tihim predvečerjima htio pričati lijepe priče.
Bajke.

 Tepao bih ti o suncima koja nisu
u meni pogašena: o svjetlu novih dana,
o novim nadama i vjerovanjima.

 Jer dok mi sjediš u krilu milovanja,
ne može ni sumorno nebo stegnuti
tužnim okvirima moje misli.

Prožima me osjećaj, da sam doduše
ovdje sam, ali da u dnu mene i oko mene
zrači Tvoja prisutnost.

Ne, nisam sam. Jer — volim Te,
sine; vezan sam uz Tebe, s Tobom.

Da si ovdje — pričao bih ti bajku,
otužnu priču jednog života . . .

Ti si me to davno molio . . .

(Ulomak)

PAVAO BAČIĆ (1921) je među rijetkim Subotičanima koji je završio više muzičko obrazovanje u Zagrebu, pa ipak on je i kao nastavnik glazbe stekao ugled svestrano angažiranog kulturnog i književnog radnika u Subotici.

U književnom životu rodnog grada javio se novelama u brojnim listovima i časopisima. Napisao je više dječjih igrokaza koji se s uspjehom izvode u mnogim gradovima Jugoslavije. Njegova komedija *Salašari, silom varošani* također je imala vidnog uspjeha na domaćoj sceni. Za svoja kazališna djela sam je napisao scensku glazbu.

Od 1963. Bačić je u tijeku više godina objavio u »Subotičkim novinama« preko dvjesta epigrama, koji su imali znatnog odjeka u kulturnoj javnosti grada, dok je u književnim krugovima od pojedinih urednika negiran i neprihvaćen zbog svojih oštrih žaoka na nesatiričnu atmosferu u redakcijama književnih časopisa. Takav odnos prema Bačiću kao smjelom satiričaru možemo donekle objasniti već poznatom istinom da »satira nikada neće položiti ispit, jer u žiriju sjede njezini objekti«. S druge strane Bačić kao mnogostruko angažirani epigramatičar nikada ne ostvaruje lirske efekte jednakog umjetničkog intenziteta, jer aktualnu motiviku oblikuje različitim lirskim postupkom, novom kompozicionom strukturom i primjerenom stilskom konciznošću.

Zbirke epigrama:

Mozaik (četvorica), Subotica, 1967.

Stihovna satira, Subotica, 1968.

Oštro pero od gume, Subotica, 1969.

OŠTRO PERO

Satiričaru treba penkalu
od gume praviti,
ili mu gumom leđa poravnati.
Vidjet ćeš, mekše će pisati,
pero il' leđa će mu se saviti.

NEDONOŠČE U INKUBATORU

Neki naši časopisi su djeca
rođena prije vremena.
Zato ih drže u inkubatorima.
Leže po magacinima
ukalupljeni, upakovani,
vatirani.
Slabo čitani (nije važno),
glavno da su dotirani.

LJUBAV NA KOŽI

Ljubavnik svoju ljubav
u srcu čuva.
Materijalist u džep je sprema,
gurman kroz stomak je gleda,

tetoviran čovjek
djevojku svoju voli,
on je sa sobom nosi
jer kožu svoju ne da.

ZUBI

Sitan, mali čovjek
radio je mnogo ...
Nije imao zube,
gristi nije mog'o ...
Ali,
kad mu Socijalni zavod
zube stavio,
sve je i svakog grizao ...
Državne zube sad je imao ...

GLAVNO JE DODATAK

Magarac napustio posao,
ode za pjevača.
Na kraju svake strofe,
pjevao je: Je-je-je!
Kod ugovora stoji podatak:
Glavnom pjevaču pripada
najveći umjetnički dodatak.

IKAR KOJI NE PADA

Bio jedan čovjek, pošteno radio.
U životu ništa nije uspio.
Jednog dana, ruke je savio,
laktove svoje zašiljio,

međ' bogove odletio.
U meku fotelju je sjeo,
i onda glasno povikao:
O, Ikaru, budalo!
Od voska krila si pravio,
zato si pao,
laktovima ja sam bolje upravljao.

MAGAREĆA FILOZOFIJA

Teško je, razmišlja magarac,
al' na drugom svijetu,
bit će mi lakše i ljepše.
Poslije smrti su ga oderali,
kožu mu na bubanj navukli,
i kao za života,
opet ga po koži tukli.

OŠTAR KRITIČAR

Kritike za sjednice piše,
na glas ih pročita,
zatim uzme gumicu,
pa lijepo sve izbriše.
Poslije toga
on slobodno diše.

ISTINA U KORPI ZA SMEĆE

Ja ne pjevam o princezama
i zvijezdama.
Ne uzdišem, ne plačem,
Ljubavlju se ne razmećem.
No, ako pjesme satirične
u korpu za smeće bacite,
pazite!
Korpa je od vinove loze načinjena,
grozd će izrasti,
ljudi će ga iscijediti,
vino popiti.
Svijet će sve doznati.
»U cara Trajana kozje uši.«
Istinu nitko neće sakriti.

SEKRETARICA

Miš dogurao do položaja šefa.
On odabere lijepu mačkicu
za sekretaricu.
Budalasti moj ćelavko, —
reče ženica-mišica, —
Ti ćeš biti slijedeći šef,
kojeg će da proguta sekretarica.

PONOSAN BUDI

Glavu sagni dolje,
ponizno gledaj gore.
Hodaj uspravno,
al' povijenih leđa,
jer kičma savijena u luku
je strijela koja nikog ne bode,
i ne vrijeđa.

LAZAR MERKOVIC (1926) je prvi poratni hrvatski pjesnik Subotice u kojoj je prekinuo svoje školovanje i svoju mladost, jer je kao sedamnaestogodišnjak uhapšen i osuđen zbog aktivne suradnje u narodnooslobodilačkom pokretu. Kao zatočenik promijenio je desetak logora da bi završio u najzloglasnijem koncentracionom lageru — Dachau. Poslije oslobođenja nastavio je školovanje, a već 1946. počeo se baviti novinarstvom. Bio je novinar »Slobodne Vojvodine« u Novom Sadu tri godine. U Beograd prelazi 1949. kao novinar Radio-Beograda i Radio-Jugoslavije, gdje radi do 1955, kada se vraća u Suboticu i pokreće književni časopis »Rukovet« 1. svibnja 1955. Bio je njegov glavni urednik do 1960.

Književnošću se bavi od 1947. kada je objavio svoje prve pjesme u beogradskom časopisu »Mladost«. Od toga se vremena javio u više desetina listova i časopisa originalnim pjesničkim i proznim prilogama, kao i brojnim prijevodima s mađarskog jezika. Kao dugogodišnji urednik »Rukoveti« djelovao je podsticajno na novu generaciju hrvatskih pjesnika, kao što su: Jakov Orčić, Ivan Pančić, Ante Zolnaić i drugi.

Skoro desetogodišnja odsutnost Lazara Merkovića izvan okvira Subotice ubrzala je proces njegova pjesničkog sazrijevanja. Doduše, Merković je svoju poetsku strukturu najčešće izražavao u klasičnoj sonetnoj formi, ali nije podlegao krajnostima formalističke egzibicije. Naprotiv, on je i u strogim metričkim shemama, kao npr. u sonetnom ciklusu *Između dva kamena*, oblikovao senzibilitet modernog čovjeka, ostvarujući estetske vrednote u vlastitom pjesničkom izrastanju. Na monološkoj tehnici izgradio je brojne pjesme u ispovjednom tonu, na liniji duhovnog opiranja »praznini čiji je sadržaj besmislen pa ipak stvaran«.

Zbirke pjesama:

Odbljesci, Subotica, 1952.

Između dva pola, Subotica, 1957.

KROZ OLUJU

Još sunce
nije popilo
kapi rose
jutrošnje,
sa lišća,
sa trave,
a ledeni mlaz kiše
briše
zelene krošnje
k'o lelujave glave.
U šumi oluja
buja —
zalazi u džbunje.
Oblaci mršte
nebo vrh šume:
plaze munje,
po svodu pršte
rojevi varnica.
Sami smo,
s plamenom srca.
Djevojko,
volim te više
kad tvoje oko
kroz kiše
pokupi sve iskre
svjetlaca.
Djevojko,
snažnije se volimo

kad oluja
jače narasta,
kad skupa gazimo
preko oprljenog iverja
pologlog hrasta
u susret pobjednog vrhunca
sunca.

TREPTAJ

Skroman sam,
i ne treba mi više:
dosta mi je, osjećam,
ako uhvatim odbljesak
tvog tamnog oka,
pa da zatreperim
kao nemirna voda
duboka.

RAVNICA

Nemušto zlato probudi ševu
Skrivenim žuborom u klasu —
Lahor pribije modre obraze
Različka o crvene latice.

Raznježena livada razvije
Barjak bezbrižnih nadanja —
Poteče trava sjajem daljina
A rosa obuče rumenu košulju zore.

Bestidno zamiriše sjećanje
U grozdu bagremove bjeline
I glasno orosi pjenu zvuka.

Osamljena jabuka ponudi
Nevinost kristalnoj lakoći —
U zjeni ševe zablista sunce.

OLUJA

Trska je na koljenima molila vjetar
Da joj vrati zelene pletenice
Zaboravljene usred poljubaca
U jednom vječno mladom proljeću.

U svom zvučnom lutanju vjetar se
Bijesno spotakao na prstima sunca
I namjerno zaboravio preživjeli
Krik njene razgolićene ljubavi.

Iz vode su izrasli mrki zvuci —
(Trube uvijek nadvladaju stihiju
I podižu pjesmu za žrtvu Svjetlosti!)

Jablan je dohvatio oblak mačem,
I smirene pustio korijenje u zrcalo
Položeno na koljena slomljene trske.

RT

Razočarana obala je pokušala
Jednom rukom da dohvati more,
Ali su nataložena stoljeća
Otkinula brijegu i drugi dlan.

Trup je ipak ostao vjeran sebi —
Namrštio je vjeđe na sunce
I plamenim jezikom udario
Pjenušavu postojbinu klizavih riba.

Voda je riknula ključalim bolom
I u kalu odvojila meso od kostiju,
Ali je ipak udavila nasilnika.

Od tada plećata planina samotno
Čami zagledana u Ocean, u želji
Da dohvati svoje oduzete ruke . . .

ODBLJESAK

I

Otkotrljalo se pločnikom iverje moje sreće
i suludo ugnijezdilo u strogo zatvorenoj
elipsi koja je nebo uokvirila tugom.
Ja sam pomislio da je niklo prekrasno cvijeće,
čiji su pupoljci umorno sveli u zagonetnoj
granici jave i sna tvojim izrovanim trbuhom
pisaći stroj je otkucao ljubav bačenu u lice
čitavom svijetu — u ovom ponoćnom času mene vole
samo oslobođene utvare i raspojasane vještice.

II

Uostalom, sasvim je svejedno da li će elegantne trole,
sutra nagovijestiti jutro na okrugloj površini,
ili će se u ogromnom atomu sunca osloboditi
nuklearna
energija u visini
koja nije visina.
U dubini
koja nije dubina.
U sreći koja nikada nije linearna,
u jauku koji je nekim čudom postao vertikaln,
u pjesmi koja je iznenada postala komad bola,
u praznini čiji je sadržaj besmislen pa ipak stvaran.

TORZO

Bestjelesne ruke
Zarivene u bol,
Razapele su žicu
Od suza do zvijezda
Za bijeli slavluk.
Presječena je vrpca
Jutra koje nosi
Trijumf u stopama
I ja sam postao
Začuđena školjka
Na obali mora
Stišanog u strah.
Uzalud!
Pjesma je ostala da visi
Negdje između mene i neba
I nisam mogao
Da je dohvatim.

IZA TEBE

Žive u nama gradovi i cijeli svjetovi —
njihovim ulicama prolaze mnogi ljudi.
Netko nam ostavi muklu prazninu u pogledu,
netko tupe odjeke na pločniku,
a netko slučajno bačene riječi.

SAM POD ZVIJEZDAMA

Gizi

ODAVNO znam da hodam pod zvijezdama — naučili
su me preci!
Ponekad ih zaboravim, te mi se učini da odsjaj
sutona krasi

Osamljene stope moje, što su ostale rasijane tvojim
stazama,
Moj jedini živote. Samoća suho izvire iz svih rasutih
stvari ...
O, ja sam već odavno naučio da hodam sam pod
zvijezdama ...

DALEKO je odsjaj zvjezdani, daleko, dalje nego
nedohvat;
A znam: i ti ga kriješ povrh trepavica ako se zjenice
zrak
Smrska o tamni kristal bola. (U daljini ponoćni sat! ...)
I kroz mrak: kazaljke sklopljene ko ruke nad tvojim
očima ...
O, noći, tamna — o crni kristal bola smrskan je
zjenice zrak ...

MAGLA, samo ta decembarska magla iz koje izviru
cvjetovi krvi,
I ludilo izbezumljenih urlika alkoholičara utopljenih
u sebe ...
Ako se u praskozorje na slijepim kolosijecima
kolodvora prvi
Vlak otisne tračnicama želja, vjeruj, bit će tad svjetla
i za tebe.
Bit će svjetla jer se i sunce ponekad bolno rađa
u sopstvenoj krvi.

TUŽAN promičem ispod ovog bezumno rasutog
zvjezdanog kolopleta.
Noć je podmuklo oborila tišinu na oba moja ramena;
O, noći tamna, ta i tebe su prognali sa ovog svijeta,
Zločinom, psovka, prokletstvom, titrajem
izdajničkog plamena,
O, noći tamna, ta nas su oboje prognali sa ovoga
svijeta ...
O, NOĆI, VOLJENA NOĆI, ja sam već odavno naučio
da hodam sam pod zvijezdama ...

IZMEĐU DVA KAMENA

I

Probudi sivu, okamenjenu lavinu govora
Što promuklo stenje ispod stopala tvoga
Odavno otvrdlog od gromadnih kvadrata
Tvoje dvadesetičetirisatne preduge tuge

Povijene na koljenima nad ovom našom močvarom,
Gdje se i najblistavija sazviježđa
Survavaju u sluzavu žabokrečinu
Poput suza izgubljenih u fijuku oluje.

Potom podigni riječ nerečenu na prste,
Obrni na vrhu nokta tvoj malovelik svijet
Uhvaćen koordinatama između dva pola,

Između dva kamena, između dva bijela bola,
Između dva zaborava, između dva praštanja,
Između dva tvoja prava i posljednja neba.

II

I spazit ćeš tad: prsti su nemušti govor,
U njima svjetovi umiru tiho, bez glasa,
Ostaje tek pepeo tuge vjerno da čuva ranu
Gdje je maloprije pekla žeravica u mesu;

I osjetit ćeš da si i sam odjednom razapet
Između dva golema siva, mlinska kamena,
I da te ta dva kamena kameno melju
A nemoćan si da učiniš i jedan korak,

Jer između kamenja je jedino tvoj svijet,
I ništa ne može da ti ga bilo kako vrati,
Čak ni bijeg od kamena u drugi život,

Jer živjeti nije uvijek samo ono što znači
Imati svijet svoj u kom si neprikosnoveni
Gospodar i sudac svoga života i svoje smrti.

III

I sam razapet, spazit ćeš oba pola razapeta,
Dva pola što neprimjetno izviru iz praštanja
A uviru šumno, u pomamnim slapovima krvi,
U deltu u kojoj se čudno zrcali zaborav mora;

Tada ćeš ugledati i tvoja dva bjelocrna bola,
Granaju čudnije, krivlje i uzaludnije
Nego li tvoje osmostruko rašljasto korijenje,
Koje ionako krivo poraslo iz muljavog tla hoće

Račvastim rukama da dograbi makar i krajičak
Osunčanog neba sa našeg natmurenog svoda,
Što se nadnio nad tvojom plavom glavom.

Kao najcrnja psovka iskovana u gnjevu osvete
Što u mislima, na glasnicama, na jeziku,
Na zubima, na usnama nemaš ni jedne riječi.

IV

Shvatit ćeš tada uzaludan, uzaludni su:
I kretnja, i poriv, i slijepa žudnja drveta.
Ispred tebe nema nikakvih pravih linija
Koje bi vodile od nečeg viđenog ničem neviđenom.

(Eto na primjer, slučajno: podmukla zvijer
Šunja se kraj rašljastog krivog korijenja,
Hoće da uhvati u letu, možda i tvoju, pticu,
Onda skače i pada u ponor kuda ne doseže vid.)

Shvatit ćeš nigdje ničeg nemaš da tražiš.
Htio si sjećanje okovati gvozdanim okvirom,
Ali nakon svega i sam postaješ svjestan

Da je na koncu za tebe preostalo vrlo malo:
Jadna, zaostala gruda snijega koja se raspada
Pod vrelim udarcima nadirućeg juga . . .

V

I sagnut ćeš se, presaviti i svoju misao,
Te lakom kretnjom da ne uvrijediš samoga sebe
Podići kamen, tvoj prvi i pravi kamen
Sa prvog pola između kojih si razapet bio,

A kada ga podigneš, ugledat ćeš sav modar,
Svoje prvo i pravo posljednje nebo,
A kada na svom nebu potražiš komadić smijeha
Iz njega ti se smrt ceri u lice.

Potom ćeš podići drugi kamen i ugledati
Drugo i pravo posljednje nebo svoje,
A kad i na tom nebu potražiš komadić smijeha

Otkrit ćeš u njemu uzdušastu kućicu
Praznu, probodenu nedužno svinutim
Listom nekog sasvim slučajno izniklog cvijeta.

VI

I prisjetit ćeš se tada: točno, ja sam
Taj cvijet nekada davno posadio u sebi,
I počeo da mrziš i cvijet i sebe;
Htjet ćeš da ga iščupaš iz korijena,

Ali ćeš ubrzo shvatiti da si morao iščupati i sebe,
Jer cvijet je izrastao meko u tvojoj ruci.
I pogledat ćeš tada u obje ruke svoje i spaziti:
Umjesto dva neba držiš samo dva kamena u ruci,

I shvatit ćeš da su ta dva kamena postala tvoje godine,
I da si i sam razapet između vlastitih godina,
Između dva pola, između dva velika bola,

Između,

Između dva maštanja, između dva praštanja,
Između dva zaborava, između dva golema kamena,
Koji su tvoja dva prva i posljednja neba . . .

(marta, 1958)

GLASNA PJESMA

Započeo si sebe,
kao što započinju svi;
između krvavih usana
zario si se u prazninu,
u htijenju da i ti pronađeš
ležište trajno
u ovom prolaznom svijetu
gdje ćeš i ti vječno da prolaziš.
I tako tražeći
trajan trenutak vlastitog trajanja
lagano počinješ da shvaćaš
da sam višeš uzalud;
a tko te čuje kada te ponekad
ne čuje ni rođena savjest,
tko te voli
kada te ne voli
ni misao koju si rodio sam,
tko će ti dati nešto
kada su oko tebe
zatvorene ruke,
tko će ti dati nešto
kada oko tebe
sve ruke traže,
tko će ti dati nešto
kada oko tebe
sve tvoje otmaju tuđe ruke.
Pa ipak neprekidno pokušavaš
da izgradiš nešto vlastitim rukama
(izgradio si i vlastitu sreću,
zgradu krhku,
krhkiju od latice
bilo kojeg najtanjeg cvijeta),
gradiš, a oko tebe se ruše svjetovi,
i smatraš da je najgluplje
u ovom destruktivnom svijetu
htjeti makar i cigle dvije
staviti jednu na drugu,
kao što se sastavljaju,

sklapaju ruke.

I više ne pokušavaš da gradiš,
jer oko tebe se ruši sve i ruši svijet,
ruši se tvoja misao,
ruši se tvoja svijest,
ruši se tvoja zgrada,
krov ti se svaljuje na glavu,
na grudi,
i lomi noge,
lomiš se sam i sav
ali ipak ne dozvoljavaš da se polomi tvoja misao,
ne dozvoljavaš da se oskrnavi tvoje htijenje;
sastavljaš u mislima razbijene atome snage,
sastavljaš u mislima svoje noge,
i stojiš čvrsto,
čvršće nego kad si započeo tražiti mjesto na svijetu,
nadovezuješ ruku o ruku,
uspravljaš polomljene noge,
i podižeš okrvavljenju glavu
prema nebu i nebo dohvaćaš
u mislima sastavljenim rukama,
koje ti kažu da možeš da dohvatiš
i zvijezdu i pjesmu,
koju ćeš pjevati dok glasa bude u grlu tvom.

JAKOV ORČIĆ (1927) pripada poratnoj generaciji hrvatskih pjesnika. Djetinjstvo je proveo u Subotici, gdje je završio Ekonomsku srednju školu; jedno se vrijeme bavio novinarskim radom, zatim je bio službenik do potkraj šezdesetih godina kada trajno prelazi u Zagreb.

Prvi put je objavio stihove u »Hrvatskoj riječi« 1953, a od 1955. stalno surađuje u časopisu »Rukovet«. Međutim, poslije 1960. godine Orčić se više ne javlja pjesničkim prilozima u Subotici.

Moderna ideoafektivna struktura njegove poezije nije se kristalizirala u širinama bačkih ravnica, njenog podzemlja i nadzemlja, on je ostao intimno zapretan u prizemlju sebe da svojom istančanom senzibilnošću i cerebralnošću pronikne zagonetke sna i jave. Ponesen vlastitim protuslovljima Orčić je disciplinirano tragao za paradoksalnim otkrićima, kako sam kaže »jer nisam jedini koji lutajući traži«. Neobični susreti, nenadani sukobi i obrati obogaćuju pjesnikov metaforički potencijal slikovitosti:

*Blago opasan sutonom
dan tiho presvlači koprenu stida
pred bestidnom tamnom noći.*

(Veče)

Zbirka pjesama:
3 × 20, Subotica, 1957.

SUSRET

Izlomljen urlikom vjetar je zajašio
srebrnastoj tišini na leđa —
i njene sam oči našao
u prosutoj prašini sazviježda.

Pogled nije rekao do kraja misao;
grlio me ko talas iz snova
i savladio jedva čujno
ko tihi šum topola.

Sada me jednako te oči zovu;
i kada je kraj mene čaša puna
i kada zaželim san u zoru
u sebi osjetim odbljesak dragulja.

Pobjegao bih da grlim lišće meko
i odgonetnem urlik oluji,
bježao bih negdje daleko
da me ta raskoš ne ljubi.

I ne znam zašto su me,
kada je one noći
izlomljenim urlikom vjetar zajašio
srebrnastoj tišini na leđa,
opile njene izgubljene oči
u prosutoj prašini sazviježda.

JUTROM

I ovoj zori sam zapalio oči
bjelinom vlastitih snova
samo da dani ostanu bez bola
i mlijeko ne prestane teći
dojkama nabreklam od ljubavi.

Za najveće jutro svijeta okačio sam
hod svojih snova
pa razapet nad dubinama otežalim
oslušujem zvonjavu zvona.

GODINE

Stalno odbrajam vrijeme,
Iako sam privezan
Za svoju vječnost.
Od prapočetka
Stežem svoje breme
A ostalo uklapam
U kap znoja.

Klešem dane
(dani su zabodeni
podlo pod nokte!)
Zubima škripeći
Zbog krvave rane
Prolaznosti.

U provaliju survan,
Ja vičem,
Neugašen,
Do iznemoglosti.

NEMIR

Za malo zagrljaja
I rascvjetane boje
Visimo
Na ivicama želja.

Dodirujemo svjetlost
Približavanjima.

I jurimo.

I hod nam
Raste.
U proticanju.

ZAJEDNO

Uporno šume koraci polunesretne tebe
Budiš mi snove.
Ja zaneto ćutim.

O, ne smij se više omeđena noćima.

Modre uvale bude u očima patnju
Sve eksplozije prestaju kod tebe.

O, ne uhodi mi snove neprestano gluvo.

Gluvoće k'o zakovane sjenke
Odjevene mirisom poleglih dodira
U prostranstva su odbrambeno prolitale.

O, ne plači više omeđena noćima.
Uzavreli koraci uporno šume . . .

ZANOS

Ako se rasplačem nad vašim osmjesima,
Smijte se još više,
Jer svaki dan sutonom preklan plače.

Ako se začudim nad vašim suzama,
Još više plačite,
Jer svi koji vole su uplakani.

Ako se izgubim od vaših pogleda,
Vi se ne čudite,
Jer nisam jedini koji lutajući tražim.

Zato bih ovog momenta iz zglobova pomak'o osjećanja
I premjestio vraćanje u ničiji korak,
Pa onda plačimo, plačimo,
Dok se i suze ne nasmiješe.

PONET TALASOM MORA

Jednim pogledom okružio sam se istim vidikom.
U skazaljki vremena zadig'o se osmijeh čežnje
za putom, za ljubavlju, širinom i nezavršetkom
misli začinjene talasom mora.

Iščekivao sam neosjetljive ruke
koje grle od radosti
i plaču zbog straha
jer sam oboren širinom i dubinom
koja gnijezdi ljubav u venama ponosnih obećanja
za draže snove.

Radujem se začuđenim očima!

Jato misli pokrenuto talasom mora.

ODJEK MORA U POZNI SUTON

Na stepeništima nadahnuća
jedno oko još modri spiralom.
Kad se pomjerim,
ometem prašinu zrnastih varnica.
Ako još malo mirujem,
zapepeli se nebo nad ogledalom.

Propuzi onda samo jedan bol dubinom:
to je veće.
I nudi samo jedan lijek:
to je tišina
koja dozlaboga velikom brzinom
osjemeni nabreklo vrijeme:
a to je samoća,
čije oči zagospodare beskrajnom
pučinom ogledala.

ANTE ZOLNAIĆ (1929) se rodio u Subotici. Postupno se izgrađivao od svoje rane mladosti. Radeći kao metalostrugar on je završio večernju Ekonomsku srednju školu u rodnome mjestu gdje je postao službenik jednog izvoznog poduzeća.

Zolnaić je objavio prvu pjesmu u listu JRM »Mornar«, a u »Rukoveti« surađuje od 1955. Piše prozne priloge, bavi se i prevođenjem s mađarskog jezika.

Pojavu »Rukoveti« u subotičkoj sredini svesrdno je prihvatila prva generacija poratnih hrvatskih pjesnika: Merković, Pančić, Orčić i Zolnaić. Tadašnji glavni urednik subotičkog časopisa Lazar Merković poticajno je djelovao na nove pjesnike svojim dragocjenim pjesničkim iskustvom, pomogavši pjesnicima da prevladaju početničku krizu i da se sve ozbiljnije angažiraju u svojoj pjesničkoj misiji.

U prvom ciklusu *Majci od iskona* nalazimo među Zolnaićevim pjesmama lirsku minijaturu *Cilj*, u kojoj pjesnik stvaralački naslućuje smisao svoje poezije u suočavanju s beskonačnošću zavičajnog pejzaža, nedostižnim egzistencijalnim raskršćima i uvijek novim vratima koja samo pjesnik otvara novim ključevima — poezije. I pjesnik je neumorno gradio čitav splet ključeva za tajna vrata života, za goleme i zahrđale kapije dosade što kao olovna mora sputava ljude da svi jednim glasom zapjevaju u ditirambskom raspoloženju nepomućenu životnu radost i otkriju nove putove beskrajnog stvaranja, jer poezija je simbol čovjekovog neprekidnog »traganja«.

Pjesničke zbirke:

3 × 20, Subotica, 1957.

Zov krvi, Subotica, 1962.

OPROSTI

Ima trenutaka kad zaželim
da te gledam nikad neviđenu,
nikad neotkrivenu,
u naslonu stolice,
zaboravio bih tada dodire,
zaboravio bih susrete,
zaboravio bih dane,
zaboravio bih sebe.

Ima trenutaka kad zaželim
da mi se oči zalede u dupljama
u trenutku dok ti miluju lice,
Zaboravio bih tada sav svijet
i ti postala svrha mojih pogleda.

Ima trenutaka kada zaželim
da mi se ruke okamene
na tvojim ramenima,
tada bi postala jedini dodir mojih prstiju.

Ima trenutaka kada zaželim
sve svoje riječi zaboraviti na tvojim usnama,
tada bi ti govorila iz mene,
tada bi ti govorila za mene.

Ima trenutaka kada zaželim
da izgubim sve svoje snove u tvojim noćima,
tada bi moji snovi postali tvoji,
tada bi moje noći čekale zore u tvom naručju.
Oprosti . . .

UPOZORENJE

Ako zavoliš mene
zaboravit ćeš sebe.
Učauri se u svoj zaborav,
izađi kada postaneš leptir,
i drugi zaborave sebe,
da bi zavoljeli tebe.

CILJ

Stopljen u beskonačnost
obećava pejzaže
i raskršća daleka.
Varljivo grli ko žena.
Kad misliš da si ga dosegao,
otvara nova vrata.

ZAPJEVAJMO

Još jednu,
jedinu
moramo zapjevati,
snažnu kao hrast
gorostas,
vječnu
ko mora smijeh.

A krijemo se
iza okatih strepnji
iako stope oblaka samrtnih
već osjećamo na krvi.
Ništa.

Ostat ćemo sa vijugama moždanim
rascvjjetanim u pečurke
od prehiljadugodišnjih smrti bljeđi!
Zašto se igramo žmurke,
kad nad glavama
šiklja uskličnik kao mač?

To boli brdo,
peče pijesak,
zebe led,
opija tugom mak.
Zapjevajmo
kao vrcanje sunca
melodija i takt
nisu nedokučiva tajna.
Koljimo se poljupcima,
neka divlji mirisi
razdraže naša ždrijela
da ljubavlju opašemo
zemljina bedra vrela
i sagorimo u žiži zagrljaja!
Za takav svijet
tu jedinu
moramo zapjevati
neka na hiljadu jezika
progovori naš hor.
Ako ne,
obistinit će se pakao
i đavo
i sudnji dan
i bog!

OBRAČUN

Dosta je bilo svakog smiraja
kukavički gledati
panično lepršanje
zastava sunčevih zalazaka,
i ostavljene mostove
porušene čvornovitim
pjenušanjem vremena.
Dosta je bilo
zaliven olovom dosade
bespomoćno se podavati
zmijskom prikradanju sumraka.
Dosta, jer još nisu pokopani
svi mrtvaci,
vjetar se još sa njima došaptava.
Večeras sam se napio
mjesečevog mlijeka
i primjećujem
kraj mene promiču
plave struje smirenja
i otapaju ledenu šapu
što me je sabila
u modru masu olova do vida.
Valja se nezadrživo
kao smrt
lavina neminovnosti
i osjećam,
sutra će da se rascvjetaju grudi,
napit ću se vina jeseni
da ožive zglobovi zarđali.
Više nikada neću moliti
crveno, pijano lišće:
»Primite me u svoje naručje
nitko me neće prepoznati.«
Večeras kada je polulopta
opijena znojavih hloroformom snova
cijedim iz svojih žila
obračune neodgonetnute
i kratkim postupkom

bacam ih zvijezdama u oči
kao zavađeni ljubavnici
vereničke prstenove.
Napokon su stopala
progovorila batom.
Dojka mjeseca
primamljivo
lebdi nad glavom.

NAD KNJIGOM

Kragujevac, 21. oktobar 1941.

što neće presušiti
do uvira obala.
U njima se
svakog oktobra javlja
lajanja olovozubih pasa,
sa pjenom baruta na žvalama.
Ima stabala
koja i danas
ožiljcima izujedanih grana
tuže za smrskanim cvijetom,
Da zadrhtim crnim svicima jeze,
šiknem jaukom korijenja
zbog izgubljenog lišća,
krikoṃ munje rasporim
mrakom ugojeno nebo
očajanjem zagrlim
plač sunčevog umiranja!?
Jer ima očiju
kojima je najsuznija smrt jesen,
ima očiju u koje su se ulile
krvave rijeke
ima cvjetova sa crnom sjenkom preko behara.

*

Zemlja ključala
virovima neba usađenim u oči,
gutala bijelo paperje
nagoviještenog jutra,
obrtali se horizonti
divljala žetva bezumlja.
Da zaplačem
snagom poslednjeg zagrljaja
oca i sina,
svečanom tugom
u posuđeni kaput
ogrnutog Ciganina,
»Oj Moravom«
prekundačenog radnika,
krvavom himnom rađanja
glasnog govora planina.
Da zanijemim
crvenom tišinom
masovnih grobnica,
nevinošću nad humkama godina
koje pričaju legendu
neuništivog korenja!

U SUTON

Kao teško oporo vino
opija miris ove jeseni.
Posrćem kroz dozrela polja,
a pjevam o proljećima
koja su me mimoišla.
Pjevam o bezmirisnom cvjetanju mojih godina,
i mislim da sam jedini
od onih što se opijaju
od mržnje prema venjenju.
Razmišljam o zimi
koja može da skrene moj put
sa utabane staze.

Jesen je.
Sunce je natočilo zadnje kapi
svoga vina po oblacima.
Vinograde su napustile ptice,
po njima još pjevaju
samo pijanice.
Kao da sam u čeljusti
neke nepojmljive nemani.
Razmak između horizonta
i sutona se sužava.
Neman je progutala okruglu mješinu sunca
pa sada posrće sa mnom . . .
Po vinogradima podvikuju zalutale pijanice . . .
Noć me je uplela
u svoj tamni vez.

TRAGANJA

Daleko će odlutati tvoje oči
ako budu tražile samo nebo,
jer kad zablista u punoj modrini,
razlikuju se po njemu vode noći.
Umorit će se tvoje ruke,
ako budu tražile samo druge
jer razlistat će se zagrljaji
ko poslije umorne duge.
Spotaći će se uporni koraci
kad po bespuću oslonac traže,
svud će se razliti ravne ceste
i raspupoljit putokaze.
Razigrat će se srca ptica
ako u grane proljeće zađe,
obnevidjet će ih behari meki
da završe u groblju latica.
Tek kada orao oblake razdere
na dlanu zemlje zvijezde će nići
sve rijeke, staze i putokazi
bujicom će se tamo sliti.

TI NE ZNAŠ

Ja ne znam,
ali ti dobro znaš
gdje tvoje želje
svijaju svoja gnijezda.
Ja ne znam,
ali ti dobro znaš
gdje je sinula
i blista tvoja zvijezda.
Ja znam,
da bih sve latice proljeća
za haljinu pokupio tebi
i znam gdje bih te našao.
Ti ne znaš,
u nekoj dalekoj zemlji,
gdje nema prinčeva
al ima želja
i ima ostvarenja,
ja vladam
za dobro tebi!

IVAN PANČIĆ (1934) pripada mlađoj generaciji hrvatskih pjesnika; javio se prvim stihovima kao student psihologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Danas radi kao psiholog Opće bolnice u Subotici. Predsjednik je savjeta izdavačkog odjeljenja časopisa »Rukovet«, odnosno njegove biblioteke »Osvit«.

Ivan Pančić je objavljivao svoje početničke pjesme u »Rukovetu« i u beogradskim listovima »Mlada kultura« i »Student«. Već svojim prvim ciklusom pjesama *Buđenje* Pančić se potvrdio kao lirik moderne imaginacije, koja je neobična po svježini pjesničkog izraza i izvornosti motiva iz suvremenog života njegovog zavičaja, njegovih ljudi tako da je svaka njegova nova pjesma otkrovenje jednog stvarnog svijeta, kompleksnog, nedorečenog i malo poznatog u dosadašnjim pjesničkim opservacijama i preokupacijama.

Pančićeva se modernost ne ogleda samo u njegovu neponovljivo slobodnom zahvatu u složenu sirovinu niti u neretoričkim stihovima već u svestranoj lirskoj doživljajnosti svijeta oko sebe, iz kojeg pjesnik ispređa svoja ključna nadahnuća. Bogato ekspresivan izraz popločan je mozaičkim metaforama, koje efektno ispunjuju pjesničke slike i sižeje do poetskih simbola i kada se pjesnik ispovijeda u *Mojem rođenju*, kada ponire u dušu *Salašara*, ili kad otkriva skrovite čari panonskog *Dvorišta*.

Zbirke pjesama:

3 × 20, Subotica, 1957.

Oblak na dlanu, Subotica, 1962.

Grozdovi svetlosti, Bagdala, 1970.

MOJE ROĐENJE

Čekalo me u noći tisuću svijetlih očiju.
Stvari su bile zbijene u krug oko mene,
nijeme, uznemirene. Nosio sam na obrazima
zahuktali strah iz njihovog grla,
ja, rinut iz sebe, izronjen iz valova zemlje.
Oni su imali namjeru prešutne zavjere
koja me svakog trena osvajala sve dublje,
pa svrdlala u meni tamne klance, provalije,
i uništila čak i smisao u pogledu želja.
Ostadoh napušten, bez odjeka, bez vjere,
kao prazn hodnik u beskrajnom Nigdje . . .
Od tada tražim nešto da oživim,
da budem zelena šuma, ili sunce, ili ptica,
ali ne znam gdje će me odnijeti vrijeme?

MAŠTANA

Kad si izašla preda me,
naga i mlada ko rijeka,
usne ti se razvukoše u osmijeh,
a ja stajah opčinjen
od straha i žudnje,
da ne obesvetim pokretom
ovaj trenutak tanane jave.

Ruke se htjele raširiti
da pozdrave tebe,
no ostadoše nijeme, opsjenjene,
noge su htjele kleknuti
no stajale su začarane,
ko da je od njih okačen svemir.

Misli su htjele kroz glasnice
biserje poslati,
no stajahu skamenjene
do posljednje čestice.
Usne su bile od krvi nabujale
kao i tvoje, od muke da slova stvore,
izvijale se ko zmije,
i zbog jedne beskrajne čežnje
tijelo im prešlo u drhtanje.

NEBOM PLOVI KUKURUŽNA

Sav sam od zategnutog pruća,
kraj mene je iskočila iz vjekova
crno sunce, iz njega pada
žuta slama . . .

Iz tame kašlju prozori salaša,
ta pjesma me prati u podzemlja.

Svirat ću ti pod usnama, Đulo,
da ti na prozore izađe duša,
svirat ću da ti na dlanu propišti suza,
svirat ću do jutra . . .

Nebom plovi kukuružna
a tebe nikad i nigdje nema,
prođe već i ova kamena godina,
kiše padaju, prašina mumla . . .

Dûga ti je oko mlakog vrata,
iz očiju sijeva Vojvodina,
lopta dojke propela do zvijezda . . .

Đulo, kupit ću ti karuca
da ti se bekeš trucka,
od mene do mene
i danas i sutra . . .

(Vranče, potegni plug u vrisak planeta . . .)

ŽELJA

Ti si u svakoj travci usna,
Ti si u svakoj krošnji vjetar,
Ti si u svakoj suzi plahost.

Od tebe svuda proljeće zeleni,
Od tebe čovjek ljetinu u sebi kosi,
Od tebe je u očima radost.

SALAŠARU

U početku se skupiš u dim konjskog đubreta
i ne slutiš snagu kojom će se množiti jutra,
u oblačno mrmljanje pijanog čovjeka
kad ječe nedokazana preuređenja svijeta,
nemoć prošlih godina i vlastita škripa zuba.

Isparavaš se kao sunce svemira
kad se pereš od posla i hukćeš čiode na ženu,
ona se uzvrtila oko salaša i nogom keči mačku,
jer danas su tri patke ukradene i kaiš puko na amu . . .

Ti si muška riječ, čvrsto udaren temelj svakog ambara
što je niko iz ovih širina za sva vremena,
ti ceptiš kad jutrom rosa plati dlanove trava,

ti plačeš male plodove zgnječanih grubosti, odricanja,
ti plačeš oznojena leđa svakog bogovetnog dana i
ti plačeš neisplakanu žalost oporih žuljeva
kada ti dođe veče na leđa i brojiš godine sinova,
noseći sijeno u jasle sudrugova: krava, konja i bikova...

Kad se pereš od posla
ti si sunce što se isparava svjetlošću
put svemira ...

PODNE

*

u zagrljaju pucaju grede,
snage se ko sanduci bacaju na hrpe,
u šljunak varniče ...

Mi smo obični, crni mravi, imamo zenice,
možemo se uhvatiti za ruke ili mrsiti lišće
na glavama, možemo jedno drugom piti
iz grla vukove,
ali bunari gutaju godine ...

kad ulicama lutamo u čvor svezani,
tražimo kapije,
oslušujemo minute
da li još živimo gdje su nam cipele ...

LJEPOTI

dolinom tvojih riječi
dvorovi
od bijelih oblaka
u tvojim rijekama
plivaju
mlade ruke drveća
iz tvojih rudnika
laze životi ljudi
koje si dotakla
koje si probudila

doline tvojih riječi
utiču u vrtloge
svježih kiša
dana
onih
čije uho sluša

dolinom tvojih riječi
lišće priča . . .

PJESME O MOJOJ PJESMI

ova je pjesma mašnu vezala u riječi
i dobre ljude nosi u očima
ova pjesma je rasula ruke u svijet
i sa radošću leti kroz sunčana ljeta u gradovima
ova pjesma je izmislila dosegnutu iskrenost na nebesima
ova pjesma nekažnjeno može ostati u djetinjstvu
i obijesno se podsmijevati ljekarima i državicima
ova pjesma nema roditelje i zarez
ona je primijećena u bljesku dana

laju dinari za ovom pjesmom —
dok leti nad našim salašima —
nad ravnicama vlastitih pojmova
ovu pjesmu pozdravljaju skrivene istine
u kutu zastala ćutanja
pozdravljaju ovu pjesmu tišina ljetovanja
vraćanje čovjeka
prepoznavanje vremena u očima
zalutala pijanstva u krajolicima

U OVAJ GRAD GRVICE SLIJEĆU

U ovom gradu ljudi su naučili svoje strane svijeta
Računaju plugom, žuljevima po lancu
i ne vole slavu, salašari misle
na brazdu i ljetinu u svakom mišiću.

Na leđima nose godine svoje,
mjesec i sunce za svoju potrebu.

Inače grub je kisik u našem gradu,
svaki čas psovke pršte u zraku,
psi oljavaju minute,
crkveni tornjevi podne bumbarišu,
predveče litaniju, dok salašarke
potajno misle na čakšire žureći u crkvu.

U ovom prizemnom gradu ljudi pjevaju
i znaju očekivati godišnja doba,
ponekad vukovi u svom životnjaku.

U ovom prizemnom gradu ljudi pjevaju
motike, plugove i pšenicu,
na svadbi, na samrti, na rođenju,
oni pjevaju: slogu, merak i muke
u berbi, kosidbi ili kad žanju,

u ovom gradu
grlice slijeću na glave kuća i snagu ključaju
i plode u suncu.

U ovom gradu sve ima svoje mjesto,
sigurna, široka ramena u svakom uglu,
jer svaka kuća i svaka ulica
odjekuje u bijelu . . .

SVUCI SE

svuci se u ovo krilato grljenje oblaka
istopi sitno u bruj mora,
dozvoli da pucaju pjesme i kruh raste iz snova
u ružičasto tijelo usplahirenih čuda . . .

zovem te u pluća praiskoñskih munja,
zovem te u djetinjstvo sunčanog jezika,
zovem te mnogo vjekova i ruši se u meni pepeo
u glas orhideja, do blještavih vrata bakra . . .

i ruši u katedralu ozmajenog straha,
ruši u ropac podzemnih tišina . . .
i njište proljeće što suzama orosiše svežinu trava
o, svuci se, stani rika bez ijednog srama,

ti beskonačni svemiru mlijeka, koji nijedna flota
zagrcnutih prstiju do kraja pila nije,
napraviti ćemo od ovog sobička sliku sunčanog sistema

snažno hrlenje davno potonulih srna,
kucanje tajne u netaknuto vrijeme širokog snijega . . .

EPITAF OCU

jedna priča se počinje plesti između našeg postojanja
priča koju komponira nebo poslije kiše
obučenu u vjenčanu haljinu zlata
iz tvog čela
duge se emitiraju ka oblacima
zgrušavaju u plave ptice visine
pred tvojim bijelim licem mitovi se bude
u potonulim gradovima
iz tvojih napora posijanih u zdravlje ljudi
rascvjetaju se ruže koje pjevaju . . .
ti koji si znao šta je na drugoj obali magle
i dalje hrabro plaviš u posjedu naše tajne
iza tvojih skupljenih očiju skupljaju se zvijezde

PENJEMO SE

penjemo se na planinu
u grlu ruže spavaju

ja se otimam od zida
ja vučem zid
koji je izrastao
iz mojih ruku

penjemo se
oko mene problemi cvjetaju
vjera teče niz jarugu
rođendani i države nestaju

penjemo se
sasvim sami ka vrhu
po riječima
koje smo izmislili

na nebu
srce
prigušeni glasovi iz nas se
uspravljaju

pretvaraju
u svjetlost
i svjetlost juri ka vrhu
u susret tebi

KRITIKA

Slušam govor
o dobroj naravi sunca
o sluhu ovih dana
o rošavom licu druga

slušam
disanje slika u riječima
disanje slobode
po našim prostranstvima

i krećem
iz tišine
vječiti rat se ponovo
razbuktava

ŠEFU

putujem niz svjetlost
šefe
obilazim radno vrijeme

gorčinom popločani
kilometri
stoje i ćute

u grlo naše putujem
dolje
na XX vijeku naše ere

velike bengalske vatre
iz sebe
iščašen gubim godine

pijem ratove
i čujem
hor zlobnika prede
blato svetkuje
ruke
blata me grle

daleko crkva vaši
raste
zlato iz njih kaplje

DRUG STVARA HIMNU

problemi su otišli na jug
a mi smo ostali sa stvarima

jedan drug stvara himnu
na pisaćem stolu

u kancelariju ulaze oblaci
svemir dolazi u sobu
stvari gube svoju težinu

ONI ŠTO BUDNI SANJAJU

kad ispruže ruke
od paučine stvari
pomaći se ne mogu
i pjevaju ...

od njihovog glasa
kamenje u dolu
omekšava
u staklenu masu
i formira
u kristalno cvijeće

kad govore
ptice se sjate u čipku
na nebu
i kao ručni rad lete
ka istoku

oni
što budni sanjaju
to ne prate ...

oni žive
od milosti dobro obučenih
oni sanjaju za sve
i dobrovoljno
stoje
na uglovima ulica
kao prosjaci i svjetlost

oni
što budni sanjaju
ne znaju
da su lutke
za šefove

oni sanjaju
i ne slute
da su lutke
za šefove

oni sanjaju
i ne slute
da su određeni
za žrtve
iz njih diše život
gledaju vjekove
za njih vezane lađe

oni su večite sluge
glupi za hijerarhiju
stoje
među paučinama stvari . . .

NEMOJTE PRLJATI PRSTE

o blatnu provinciju hoda moga . . .
ja idem i znam.
oko mene se uzduh rascvjetava u ruže
u snažan plamen
pjesme daleko od vas
moja hrabrost je
negdje daleko na vidiku
i vi me otpuštate
iz igre i dobrohotno smješkate . . .
nemojte prljati prste
o moj poderan kaput
i riječi koje svijetle . . .

godinama želim
da izmislim govor za vaše prste
dok mi u bilu
bole koraci u glasne rane
i truli svjetlost u meni
godinama želim da vam
oprostim smijeh
u buci glupih ratova zlobe

i snishodljivo lažem
lažem da vam ne bih povrijedio niskost
i dok sam za vaš sluh
otvarao staklene izložbe
vi ste mi niz ulicu
prikačili prazne konzerve ...
o moj poderan kaput
nemojte prljati prste! ...
kreature!
vi da vodite ravnice i godine
zgrči se nebo!
pokidaj kontinente
otvori prozore
odgrizi ruke sramoti!
potonu hod historije
baci se u tišinu
da te nigdje nema!
ugasi zvijezde nebo!
kreature!
moja hrabrost je daleko
negdje na horizontu
za mene se uzduh
rascvjetava u ruže ...

DVORIŠTE

I

Tamo su bijele noći sušile rublje
držale u naručju služavke,
služavke koje su odlazile od nas
gnjurajući sudbine u vrijeme,
tamo je pas osjećao
ogrubjelu svilu mjesečine,
u besanoj noći je disao
veliki Tužnjak Vojvodine ...

Tamo sam bio vojskovođa svemira
tamo sam skupljao leptire . . .

Oblačio sam plašt prozirnih bajki
puzio među travama i džunglama strave
tamo je sestra u nebo umakala piškote,
tamo je život bio jasniji od vode,
blaži od tajnog jata ptica oko usana
djevojke iz susjedne ulice,
gdje je ta ulica . . . to tiho dijete
mnogih kuća i kapije naše,
gdje je ta ulica, što pognute glave čeka
slatke kiše i gromove,
gdje su te procvale svježije ljepote? . . .

II

Pozlaćene svijeće su držale noć u te dane,
baka bi donela svoj san u krevet sobe,
proziran med je curio sa usana sestre
dok je žito negdje daleko
njihalo mlječne slame,
a bubuš je imao veliko kraljevstvo
iza zidova tame i nije se bojao
ni mame ni tate, bubuš je dolazio
kao da nema ni zidova, ni kapije,
bubuš je dolazio i vrtio se u naše magle
da se za čas pretvori u stolicu il' cipele . . .

Mjesec je slao u sobu pobjedjelu tišinu
koja se kupala u sestrinom podvodnom snu,
gdje su vile Ravijojle stišavale ciktave bure,
i mjesec zaboravljao mene i plovio dalje . . .

III

Odjednom, cvileći zapjevaše vaši iz kokošinjca
nikle u toku mjesečeve mijene,
zazujala je na tankoj liniji antene . . .

To su maglenokose zvijezde lelujale dim u daljine
to su vesele komšinice ustajale iz kreveta
poluprobuđene
u spavaćicama od svile i sklopljenih vjeđa odigravale
zagrljene žute kukuruze u osmijeh crnice,
i ljuljale predjele u radost, u kosmati zagrljaj mjeseca,
u sklopčane griskave zmije udova dok traje
dok pada prah mjesečine ...

Tu su njihale zagrljene poluprobuđene komšinice
sa kikutom u spavaćicama, na usnama sa rosom tišine
tu se njihale komšinice kraj ljestava do neba što vode...

PETKO VOJNIC PURČAR (1939) pripada novijoj generaciji književnika bunjevačkih Hrvata. Na Filozofskom fakultetu u Beogradu diplomirao je iz svjetske i jugoslaven-skih književnosti. Predavao je kao profesor na srednjim školama u Subotici, a od 1968. radi kao prosvjetni sa-vjetnik SAP Vojvodine, gdje nastavlja s književnim radom u novosadskom krugu pisaca.

Petko Vojnić je po svojoj književnoj svestranosti i plod-nosti danas među najdarovitijim piscima mlađe generacije. Piše pripovijetke, romane, eseje, drame i pjesme. Iako već godinama objavljuje pjesme u mnogobrojnim književnim listovima i časopisima, njegova poezija još nije dovoljno zapažena niti kritički interpretirana.

Glavna odlika Vojnićeve poetske inovacije izvire iz stil-skih kvaliteta govornog jezika u svim oblicima njegovih latentnih mogućnosti, otkrivajući nam čudan mozaik slika na drevnoj panonskoj kori.

Osnovna pjesnička okosnica Vojnića leži u suvremenim dilemama čovjekove egzistencije, čovjekove spoznaje vlasti-tog rođenja u fokusu prapočetka i prakraja života. Njegova moderna retorika oslobođena je poetičnih klišeja i klasič-nog poretka metričkih struktura, ali se ne rasplinjuje u apstraktnim sižeima raznih izama. Stvarajući pjesmu bez konvencionalnih rekvizita Vojnić je svjestan da je pjesnik ograničen u svojim ambicijama da odgovori na sve dileme o smislu ljudskog bivstvovanja. Ipak talasanje pjesnikove ma-šte u *Talasanju života* nalazimo moć pjesničke suvremene spoznaje: da vječno ledenim hodnicima traganja dolazi do plamenog sagorijevanja onih tragalaca u čijem pepelu-zna-menju ostaje zbiljska istina o čovjekovoj egzistenciji i biserna ljepota poruke čudesnog svijeta poezije.

PRED BUĐENJE

More se povuklo tvojim nastajanjem
Isparilo u srebrnim kišama
Da l' zbog rođenja tvog ljepote tvoje
Ženo u dlanu panonske kore
Ostaješ na raspucalom dnu
Zadnji biser bez školjke
Godinama te nalazim i zaboravljam
Istroših sve riječi zvijezde lanad sunca

KADA

Kada ne dozvoljavamo lišću da opada
Kada ne dozvoljavamo pogledu u eter da prhne
Kada ne izljubimo sva mala sunca što trče po parku
Kada nas od misli i vina ne zaboli ni glava
Kada ne tražimo ne znajući tačno ishod ni rješenje
Kada ne kada da kada kada kada da kada ne
Kada volimo noktom srce kada mrzimo jednom
nozdrvom
Kada smo mornari bez konja sudije posječenih ušiju
Kada se ne igramo svjetlošću kao žongler kuglama
Kada za napuštenu djecu kada za kupanje mrtvaca
kada kosmos

Kada ne sagledamo žižu prapočetka i prakraja
Kada pišemo stih u ludom uvjerenju da se nastavljamo
Kada i ne moramo biti mrtvi da znamo da nismo ni
rođeni.

BALADA

Riječ bira zasjede nepamćenja
Stih klupko smole jezika i mozga
Spaja so svakodnevnog umiranja

O rosne zore ne postojite više na usnama
Ljepotice bakrom osunčane i okupane
Nimfice dječjih igrarija i ljubakanja
U prašini i pijesku davno odbjeglog mora
Solju na prstima začušljavate moju kosu
Ni mora kažeš ni zlatonosnog pijeska djetinjstva

Ostaje nam samo vodenograviran kamen
Da samujemo i raspinjemo opnaste sanje
Jednog drugog bića drugog morskog cvijeta
Ostaju nam obgrljena koljena i znojavo lice
Mišlju pogođen galeb prema horizontu
Zaleđen krik jednog budućeg davljenika

Rastapamo se u pijesku i unutrašnjem pijesku
Promatramo sebe kako se davimo u školjki
Vlastite osame uspavanosti i slatke lijenosti
Ostaje svakom po kamen za sunčanje i umiranje
Pored sunca od juče

SIDRO VREMENA

Na tom putu promijenismo tri lubanje i dva plastična
srca

Kore naranče čine drvored primorske varoši
Osuđeni smo da prestignemo vlastitu mladost
Brade naša djeca zaključavaju u pantalone
A mi se igramo trulih kobila i slažemo kockice
A dotrajavao prozorčić lupa li lupa slično putovanju
Uspavani se vraćamo do ostarjelog Hanibala
Sanjamo jasno rane Cezara, prerezani vrat Newtona,
I sanjamo još svega pomalo i java proguta
Labudove snove iako je to isto jer svega toga nema
Postoje samo glupi termini odbačenih rječnika
[Da bi nas shvatili (prinučeni) služimo se njima]
Mapa neosvojene zemlje i uzduha
Misao kao utisnut kažiprst u masu mozga
Pulsiramo prostorima prestižući vlastitu sjenu
Sagorijevamo postepeno tražeći zagubljeno srce.

RUBOVIMA SJEĆANJA JUŽNO

O Pitijo, predkazala si nam muke ovog puta ali u tebi
vidjesmo samo podatljivu ženu
Glas tvoj budi u nama druge nemire ponučeni nektar
zamijenismo lažnim vinom
Odbismo sigurnost hramova ustaljeni mir urnebesnu
igru zaluđenih nimfica
Pohodili gradove lažnog sjaja bludničenja bivali varani
varali smo

O Pitijo,
I danas sanjamo tvoje tople dlanove nedirnute dojke
uz svaku ubranu naranču
Obilazili prostore gubara mada se i naše meso
u pijesku rastvaralo
Zajedno smo patili iste žene voljeli u koru pjevali
i umirali a onaj

Poletio više karavana
Kružio oko stuba
No nisam ridao
I dozivao smrt
Srkao sam uzduh
Gutao vatrice
Spaljivao
Ptičurine
Oslijepljene
Suplemenike
Uzletite

Ponavljali su moje riječi bez jezika ušiju i parčadi srca
Proklinju me zaključih po zelenom plamsanju
njihovih tjemena
Opraštaju mi razabrah po krunjenju njihove kose
prstiju i tabana

RUBOVIMA SJEĆANJA SJEVERNO

Putujemo u karavanu ljudi spečenih očiju mada im
za kaznu ne znamo
Predvodnik povijen bijelim krpama uliva povjerenje
mumije
Sa svake raskrsnice krišom trpamo u njedra ostavljen
šljunak i mrvice brabonjkave zemlje
Obilježavamo noktima drvorede bagrema dudova
slinavimo termitnjake
Ali po pređašnjim kostima rasuđujemo da se i prije
nas kretalo na iste putove
Da su zaostajali puzali jedno vrijeme ne proklinjući
nas ne zavideći nam
Po rasporedu ispranih kostiju raspoznajemo samo
vlastite znake i budući povratak
Lepezasto nas prate crne ptičurine priželjkujući naše
utrobe naše mozgove
Njive srebrnog kukuruza zlatnog žita brstimo da
produžimo naša nadanja

Ostavljene vatre ližemo jer smo u šućenju samo sigurni
Zapaljen grad na santi leda mami ali mu dopuštamo
da otplovi otplovi
Busole nemamo iako znamo da nam je cilj ponor iza
horizonta
Treću ledenu pustinju već prelazimo ostavljajući
pomokrene šare ko prastare znake
Najzad stižemo na granicu pomiješanog pepela i leda
do ponora sveopće rake
Predvodnik se baca u ništavilo gubeći krpu po krpu
otkrivajući nam naslijeđene kraste
Ostavljani imamo premalo iskustva za povratak
premalu hrabrosti za let

TALASANJE ŽIVOTA

Na rubu samog sebe činim zadnji korak
Ponornica vodilja me odmamljuje topi
Hodnicima kože hodnicima krvi
Priželjkujem kamen svoga opstojanja
Vraća mi se pijesak moga postojanja
Hodnicima leda metafora gori
da bih vidio spaljuje mi oči
Poslije bijele vatre crvena me mami
Pepuštam se prevaren njenim ozivkama
ali tada spoznah:
Da nema drugog čistilišta osim ljudskog trajanja
I nema drugog raja osim ovog raja
I nema drugog pakla osim ovog pakla
Hodnicima leda još uvijek metafora gori
da bih mislio spaljuje mi glavu
da bih volio spaljuje mi srce
Poslije bijele vatre crvena me mami
Beskrajnim hodnicima prevaren nalazim zidove
Bezvrijednim riječima šutnja se iskupljuje
Gorućim noktima šaram zadnja slova

jer u pepelu znamenja spoznah:
Da nema drugog kruha osim ovog kruha
I nema druge ljubavi osim ove ljubavi
I nema druge smrti osim jedne smrti.

TRAGANJE

Ispjevati stih o toploti vlastitog pazuha,
jezikom ga napisati na dječjem trbuhu.
Stih što pravi od nas šare na morskome kamenu,
crnicu što me guta ustima ogromne gliste.
Stih koji će šetati bjelinom zubi
dok nas ne prevari dok nas zubima ne udavi.
Stih koji će gristi kao zrelu jabuku.
Stih koji će presretan sanjati i zaboravljati,
koji će naopako čitati a isto će značiti,
koji će me poroditi utrobom svačije pramajke.
Stih koji će udisati koji će piti i povraćati
Stih ljepoticu koju ne smijem čelom dodirivati.
Naći stih koji bi pristao na grobu svakog čovjeka.
Iz groba makar ustati pa ga išaptati i zavarano opet
usnuti.

PAPIRIĆ NA PJESMI

U stvari pjesma na komadiću papira
ograničena bijelim kostima prostora
Sa lijeva prekinuta rečenica naslova
svejedno mogla to biti i nikotizirana
slova mastilo duhana i dima
jer sve treba samo opipati i odahnuti
bez religije postati bog i ostvariti svijet
Sa desne strane pijuće umjesto žice praznina

šteta što ne mogu pisati slova preko slova
da makar i dio kažem onoga što svi ćutimo
Vi s pravom očekujete nešto izuzetno
mada bih mogao budžake papirića ispuniti
metaforama kao paukovima mada bih mogao
bolje i ljepše pjevati istine i laži mada bih
nikad samo istine nikad samo laži
mogao opojno zazivati smrt koju ne volite
Da ne znam da je svaka pjesma podignuta
šaka prema majci bjelinu bih odšutio
Zato treba dati objašnjenje ali i prostor sada ima
kraja pjesma je bez kaligrama bez vraćanja

SVRHA

Gazimo bijele prostore ko riječi upaljeno meso ali
ovaj papir

Zaboravimo svrhu putovanja sa svjetlošću
Odzvanjaju koraci naprslog baritona
bokovima gusjenice gricka zeleno kamenje
djevičansko klasje zgrčeno u pesnice vjekova
Zaleđena muzika kompozitora koji me čeka
orkestar se raspada u staretinarnici
provincijskog gradića
Ja stupam naprijed dirigirajući zvijezdama
ko pomrlim muzičarima

Neka se čuje, grmim u sapunavicu prostora, i ovdje
je došao

čovjek da oplemeni da pošteno ljudski pljune
da nađe svoju odbjegli sjenu ukradenog druga
Svoju sjenu s istinskim srcem i fruličastim prstima
Gazimo bijele prostore ko riječi upaljeno meso ili
ovaj papir

Zaboravimo svrhu putovanja sa svjetlošću

KAMENO ŽITO

Kopam noktima toplu crnicu
Tražim kamenje nalazim mrtve
Puževe prepelice proklijale kukuruze
U svrakinom jednjaku fosforne
Jabuke prohujalih legionara
I husara turskih brzih atova
Nalazim znake otiske pepeo pepela
Kopam noktima toplu crnicu
Ne bih li našao zaboravljeni pejzaž
Kap krvi na stidljivom zrnu žita
Komadić bjelutka zrno soli komad sunca

Nalazim samo izmiješane kosti
Bilo šta da se potvrdim
Sasušene mozgove ogromnih životinja i ljudi
Brašno nepoznatog pepela
Tražim pretke da sebe objasnim
Nalazim polupoznate mumije budućih ljudi
Tražim sutrašnju istinu
Nalazim vatru i tišinu vjekova.

PORTRETI

Kapi kiše izmisle
običan
dan

Kapi snijega izmisle
uspavanu
ljepoticu

Kapi nejasnog izmisle
tebe
i
mene

Kapi sunca izmisle
naš
život

Kapi pepela izmisle
komičan
kraj

PETAR VUKOV (1941) je rodom iz Subotice, gdje živi i radi kao građevinski tehničar. On je posljednji i najmlađi hrvatski pjesnik, koji je svojom prisutnošću u sedmom desetljeću označio skroman poetski kontinuitet najnovije pjesničke generacije, koja se sve rjeđe opredjeljuje i zaljubljuje u pjesnički poziv.

Vukov je objavljivao svoje pjesme u »Rukoveti«, »Pokretu«, »Mladosti« i »Subotičkim novinama«. Ove mu godine izlazi prva samostalna zbirka *Tavnom stranom oka*, dok je 1964. tiskao devet pjesama u zajedničkoj zbirci *Vidici vetrova*.

Vukovljeva pjesnička inspiracija ponikla je iz iskonske snage drevnih predaka slobodnjaka, čija besmrtnost svjedoči nevinost u minulim sutonima ravničarskog neba, ali pjesnik uzdiže svoj pogled upirući ga budućim zorama, čudesnim trgovima pjesničkog maštanja. Razapet snovima o davnoj prošlosti i nadama sutrašnjice u pjesniku se ukorijenio usamljeni Sizif koji sipa pijesak »iz ruke u ruku« Egzistencijalni motiv modernog duha jedna je od oznaka Vukovljeva poetskog napora za prispijeće Orfeja pod azurnim nebom bačkih prostranstava. Riječ je o suvremenom Orfeju koji će prevladati krizu uzaludnog traganja za svojom Euridikom, a hoće li je nesmotreno izgubiti, još je rano proricati.

SONET PESMI VEČNOJ

Pesnici, pesnici . . . dečaci stoletni,
pevajmo poemu: ruke su nam iste,
pa zašto ne bismo u sonete čiste,
hitnuli ljepotu i kal ljudske svesti?

Osmišljena smislom o trudnoj Samoći,
lepota se rađa žestinom poeme,
stešnjeni u sonet i prostor i vreme,
prolaznost pretiču u svetlosti noći.

Ozaren snagom drevnih slobodnjaka,
— poeme Samoće ravničarskih tama —
misli grede šutnjom svetlih zapadnjaka.

Nije li to neka vrsta besmrtnosti,
kad grlate pesme samuju u nama,
a beskraj daljina niko ne oprosti . . .

PRIVODENJE

Evo slova dovoljno belih da grade reči
evo reči dovoljno smelih da budu reči
evo prisustva dovoljno živih da probude pesmu
evo pesme dovoljno jasne da bude nova

Evo slova dovoljno znanih da objasne igru
evo reči dovoljno zvučnih da prkose vatri
evo prisustva dovoljno drevnih da podsete zemlju
evo pesme dovoljno mlade da probode nebo

Evo slova dovoljno mudrih da nastave šetnju
evo reči dovoljno trajnih da promene javu
evo pesme dovoljno budne da može usnuti

Evo slova dovoljno tihih da dotaknu zvezde
evo reči dovoljno teških da pomere vreme
evo prisustva dovoljno samih da pohode zore
evo pesme dovoljno prave da uzdigne pogled

Evo slova dovoljno belih da grade reči
evo reči dovoljno smelih da budu reči
evo prisustva dovoljno živih da probude pesmu
evo pesme dovoljno jasne da bude nova

IZ ZAPISA MOJIH PREDAKA

Imali smo mudre kraljeve i žrece
Što želeše tajnu večnosti saznati:
Poslaše na istok najhrabrije strelce
Al' vatra nam strašnom odmazdom uzvratila.

Gorele su redom naše male kuće,
Umirale drage, sinovi i majke:
Minuše ljubavi, a smrt i bespuće
Uporno su na nas slali drevne hajke.

Ne htedosmo sramno bežati, ni pasti
U zagrljaj pesme gde odzvanja večnost,
Ukaljani žigom, mrtvi i bez časti.

Sad sanjamo tihi, neku plavu svetlost,
Što crta po nebu naše mrtve oči,
I zvezdama svoju nevinost svedoči.

EPITAF

vazda sam te krnjio
vazda sam te crnio
ptico u negvama

malo sam te gušio
malo sam te sušio
drvo moje malo

samo sam te volio
samo sam se borio
kupolo nebeska

kako sam te ružio
kako sam te rušio
katedralo smrti

NEVINO TRAGANJE ZA TOBOM

Blagosti moja, moja
ljubavi bez sene, što
budnom stranom mi oka
hodiš, da proslavljaš
dan međ drvljem mladim
a jutrenja blaga, a
tako hladno: ko si
mi ti procvetana školjko,
pustinjska jabuko?
... Nežna sliko sveta
što daždi u meni,
okrećem se nebu
nevinom, minulom:
tražim te međ lišćem
opalim i gorkim —
skrivam te u reči

setne i opore.
Tama je moja
prekrila zvezde i
ne vidim te sjajnu
sred oblaka reči.
Izmičeš mi nema
pred rukama mrtvim
a kiše mi obnoć
naleću na okna
i traže te ovde,
traže te u meni.
Izlazim umoran
iz teskobe grada
na čudesne trgove
maštanja i snova:
i vidim te čednu
sred oblaka cveća,
gde sediš kišna
na pragu srca svoga
i budnom stranom
mi oka hodiš,
da proslavljaš dan
međ drvljem mladim
a jutrenja blaga,
a tako hladna . . .

SIZIF

I dalje azurno, čisto nebo,
Lišće po zemlji, kao nekad, žuto:
Jesen se povlači u sebe
Kao starci kada slute svoj kraj.

Na putu ka brdu
Nisam sreo nikog:
Moje reči kao ptice
Odoše na jug pesme.

Na putu ka brdu
Nisam sreo nikog:
Moje reči kao ptice
Odoše na jug pesme.

Na putu ka brdu
Video sam sebe
Kako sipam pesak
Iz ruke u ruku.

I dalje azurno, čisto nebo,
Lišće po zemlji, kao nekad, žuto:
Nada mnogom Smrt — zvezda Danica,
Moja Severnjača, moj zvezdani sat.

PRISPEĆE ORFEJA

Ko svetlucanje vode pevači snuju
Obnažena mora osvetljeni zemljom
Drhte im glasovi probodeni pesmom
I satovi plamte i satovi plamte

Nekada htedoše nevidljive vatre
Sanjivih prostranstva naslutiti glasom
Al behu prisutni kameni stražari
Dobrodošlog bučnog udaljenog grada

Svečane poruke negdašnjih spavača
Prodreše u vreme iza rešetaka
Oronula zdanja negda tihog grada
Posetiše reči prastarih korala

I govor koraka nevino ponuđen
Sumnjivim biljkama za pregršt tišine
Omađijan cvetom razuzdanih tajni
Objavi strancima postanje njihovo

Bezbrojni Orfeji nastaviše šetnju
Na azurnom groblju odlutalog sunca
Stopljeni sa krvlju preživelih ptica
Potražiše ruže u rublju samoće.

RJEČNIK MANJE POZNATIH RIJEČI

- am — dio konjske opreme
avlija — dvorište
banak — mjesto za dnevni ležaj
bekeš — haljina
bubuš — strašilo za djecu
cokule — vojničke cipele
cug — četa
čaršap — plahta
hiroški — važan, uobražen
hrsuz — lopov
inad — inat
kukuružna — kukuruzovina
katane — vojska
klapit — sanjati
kondir — posuda za oštrač kosca
krst — krstine, u krst složeno snoplje žita
kruvarit — ishranjivati
lad — hlad
lane — draga, djevojka
maškara — igra maskiranih mladića
meštar — narodni izraz za učitelja
mizimče — mezimac, ljubimac
mrginjom — granična linija njiva
mriši — od glagola mirisati
ošjil — narodski izgovor za hoćeš li
piškota — kolač
potarmati — izgrditi, kuditi

prelo — narodna zabava
proca — pogrdno ime za profesora
promanada — korzo, šetalište
ranko — dragi (momak)
staćala — čuvar djevojke poslije vjenčanja, predstavnik
 iz momačke kuće
skrlet — skerlet
šarage — zadnji dio kolske ograde
šlingeraj — vez
varmeđa — administrativna jedinica u bivšoj Ugarskoj
varzilati — bojiti jaja
zlamenja — ukrasi od bisera i dragulja
žumberati — cvrkutati

KAZALO IMENA

Bačić Pavao	243—247
Bašić Franjo	183—186
Evetović Matija	145—147
Evetović Miroljub Ante	95—110
Grgić Krunoslav Stjepan	91—99
Ivić Šime	79—82
Jukić-Manić Josip	87—90
Kikić Geza	5—22, 25—30
Kokić Aleksa	191—206
Kopilović Jakov	219—231
Kujundžić Nikola	111—118
Mandić Barnaba	58—60
Merković Lazar	249—260
Modrošić Blaž	73—78
Neorčić Staniša	119—124
Orčić Jakov	261—266
Pančić Ivan	277—290
Pavić Mirko	63—69
Peić Marko	187—189
Pekić Petar	149—153
Peštalić Grgur	63—65, 70—72
Petreš Čudomil Ivan	129—134
Prčić Ivan	209—214

Rajić Blaško	125—127
Sekulić Ante	233—242
Stanić Luka	215—217
Stipić Lazar	141—144
Šokčić Josip	155—158
Vojnić H. Blaško	163—169
Vojnić-Purčar Petko	291—303
Vujević Stjepan	83—86
Vujkov Balint	171—182
Vujković Ljudevit	159—161
Vukov Petar	305—310
Vuković Đido Josip	137—140
Zolnaić Ante	267—276

KAZALO NASLOVA

Ako si	230
Balada	295
Bećarci	50
Biraju se poslanici	100
Bogojan	49
Bunjevačkom rodu	188
Bunjevcima	130
Bunjevcima	113
Cilj	269
Čutura snova	223
Da ja pjevam svjetsku ljubav	106
Divojačka cina	43
Divojkina poruka momku	45
Djevojki	90
Dok jesenske kiše padaju	234
Domoljublje	99
Domovina	89
Dostojna plemenite Bačke	70
Drug stvara himnu	287
Dva Latinovića i Šuićkinja Mara	34
Dvorište	290
Epigram	89
Epitaf	308
Epitaf ocu	285
Glasna pjesma	259
Glavno je dodatak	245

Godine	263
Govorim joj	236
Guščarka	40
Hajdmo na prelo!	93
Ikar koji ne pada	245
Istina u korpi za smeće	243
Izaći ću iz grada	107
Iza tebe	254
Između dva kamena	256
Iz samoće	103
Izrazi i izreke	57
Iz zapisa mojih predaka	307
Jablani	229
Jauk duše	212
Jedinkova majka i lipota divojka	45
Jednostavna priča svome sinu	240
Je l' te nane?	121
Jesen u gostionici	231
Jorgovane, jorgovane	97
Jutro	184
Jutrom	263
Jutro na salašu	192
Kada	292
Kad bi mi dopustio bog	88
Kad pijem	226
Kad pjevam?	105
Kad povedu divojku momačkoj kući	42
Kad roditelji daju kćeri blagoslov	41
Kad sam za tobom pošao	202
Kad se krene na vinčanje	42
Kameno žito	302
Karamfilu	37
Kod Ludoškog rita	166
Koledarske	47
Kortešove pisme	138
Kritika	286
Kroz oluju	250
Kušnja	38

Lipo j' vidit	133
Luka kapetan i Ljuba barjaktar	35
Ljepoti	282
Ljiljan iz dola	204
Ljubav	160
Ljubav na koži	244
Ljudi nizine	198
Magareća filozofija	246
Malodušnom	131
Marini jadi	44
Marula divojka	31
Maštana	278
Mislio sam	230
Mladost na tramvajskim kolima	224
Moje carstvo	146
Moje rođenje	278
Moje ruže	106
Moji se dive božjem čedu	200
Mojim meštru	139
Molitva za mladog orača	198
Momak kuša djevojku	32
Mrtvačka prašcanja	47
Mi tražimo sebe	229
Na Božić	100
Nad knjigom	272
Na gozbu	227
Naprijed drugovi	217
Na rastanku	222
Našom stranom	36
Na veliko prelo (1879)	117
Nazdravica	43
Nebom plovi kukuružna	279
Nedonešče u inkubaturu	244
Nemila smrt	126
Nemir	264
Nemojte prljati prste	289
Ne pitam	236
Nevino traganje za tobom	308

Odbljesak	253
Odjek mora u pozni suton	266
Od nemilog poharanja u Slovinskoj	67
Od nikih koristi puštanja kervi	69
Od oni, koi mlogo kervi imadu	67
Od pustjana kervi	68
Oko salaša	239
Oluja	252
Oluja nad ravnicom	194
Omladina	147
Ona	172
Oni što budni sanjaju	288
Onom koga se ne tiče	102
Oprosti	268
Oštar kritičar	246
Oštro pero od gume	244
Otkud tolke	132
Papirić na pjesmi	300
Parodija najsavršenijeg bića	176
Partizanima	216
Penjemo se	285
Pisma mladog pastira	39
Pisma šaljiva	80
Pjesma	225
Pjesme o mojoj pjesmi	282
Podne	281
Pod lipom Matije Gupca	213
Podsokočnice	43
Poezija	151
Pokri velom usta	164
Ponet talasom mora	265
Ponosan budi	247
Portreti	302
Poslidnja utiha sidog radnika	122
Poslovice	56
Pred buđenje	292
Prid prozorom procvatala ruža	132
Priča valova	205
Prispeće Orfeja	310
Privođenje	306
Privukoh granu zarudjele trešnje	168

1. siječnja 1875.	76
Proljeća klik	175
Proljeće u Bajskom trokutu	150
Ravnica	251
Ravnice moje	238
Rodu	74
Rodu	120
Rt	252
Rubovi sjećanja sredine	297
Rubovima sjećanja južno	296
Rubovima sjećanja sjeverno	298
Ruža mala	40
Salašaru	280
Sam pod zvijezdama	254
Samoća	173
San i java	152
Sećaš li se?	185
Sekretarica	247
Sićanje na nanu	193
Sidro vremena	296
Siroti bogataši	98
Sizif	309
Sjećam se	237
Slika rodnog grada u mojoj duši	199
Smrt u prirodi	92
Sonet pesmi večnoj	306
Srce sa željama u noći	195
Stanje udovice	81
Stogodišnji gatalac	58
Sudba kleta	107
Sudrugovima	98
Sumnjam u zore	185
Susret	262
Susret sa svetim Nikolom	197
Svi u naše kolo!	85
Svrha	301
Svuci se	284
Talasanje života	299
Ti ne znaš	275

Tisuću i jedna noć	224
Torzo	254
Traganja	274
Traganje	300
Treptaj	251
Tri katane	46
Tuga	39
Tuga našeg šora u ljetno veče	196
Tužna ljubav	108
U brazdi rođen	227
U koje misece dobro i zlo jeste kerv puštati	68
Ulica rodnog grada	166
U mirovanju	160
U očevom domu	222
U ovaj grad grlice slijeću	283
U plesnoj sali	165
Upozorenje	269
U pratnji dobrote	203
Uskrsno jutro	201
Ustaj rode, zora je!	84
U suton	273
Varnice bunjevačkog rodoljublja	112
Viktorija regija	211
Vječna vatra	142
Vjetrovi	176
Vratili se lipi dani	195
Zaboravljena mladost	240
Zaboravljeni	228
Zagonetke	77
Zagonetke	54
Zajedno	264
Zanos	265
Zapisi o djevojci kose raspletene	238
Zapjevajmo	269
Zašto nam je tužna nana	120
Zašto svit vojuje	127
Zaveršenje	67
Zbogom, draga zemljo	221
Zelena travo!	156
Zemlja	174
Zov sina nizine	235
Zrnca biserja	210
Zubi	245
Zvijezde	223
Žaleć žalim	134
Želja	280

SADRŽAJ

REGIONALNA KNJIŽEVNOST BAČKIH HRVATA

I	7
II	19

POEZIJA BUNJEVAČKIH HRVATA

Pjesničko blago bačkih Hrvata	25
Marula divojka	31
Momak kuša djevojku	32
Dva Latinovića i Šuićkinja Mara	34
Luka kapetan i Ljuba barjaktar	35
Našom stranom	36
Karamfilu	37
Kušnja	38
Pisma mladog pastira	39
Tuga	39
Ruža mala	40
Guščarka	40
Kad roditelji daju kćeri blagoslov	41
Kad se krenu na vinčanje	42
Kad povedu divojku momačkoj kući	42
Nazdravica	43
Podskočnice	43
Divojačka cina	43
Marini jadi	44
Jedinkova majka i lipota divojka	45
Divojkina poruka momku	45

Tri katane	46
Koledarske	47
Mrtvačko prašćanje	47
Bogojan	49
Bećarci	50
Šaranci	51
Šalajdani	52
Zagonetke	54
Poslovice	56
Izrazi i izreke	57
Stogodišnji gatalac	58

KAČIČEVIM STAZAMA 63

Mirko Pavić

Od nemilog poharanja u Slovinskoj	67
Zaveršenje	67
Od oni, koi mlogo kervi imadu	67
Od pustjana kervi, i najprije od dobe u kojoj se ima pustjati	68
U koje misece dobro i zlo jeste kerv puštati	68
Od nikih koristi puštanja kervi	69

Grgur Peštalić

Dostojna plemenite Bačke	70
------------------------------------	----

KOLO BUNJEVAČKIH PREPORODITELJA

<i>Blaž Modrošić</i>	73
Rodu	74
1. siječnja 1875.	76
Zagonetke	77
<i>Šime Ivić</i>	79
Pisma šaljiva	80
Stanje udovice	81
<i>Stjepan Vujević</i>	83
Ustaj rode, zora je!	84
Svi u naše kolo!	85

<i>Josip Jukić Manić</i>	87
Kad bi mi dopustio bog	88
Domovina	89
Epigram	89
Djevojki	90
<i>Stjepan Grgić Krunoslav</i>	91
Smrt u prirodi	92
Hajdmo na prelo!	93
<i>Ante Evetović Miroljub</i>	95
Jorgovane, jorgovane	97
Sudrugovima	98
Siroti bogataši	98
Domoljublje	99
Na Božić	100
Biraju se poslanici	100
Onom koga se ne tiče	102
Iz samoće	103
Kad pjevam?	105
Da ja pjevam svjetsku ljubav	106
Moje ruže	106
Sudba kleta	107
Tužna ljubav	108
<i>Nikola Kujundžić</i>	111
Varnice bunjevačkog rodoljublja	112
Bunjevcima	113
Na veliko prelo (1879)	117
<i>Staniša Neorčić</i>	119
Zašto nam je tužna Nana?	120
Rodu	120
Je l' te nane?	121
Poslidnja utiha sidog radnika	122
<i>Blaško Rajić</i>	125
Nemila smrt	126
Zašto svit vojuje	127

<i>Ivan Petreš Čudomil</i>	129
Bunjevcima	130
Malodušnom	131
Otkud tolke	132
Prid prozorom procvatala ruža	132
Lipo j' vidit	133
Žaleć žalim	134

SVJEDOČANSTVA BORBE I NADANJA

<i>Josip Vuković Đido</i>	137
Kortešove pisme	138
Mojim Meštru	139
<i>Lazar Stipić</i>	141
Vječna vatra	142
<i>Matija Evetović</i>	145
Moje carstvo	146
Omladini	147
<i>Petar Pekić</i>	149
Proljeće u Bajskom trokutu	150
Poezija	151
San i java	152
<i>Josip Šokčić</i>	155
Zašto? Zato	156
Zelena travo!	156
<i>Ljudevit Vujković</i>	159
Ljubav	160
U mirovanju	160
<i>Blaško H. Vojnić</i>	163
Pokri velom usta	164
U plesnoj sali	165
Kod Ludoškog rita	166
Ulica rodnoga grada	166
Izaći ću iz grada	167
Privukoh granu zarudjele trešnje	168

<i>Balint Vujkov</i>	171
Ona	172
Samoća	173
Zemlja	174
Srce sa željama u noći	175
Proljeća klik	175
Sumnjam u zore	175
Vjetrovi	176
Parodija najsavršenijeg bića	176
Šta onda?!	180
<i>Franjo Bašić</i>	183
Jutro	184
Sećaš li se?	185
<i>Marko Peić</i>	187
Bunjevačkom rodu	188
<i>Aleksa Kokić</i>	191
Jutro na salašu	192
Sićanja na nanu	193
Oluja nad ravnicom	194
Vratili se lipi dani	195
Tuga našeg šora u ljetno veče	196
Susret sa svetim Nikolom	197
Ljudi nizine	198
Molitva za mladog orača	198
Slika rodnog grada u mojoj duši	199
Moji se dive božanskom čedu	200
Uskrsno jutro	201
Kad sam za tobom pošao	202
U pratnji dobrote	203
Ljiljan iz doline	204
Priča valova	205

NEBOM NOVIH MASTANJA

<i>Ivan Prčić</i>	209
Zrnca biserja	210
Viktorija regija	211

Jauk duše	212
Pod lipom Matije Gupca	213
<i>Luka Stantić</i>	215
Partizanima	216
Naprijed drugovi	217
<i>Jakov Kopilović</i>	219
Zbogom, draga zemljo	221
Na rastanku	222
U očevom domu	222
Čutura snova	223
Zvijezde	223
Mladost na tramvajskim kolima	224
Tisuću i jedna noć	224
Pjesma	225
Kad pijem	226
Na gozbu	227
U brazdi rođen	227
Zaboravljeni	228
Mi tražimo sebe	229
Jablani	229
Ako si	230
Mislio sam	230
Jesen u gostionici	231
<i>Ante Sekulić</i>	233
Dok jesenske kiše padaju	234
Zov sina nizine	235
Ne pitam	236
Govorim joj	236
Sjećam se	237
Zapis o djevojci kose raspletene	238
Ravnice moje	238
Okolo salaša	239
Zaboravljena mladost	240
Jednostavna priča svome sinu	240
<i>Pavao Bačić</i>	243
Oštro pero	244

Nedonošče u inkubatoru	244
Ljubav na koži	244
Zubi	245
Glavno je dodatak	245
Ikar koji ne pada	245
Magareća filozofija	246
Oštar kritičar	246
Istina u korpi za smeće	247
Sekretarica	247
Ponosan budi	247
<i>Lazar Merković</i>	249
Kroz oluju	250
Treptaj	251
Ravnica	251
Oluja	252
Rt	252
Odbljesak	253
Torzo	254
Iza tebe	254
Sam pod zvijezdama	254
Između dva kamena	256
Glasna pjesma	259
<i>Jakov Orčić</i>	261
Susret	262
Jutrom	263
Godine	263
Nemir	264
Zajedno	264
Zanos	265
Ponet talasom mora	265
Odjek mora u pozni suton	266
<i>Ante Zolnaić</i>	267
Oprosti	268
Upozorenje	269
Cilj	269
Zapjevajmo	269

Nad knjigom	272
U suton	273
Traganja	274
Ti ne znaš	275
<i>Ivan Pančić</i>	<i>277</i>
Moje rođenje	278
Maštana	278
Nebom plovi kukuružna	279
Želja	280
Salašaru	280
Podne	281
Ljepoti	282
Pjesme o mojoj pjesmi	282
U ovaj grad grlice slijeću	283
Svuci se	284
Epitaf ocu	285
Penjemo se	285
Kritika	286
Šefu	286
Drug stvara himnu	287
Oni što budni sanjaju	288
Nemojte prljati prste	289
Dvorište	290
<i>Petar Vojnić Purčar</i>	<i>291</i>
Pred buđenje	292
Kada	292
Balada	295
Sidro vremena	296
Rubovima sjećanja južno	296
Rubovi sjećanja sredine	297
Rubovima sjećanja sjeverno	298
Talasanje života	299
Traganje	300
Papirić na pjesmi	300
Svrha	301

Kameno žito	302
Portreti	302
<i>Petar Vukov</i>	305
Sonet pesmi večnoj	306
Privođenje	306
Iz zapisa mojih predaka	307
Epitaf	308
Nevino traganje za tobom	308
Sizif	309
Prispeće Orfeja	310
Rječnik manje poznatih riječi	312

ANTOLOGIJA POEZIJE BUNJEVAČKIH HRVATA

Priredio *Geza Kikić*

*

Izdavač *Nakladni zavod Matice hrvatske*
Zagreb, *Matičina 2*

Za izdavača *Pero Budak*

Oprema *Ivo Friščić*

Tisak *Riječka tiskara*, Rijeka 1971.

SUVREMENI HRVATSKI PISCI

Ivan Raos
NEMOJTE NAM KOSTI PRETRESATI
(drame)

Antun Šoljan
DEVET DRAMA

Pero Budak
MEČAVA I DRUGE DRAME

Čedo Prica
DOBROTVORI (novele)

Ivan Kušan
VELIKI DAN (pripovijetke)

Krsto Špoljar
VRIJEME I PAUČINA (roman)

Saša Vereš
AHMED I HANIBAL (putopisi)

Grgo Gamulin
ILARIJIN SMIJEŠAK (putopisi)

Ivan Supek
HERETIK (roman)

Petar Šegedin
CRNI SMIJEŠAK (roman)

Nusret Idrizović
IKONA BEZ BOGA (roman)

Ivo Vidan
NEPOUZDANI PRIPOVJEDAČ (eseji)

Balint Vujkov
CVJETOVI MEČAVE

Geza Kikić
ANTOLOGIJA PROZE
BUNJEVAČKIH HRVATA